

Kouluterveyspäivät 2012

18.–19.9.2012 Espoo

Jotta kukaan ei jäisi syrjään

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

PL 30
00271 Helsinki
Puh. 029 524 6000

www.thl.fi

Kouluterveyspäivät 2012

18.–19.9.2012 Espoo

Jotta kukaan ei jäisi syrjään

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

KOULUTERVEYSKYSELY

© Kirjoittajat ja THL

Taitto: Sarianna Vaara

Juvenes Print Oy
Tampere 2012

Tervetuloa 17. Kouluterveyspäiville!

Vuoden 2012 Kouluterveyspäivien teemana on ”Jotta kukaan ei jäisi syrjään”. Se jatkaa luontevasti tasavallan presidentti Sauli Niinistön käynnistämää keskustelua siitä, miten nuorten syrjäytymistä voitaisiin ehkäistä ja minkälaisia asioita on nuorten syrjäytymisen taustalla. Päivien tavoitteena on päästä sanoista tekoihin korostamalla kouluterveydenhuollon merkitystä, muistuttamalla sen mahdollisuuksista syrjäytymisen ehkäisemisessä ja ylipäänsä yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa, sekä nostamalla esiin kouluterveydenhuollon hyviä käytäntöjä.

Tuloksellisen kehitystyön taustalla on vaikuttava tutkimus. Erikoistutkija Nina Halme tarkastelee vuosina 2010–2011 toteutetun Kouluterveyskyselyn perusteella koulun keskeyttämiseen yhteydessä olevien tekijöiden yleisyyttä. Erikoistutkija Reija Paananen toteaa Kansallinen syntymäkohortti 1987 - tutkimuksessaan, että sukupolvelta toiselle periytyvä huono-osaisuus on tämän päivän Suomessa laaja ja monitahoinen yhteiskunnallinen ongelma. Tutkija Elina Pekkarinen puolestaan puhuu yhteisöjen roolista syrjäytymistä edistävänä ja ehkäisevänä voimana. Yhteisönäkökulman avulla voidaan myös puntaroida erilaisia koulu yhteisössä käytettäviä menetelmiä syrjäytymisen ehkäisyssä.

Tutkimuksellisen taustoituksen jälkeen kuullaan mielen terveydestä kouluissa ja tutustutaan koulun henkisen hyvinvoinnin suunnitelmaan. Lisäksi kuullaan kodin ja koulun yhteistyön merkityksellisyydestä ja laajojen terveystarkastusten mahdollistamasta hyvinvointityöstä. Tiistain lopuksi kuullaan nuorten Selviytyjät-ryhmän kokemuksiin pohjautuva puheenvuoro sijoitetun nuoren kokemuksista lastensuojelun ja koulun ristiaallokoissa.

Keskiviikkona pääsalin teemat jatkuvat ja täydentyvät tuttuun tapaan rinnakkaisohjelmissa. Ohjelma on pyritty rakentamaan siten, että jokainen löytää sieltä kiinnostavia teemoja. Lounaan jälkeen syvennyttään oppilashuollon ammattilaisten erilaisiin rooleihin ja huolehditaan toistemme jaksamisesta.

Ohjelmaa täydentää Ideatori, jossa lähes 30 toimijan voimin esitellään koulu yhteisöissä toteutettuja tutkimus- ja kehittämishankkeita ja hyviä käytäntöjä. Torilta löytyy paljon kiinnostavaa kotiin viemistä ja perinteisesti Kouluterveyspäivien kuumimmat debatit on käyty juuri Ideatorilla.

Esitysten ja luentojen tiivistelmät on koottu tähän julkaisuun ja ne ovat saatavilla Kouluterveyspäivien jälkeen osoitteesta www.thl.fi/kasvunkumppanit. Toivon, että vihkosen marginaalit ovat päivien jälkeen täynnä luentomuistiinpanoja ja kehittämideoita, ja että se on luettu ”hiirenkorville”. Ja toivotavasti siitä on iloa kotiin jääneille kollegoillekin.

Toivotan THL:n Kouluterveystiimin puolesta Sinulle antoisia Kouluterveyspäiviä!

Juha Fränti, THL

Sisällys

Tervetuloa Kouluterveyspäiville!

OHJELMA	6
Tiistai 18.9.2012	6
Keskiviikko 19.9.2012	8
Rinnakkaisohjelmat	10
KERROSOPAS	12
TIISTAIN PUHEENVUOROT	13
Kouluterveyspäivien avaus	13
Mitä Kouluterveyskysely kertoo koulun keskeyttämiseen yhteydessä olevista tekijöistä?	14
Syrjäytymisen juurilla	15
Luusereita, rebeleitä vai kingejä? – Yhteisönäkökulma nuorten syrjäytymiseen	16
Hyvää mieltä koulusta	17
Koti ja koulu – yhdessä vai erikseen?	18
Ohjeistuksesta tukea laajojen terveystarkastusten toteuttamiseen	19
Sijoitettu nuori koulussa – tavallinen ja erityinen	20
KESKIVIIKON PUHEENVUOROT RINNAKKAISOHJELMISSA	21
A Mielenterveydestä voimaa – työvälineitä omaan työhön	21
B Apuvälineitä ja asennetta kouluterveydenhuollon tarkastuksiin	22
Nuoret ja porno – näkökulmia asiakastyöhön	22
Maahanmuuttajaperhe kouluterveydenhuollossa	23
Lomakkeet työn tukena	24
C Ryhtiä ryhmästä	25
Rajapinta-nuoret	25
Ryhmätaitoja ja aggression hallintaa koulun tuella	26
Kasvamme yhdessä -toiminta Turun yläkouluissa	27
Voimaneidot ja pienryhmät sosioemotionaalisia taitoja vahvistamassa	28
D Varhaiset kopit	29
Nuorten osallisuus – Miten nuoret saadaan suunnittelemaan omia palveluitaan?	29
Matalan kynnyksen VAMOS, koulutukseen ja työhön valmentavaa toimintaa	30
Etsivä nuorisotyö – ammattina välittäminen	31
E Koululaisten suunterveys on yhteinen asia	32
Johdanto	32
Terve suu yhteisenä tavoitteena	33
HYVINVOIVA HAKUNILA -terveyshanke 2011–2013	34
Suun terveyden edistäminen hammashuollon ja koulutoimen yhteistyönä	35
F Turvallinen läheisyys	36
Suomalaisnuorten seksuaalikulttuuri – arkityön kokemuksia seksuaalisesta häirinnästä	36
Seksuaalisen kaltoinkohtelun, hyväksikäytön ja väkivallan puheeksi ottaminen vastaanotolla	37
Harjoitus tekee mestarin – THL:n Turvataitoja nuorille -oppaan esittely	38
KESKIVIIKON PUHEENVUOROT	39
TEAviisari koulun suunnittelun, kehittämisen ja johtamisen tukena	39
Kouluterveyskysely	40
Vuorovaikutuksella on väliä – ammattilaisen vastuu ja mahdollisuudet	41
Työn iloa ja työn imua	42

IDEATORIN TIIVISTELMÄT	43
Friends – työkalu lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen koulussa	43
Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon työmenetelmien kehittäminen Metropolia	
Ammattikorkeakoulun ja Helsingin terveystieteiden kumppanuusyhteistyönä	44
Seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy koulussa.....	45
HIV-tukikeskuksen nuorten työ	46
Seksuaaliterveyden oppimisympäristö – Seksuaaliterveysasema.fi.....	47
Karkiton Koulu -kampanja – www.thl.fi/karkitonkoulu.....	48
Koulun kerhotoiminta osana syrjäytymisen ehkäisyä – Keinutien ala-asteen Tyttöjen	
kulttuurikerho.....	49
Etelä-Suomen Lapsen ääni -kehittämisohjelma 2011–2013	50
Kvartti-vanhempainilta-idea	51
MLL:n Lasten ja nuorten puhelin ja netti – lupa olla keskeneräinen.....	52
Mannerheimin Lastensuojeluliiton kouluille suunnatut aineistot	53
Koulu- ja opiskeluterveydenhoitajatyön mahdollisuudet kunnissa.....	54
Turvaverkko-hanke	55
Tyttöjen Talo®.....	56
Lasten ja nuorten lihavuuden ehkäiseminen – Lihavuuden ehkäisyohjelma	57
Perheen ruokailuun liittyvien käytäntöjen yhteys 13- ja 15-vuotiaiden nuorten kasvisten syönnin	58
Liikunnan syyt urheiluseuran aktiivijäsenillä ja muilla nuorilla – WHO-Koululaistutkimus.....	59
Haasteena liikkumattomat lapset ja nuoret	60
Neuvokas perhe – työväline koululaisen ja perheen terveystottumusten puheeksi ottoon	61
Elämänhallintataitojen valmennus ammattioppilaitoksessa aloittaville opiskelijoille, jotka asuvat	
asuntolassa – kokeilu Savon ammatti- ja aikuisopiston metsäopetuksen ja KASTE- osahankkeen	
yhteistyönä.....	62
Työkaluja koulun arkeen – Terve koululainen -hanke.....	63
Tsemppari – Nuorten Aikalisä ammatillisissa oppilaitoksissa.....	64
Moniammatillinen yhteistyö nuorten rikosoirehdintaan ja perheväkivaltaan puuttumiseksi.....	65
Folkhälsan Familjerum – Perhetila	66
Nuoret pelissä – Tietoa kasvattajille lasten ja nuorten digitaalisesta pelaamisesta ja	
rahapelaamisesta	67
Lastensuojelun käsikirja -verkkopalvelu	68

Ohjelma

Tiistai 18.9.2012

Sali 1

8.30–10.00 Ilmoittautuminen ja aamukahvi

Puheenjohtaja: nuorisoyksikön johtaja Georg Henrik Wrede, Opetus- ja kulttuuriministeriö

10.00–10.15 Kouluterveyspäivien avaus

Nuorisoyksikön johtaja Georg Henrik Wrede, Opetus- ja kulttuuriministeriö

10.15–12.00 JÄÄKÖ JOKU SYRJÄÄN?

Mitä Kouluterveyskysely kertoo koulun keskeyttämiseen yhteydessä olevista tekijöistä?

Erikoistutkija Nina Halme, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Syrjäytymisen juurilla

Erikoistutkija Reija Paananen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Luusereita, rebeleitä vai kingejä? – yhteisönäkökulma nuorten syrjäytymiseen

Tutkija Elina Pekkarinen, Nuorisotutkimusverkosto ja Lapsuudentutkimuksen seura

Keskustelu

12.00–13.15 L o u n a s (omakustanteinen)

Puheenjohtaja: ylitarkastaja Marjaana Pelkonen, Sosiaali- ja terveysministeriö

13.15–15.15 EI JÄTETÄ KETÄÄN SYRJÄÄN!

Hyvää mieltä koulusta!

Kehitysjohtaja Kristian Wahlbeck, & hankejohtaja Marjo Hannukkala, Suomen Mielenterveysseura

Koti ja koulu – yhdessä vai erikseen?

Psykiatrian ylilääkäri Leena Repokari, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri

T a u k o j u m p p a

Tutkija Marko Merikukka, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Ohjeistuksesta tukea laajojen terveystarkastusten toteuttamiseen
*Ylilääkäri Marke Hietanen-Peltola, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos &
ylitarkastaja Marjaana Pelkonen, Sosiaali- ja terveysministeriö*

Keskustelu

15.15–15.45 Kahvitauko ja Ideatoriin tutustuminen

Puheenjohtaja: ohjelmajohtaja Hanna Heinonen, Lastensuojelun Keskusliitto

15.45–17.00 EHJÄ HUOMINEN

Sijoitettu nuori koulussa – tavallinen ja erityinen
*Kehittämispäällikkö Mikko Oranen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos &
Milla-Kristiina Lahtinen, Selviytyjät-ryhmä*

Keskustelu

Keskiviikko 19.9.2012

8.00–9.00 **Ilmoittautuminen ja aamukahvi**

9.00–11.15 **RINNAKKAISOHJELMAT (esityspaikka)**, tarkemmat ohjelmat s. 10–11

A Mielenterveydestä voimaa – työvälineitä omaan työhön (Klondyke)

Työpajan kouluttajina projektisuunnittelija Anna Erkko & projektisuunnittelija Elina Korhonen, Suomen Mielenterveysseura

B Apuvälineitä ja asennetta kouluterveydenhuollon tarkastuksiin (Sali 1)

Pj ylilääkäri Marke Hietanen-Peltola, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

C Ryhtiä ryhmästä (Luolamies)

Pj erikoissuunnittelija Marjatta Kekkonen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

D Varhaiset kopit (Palaver)

Pj suunnittelija Niina Mustonen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

E Koululaisten suunterveys on yhteinen asia (Takka)

Pj terveyden edistämisen jaoston puheenjohtaja Hanna-Mari Kommonen, Suun Terveidenhoidon Ammattiliitto STAL ry.

F Turvallinen läheisyys (Auditorio)

Pj kehittämispäällikkö Minna Piispa, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

11.15–12.30 **L o u n a s** (omakustanteinen)

Iltapäivän ohjelma Sali 1

Puheenjohtaja: yksikön päällikkö Juha Fränti, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

12.30–14.15 **OPPILASHUOLLON AMMATILAINEN VAIKUTTAJANA**
Hyvinvointitietoa päätöksenteon tueksi

TEAvisari

Tutkija Kirsi Wiss, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Kouluterveyskysely

Tutkija Hanne Kivimäki, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Vuorovaikutuksella on väliä - ammattilaisen vastuu ja mahdollisuudet

Psykiatrian ylilääkäri Sirpa Lindroos, Forssan seudun terveydenhuollon kuntayhtymä

Keskustelu

14.15–14.45 Kahvitauko ja Ideatoriin tutustuminen

Puheenjohtaja: yksikön päällikkö Juha Fränti, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos

14.45–15.50 OPPILASHUOLLON AMMATTILAINEN OMAN ELÄMÄNSÄ SANKARINA

Työn iloa ja työn imua

Kehittämiskonsultti Anna Vanhala, Työterveyslaitos

Keskustelu

15.50–16.00 Seminaarin päätös

Rinnakkaisohjelmat

Keskiviikko 19.9.2012 klo 9.00–11.15

A Mielenterveydestä voimaa – työvälineitä omaan työhön

Työpajan kouluttajina projektisuunnittelija Anna Erkko & projektisuunnittelija Elina Korhonen, Suomen Mielenterveysseura

B Apuvälineitä ja asennetta kouluterveydenhuollon tarkastuksiin

Pj ylilääkäri Marke Hietanen-Peltola, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Nuoret ja porno – näkökulmia asiakastyöhön

Päällikkö Tuija Rinkinen, Väestöliitto

Maahanmuuttajaperhe kouluterveydenhuollossa

Erikoistutkija Minna Säävälä, Väestöliitto

Lomakkeet työn tukena

Ylilääkäri Marke Hietanen-Peltola, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

C Ryhtiä ryhmästä

Pj erikoissuunnittelija Marjatta Kekkonen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Ryhmätaitoja ja aggression hallintaa koulun tuella

Projektisuunnittelija Tiina Ilola, Satakunnan sairaanhoitopiiri & apulaisrehtori Sari-Anne Aaltola, Eurajoen yhteiskoulu

Kasvamme yhdessä - nuoret ja vanhemmat pohtivat yhdessä nuoruutta

Ylilääkäri Hannele Kallio, Turun sosiaali- ja terveystoimi

Voimaneidot ja pienryhmät sosioemotionaalaisia taitoja vahvistamassa

Kouluttaja Mari Lankinen, Voimaneidot-hanke & projektipäällikkö Heli Eischer & projektikoordinaattori Heta Mulari, Suomen Setlementtiliitto ry, Tyttötyön verkosto -hanke

D Varhaiset kopit

Pj suunnittelija Niina Mustonen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Nuori suunnittelemassa ja kehittämässä omia palveluitaan – kokemuksia ESTER -hankkeesta

Hankekoordinaattori Lassi Puonti, Sipoon kunta & kehittämissuunnittelija Tarja Nyström, Kotkan kaupunki

Matalan kynnyksen Vamos, koulutukseen ja työhön valmentavaa toimintaa

Projektipäällikkö Ulla Nord, Helsingin Diakonissalaitos

Etsivä nuorisotyö, ammattina välittäminen

Etsivän nuorisotyön koordinaattori Anu Vesterinen, Hyvinkään-Riihimäen Seudun Ammattikoulutussäätiö

E Koululaisten suunterveys on yhteinen asia

Pj terveyden edistämisen jaoston puheenjohtaja Hanna-Mari Kommonen, Suun Terveydenhoidon Ammattiliitto STAL ry.

Johdanto

Asiantuntijahammaslääkäri Hannu Hausen, Suomen Hammaslääkäriliitto ry.

Terve suu yhteisenä tavoitteena

Suun terveydenhuollon päällikkö Ilpo Pietilä & hammashoitaja Kirsi Vonk, Porin kaupunki, Perusturvakeskus

Hyvinvoiva Hakunila - koululaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä moniammatillisella yhteistyöllä

Vs. suun terveydenhuollon erityisasiantuntija Teija Rautiola, Vantaan kaupunki, Suun terveydenhuollon liikelaitos

Koululaisten suunhoito-oppaat moniammatillisena yhteistyönä

Suuhygienisti Sirpa Järvinen, Joensuun kaupunki, Suun terveydenhuolto

F Turvallinen läheisyys

Pj kehittämispäällikkö Minna Piispa, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Suomalaisnuorten seksuaalikulttuuri – arkityön kokemuksia seksuaalisesta häirinnästä

Yleislääketieteen erikoislääkäri Marjo Kuortti, Tampereen Nuorisoneuvola

Seksuaalisen kaltoinkohtelun, hyväksikäytön ja väkivallan puheeksiottaminen vastaanotolla

Erytyisasiantuntija Kirsi Porras, Väestöliitto

Harjoitus tekee mestarin - THL:n Turvataitoja nuorille -oppaan esittely

Oppaan kirjoittaja Jussi Aaltonen

Kerrosopas

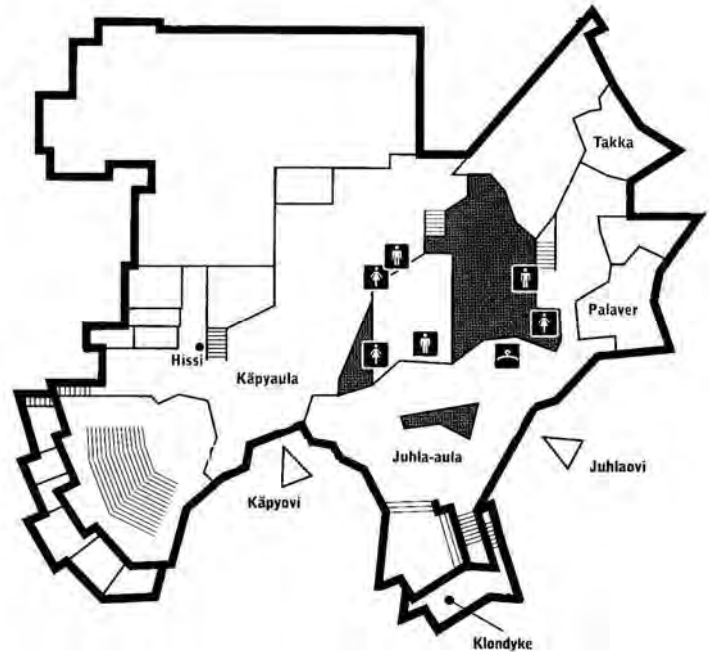
1. kerros

Juhla-aula:

Ilmoittautuminen
Aamukahvitarjoilu (myös Ylälämpiössä)
Vaatesäilytys
WC

Luentosalit:

Takka
Palaver
Auditorio

Pohjakerros

Luentosali Klondyke
(Juhlaovesta vasemmalle, portaat alas)

2. kerros

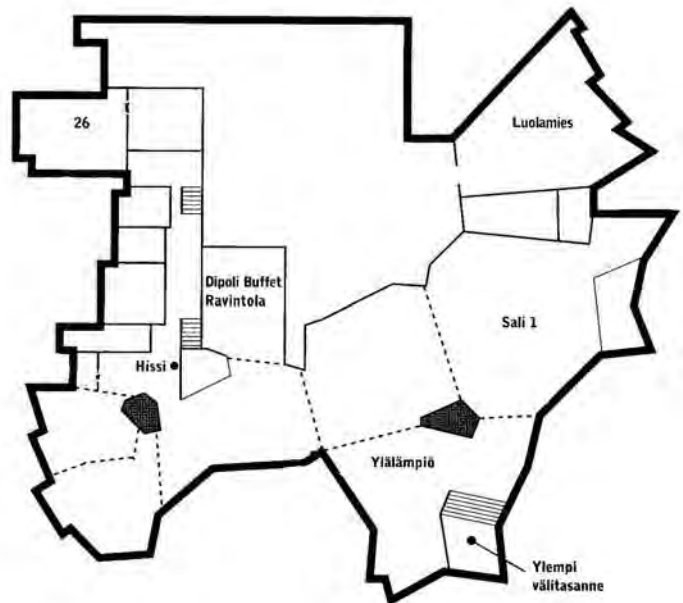
Ylälämpiö:

Ideatori (myös välitasanteilla)
Kahvitarjoilu

Luentosalit:

Sali 1
Luolamies (Juhlaovesta oikealle, portaat ylös)

Dipoli Buffet Ravintola

Ruokailu

Dipoli Buffet Ravintola: Käpyaulan kautta portaat ylös (2. kerros)

Täffä-ravintola: Otakaari 22, noin 100 m Dipoli-talosta

Alvari-ravintola: Otakaari 1, noin 200 m Dipoli-talosta

Mitä Kouluterveyskysely kertoo koulun keskeyttämiseen yhteydessä olevista tekijöistä?

Erikoistutkija Nina Halme & tutkimusprofessori Marja-Leena Perälä & tutkija Hanne Kivimäki & yksikön päällikkö Juha Fränti, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Koulun keskeyttäminen on koettu huolenaiheeksi koko maassa. Keskeyttäminen painottuu perusopetuksen päättövaiheeseen tai keskeyttämiseen toiseen asteen koulutuksessa; seitsemän prosenttia kaikista yhdeksäsluokkalaisista ei hakenut tai saanut opiskelupaikkaa yhteishaussa ja kuusi prosenttia ei ottanut vastaan tarjottua yhteishaun paikkaa. Ammatillisen koulutuksen keskeytti yhdeksän prosenttia ja lukiokoulutuksen neljä prosenttia nuorista. Osalla koulun keskeyttämisen syynä on putoaminen koulutusmarkkinoilta, kun taas toisilla on enemmänkin kyse koulutuksen pysäyttämisestä ja jossain vaiheessa vaihdosta toiseen koulutukseen.

Esityksessä tarkastellaan koulun keskeyttämiseen yhteydessä olevien tekijöiden yleisyyttä. Aikaisempien tutkimusten perusteella löytyi 21 koulun keskeyttämiseen yhteydessä olevaa tekijää. Nämä liittyivät nuoreen itseensä (henkilökohtaisiin taustoihin, kouluun ja käyttäytymiseen) tai hänen perheeseensä. Tarkastelu perustuu vuosina 2010–2011 toteutettuun Kouluterveyskyselyyn, johon osallistui 192 414 perusopetuksen kahdeksannen ja yhdeksannen luokan oppilasta sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten ensimmäisen ja toisen vuosiluokan opiskelijaa.

Yksittäisten koulun keskeyttämiseen yhteydessä olevien tekijöiden yleisyys vaihteli suuresti. Henkilökohtaisten nuoreen itseensä liittyvien tekijöiden yleisyys oli 12–34 prosenttia, kouluun liittyvien tekijöiden yleisyys 5–35 prosenttia ja käyttäytymiseen liittyvien tekijöiden yleisyys 4–23 prosenttia. Perheeseen liittyviä tekijöitä esiintyi 12–31 prosentilla nuorista. Koulun keskeyttämiseen yhteydessä olevia tekijöitä esiintyi hieman enemmän pojilla kuin tytöillä. Niitä esiintyi myös jonkin verran enemmän peruskoulussa ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevilla verrattuna lukio-opiskelijoihin.

Tutkimusten perusteella tiedetään, että koulutuksen keskeyttämiseen on yhteydessä useiden erilaisten tekijöiden kasaantuminen samalle nuorelle, ei yhden yksittäisen tekijän esiintyminen. Nuorista 15 prosentilla ei esiintynyt lainkaan koulun keskeyttämiseen yhteydessä olevia tekijöitä. Sen sijaan sellaisten nuorten osuus, jolla oli viisi tai useampia tällaista tekijää oli 27 prosenttia. Nuoria, joilla näitä tekijöitä oli 10 tai useampia, oli neljä prosenttia. Koulun keskeyttämiseen yhteydessä olevien tekijöiden kasaantumisessa on tapahtunut vain vähäisiä muutoksia viimeisen vuosikymmenen aikana. Maakunnittaisessa tarkastelussa tulokset noudattavat Tilastokeskuksen vuoden 2010 trendejä syrjäytyneiden nuorten osuudesta. Niissä maakunnissa, joissa nuorille oli kasaantunut enemmän useita koulun keskeyttämiseen yhteydessä olevia tekijöitä, oli myös enemmän sellaisia 15–29-vuotaita nuoria, joilla ei ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa ja jotka eivät opiskelleet tai käyneet töissä.

Yhteystiedot:

Nina Halme

etunimi.sukunimi@thl.fi

Syrjäytymisen juurilla

Erikoistutkija Reija Paananen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Syrjäytymisestä puhuttaessa unohdetaan usein, että monesti ongelmat juontavat juurensa varhaisempiin elämänvaiheisiin. Lapsuudessa luodaan perusta myöhemmälle hyvinvoinnille. Lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin vaikuttavat sekä perimä että biologinen, psykologinen ja sosiaalinen ympäristö. Siihen vaikuttavat myös lähiympäristön välittävien tekijöiden kautta niin ajankohtaiset yhteiskunnalliset päätökset kuin sukupolvien ketjussa siirtyvät paitsi geneettiset ominaisuudet, myös sosiaaliset, aineelliset ja kulttuuriset elämänhallinnan voimavarat.

THL:n tutkimuksessa, jossa on seurattu kaikkia vuonna 1987 Suomessa syntyneitä noin 60 000 lasta sikiökaudelta vuoden 2008 loppuun saakka, on havaittu, että sukupolvelta toiselle periytyvät ongelmat ja huono-osaisuus ovat tämän päivän Suomessa laaja ja monitahoinen yhteiskunnallinen ongelma. Hyvinvoinnin ongelmat, kuten kouluttamattomuus, mielenterveys- ja toimeentulo-ongelmat kasautuvat ja vanhempien ongelmat liittyvät kiinteästi lasten myöhempään hyvinvointiin ja mielenterveysongelmiin.

Vuonna 1987 syntyneiden ikäluokka varttui 1990-luvun laman aikana, jolloin työttömyys ja taloudelliset vaikeudet kohtasivat huomattavaa osaa perheistä. Kodin ulkopuolelle sijoitusten, kouluttamattomuuden, rikollisuuden, mielenterveys- ja toimeentulo-ongelmien taustalta löytyy huomattavan usein vanhempien ja perheen erilaisia ongelmia. Esimerkiksi vanhempien toimeentulotuen saanti taloudellisten ongelmien mittarina näyttäytyy riskinä lasten hyvinvoinnille. Toimeentulo-ongelmien ohella myös vanhempien mielenterveysongelmat ovat yleisesti lasten ongelmien taustalla.

Yhteiskuntaan kiinnittyminen alkaa jo varhain ja hyvinvoinnin tukeminen ja ulkopuolelle luisuminen pitäisikin pysäyttää mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jo ennen ongelmien ilmaantumista. Ehkäisevien ja hyvinvointia tukevien palveluiden merkitys korostuu ylisukupolvisen ongelmaketjun katkaisemisessa ja syrjäytymisen ehkäisemisessä. Päiväkoti ja koulu ovat tärkeitä lasten kehitysympäristöjä, joissa voidaan monin tavoin tukea hyvinvointia ja vahvistaa suojaavia tekijöitä.

Yhteystiedot:

Reija Paananen

etunimi.sukunimi@thl.fi

Luusereita, rebeleitä vai kingejä? – Yhteisönäkökulma nuorten syrjäytymiseen

Tutkija Elina Pekkarinen, VTT, Nuorisotutkimusverkosto ja Lapsuudentutkimuksen seura

Huoli syrjäytymisvaarassa olevista lapsista ja nuorista on hallinnut suomalaista julkista keskustelua 2000-luvulla. Lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen on yksi vallitsevan hallitusohjelman painopistealueiden teemoista. Maaliskuussa 2012 työ- ja elinkeinoministeriölle luovutettu mietintö nuorten yhteiskuntatakuusta esittää tuntuva investointia nuorten työ- ja opiskelutilanteen parantamiseksi. Yhteiskunnallisessa ja poliittisessa tavoitteidenasettelussa nuorten syrjäytyminen tulkitaankin usein juuri koulutus- ja työssäkäyntikysymykseksi.

Syrjäytymisteemat liittyvät kuitenkin myös muihin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin. Tavanomaisten koulutus- ja työmarkkinanäkökulmien lisäksi syrjäytymistä voidaan tarkastella esimerkiksi sosiaalisesta, kulttuurisesta, terveydellisestä ja oikeudellisesta näkökulmasta. Syrjäytymistä koskevassa julkisessa keskustelussa ongelmana on, että syrjäytyminen tulkitaan passiivisena joutumisena järjestelmän ulkopuolelle. Syrjäytymistä tulisi kuitenkin tarkastella prosessina, johon eri toimijat osallistuvat aktiivisesti lapsen varhaisiästä lähtien. On myös tärkeää havaita, että sosiaalinen todellisuus ja yhteiskunnalliset järjestelmät synnyttävät erilaisia kiinnipitäviä ja ulostyöntäviä mekanismeja. Tutkijat kirjoittavat poiskäännyttämisen politiikasta, jossa yksilöiltä tai ryhmiltä suljetaan pääsy joillekin yhteiskunnan toimintakentille. Erilaiset toimenpiteet, kuten lastensuojelun interventiot, voivat aiheuttaa leimaamista ja poiskäännyttämistä. Samalla on muistettava, että kyse voi olla myös yksilön tietoisesta hakeutumisesta vaihtoehtoihin elämäntapoihin. Aina ei ole selvää, missä määrin nämä erilaiset mekanismit ovat vaikuttamassa siihen, että yksilö kulkee elämänsä totutusta poikkeavalla polulla. Lasten ja nuorten kohdalla on erityisen tärkeää tunnustaa syrjäytymiskäsitteen moniulotteisuus, sillä lapset ja nuoret itse mieltävät syrjäytymisen yksinäisyydeksi - syrjään jäämiseksi vertaissuhteista - niin erillisissä tutkimuksissa kuin vuosittain toistuvissa Nuorisobarometreissa.

Olen väitöskirjassani tarkastellut sitä, miten yhteisö osallistuu poikkeavan lapsen tuottamiseen analysoimalla rikoksia tehneiden poikien positioita erilaisissa lähiyhteisöissään ja erityisesti viranomaiskäytännöissä. Puheenvuorossani nostan esiin vähemmän sovelletun tavan tarkastella syrjäytymistä ja sen taustoja: kuvailen aineistossa esiintynyttä eksklusion ja eskapismien dynamiikkaa, joka herättää kysymään kuka oikein syrjäytyy tai syrjäyttää, kuka osallistuu ja kuka ei, kenelle osallistuminen sallitaan ja keneltä se estetään? Lähestymistapani perustuu yhteisöreaktion teoriaan, jonka mukaan yhteisö valitsee keskuudestaan varoittavia esimerkkejä, mutta yksilö voi myös itse irtisanoutua normeista ja ajautua syrjäytyneeseen positioon. Tämä näkökulma vastuuttaa yhteisöä syrjäytymisen ehkäisyssä tai sen voimistumisessa, mutta palauttaa vastuuta myös yksilölle. Näkökulman avulla voidaan nostaa joitakin välineitä syrjäytymisen ehkäisyyn ja korjaamiseen myös kouluyhteisössä.

Yhteystiedot:

Elina Pekkarinen

etunimi.sukunimi@nuorisotutkimus.fi

Hyvää mieltä koulusta

Johtaja Marjo Hannukkala & kehitysjohtaja Kristian Wahlbeck, Mielenterveystaidot kasvuun -hankkeet

Mielenterveys on oleellinen osa ihmisen hyvinvointia. Se on elämäntaitoa ja jokainen voi oppia vahvistamaan omia henkisiä voimavarojaan. Mielenterveyttä voidaan tukea vahvistamalla nuoren itsetuntemusta ja tunnetaitoja, herättämällä keskustelua arvoista ja asenteista, lisäämällä kestävyyttä sietää arjen pettymyksiä ja vastoinkäymisiä sekä tarvittaessa tukemalla nuorta avun piiriin.

Oivallus mielenterveydestä voimavarana on kirkastanut tietoisuutta siitä, että kaikki aikuiset ovat kasvattajia, eikä oppiaineiden tietosisältöä pidetä enää ainoana tärkeänä asiana. Eräs opettaja kuvasi omaa ammatillista prosessiaan osuvasti: ”Ennen olin prässäävä pedagogi ja nyt olen hyvinvointipedagogi”.

Hyvää mieltä koulusta -teeman voi tiivistää kolmeen osa-alueeseen

Ilmapiiri: Koulunpidon kohtaava, kannustava, luovuuteen rohkaiseva sekä toista kunnioittava ja arvostava ilmapiiri tuottaa jokaiselle hyvää mieltä. Myönteinen palaute ja kysymys ”mitä sinulle kuuluu?” sekä rakentavat ristiriitojen ratkaisut antavat mahdollisuuksia oppilasta tukevan ilmapiirin luomiseen koulu yhteisön arjessa. **Hukkuvatko nämä mahdollisuudet kiireen keskelle?**

Sisältö: Muun muassa terveystiedon sisällöt antavat mahdollisuuden toteuttaa nuoren elämän näköisiä tunteja. Yhdessäolo, tunteiden jakaminen, keskustelut ja ihmisenä kasvamisen kipujen ja ilojen ihmettely kantavat elämänikäiseen oppimiseen. Asioiden oivaltaminen ja mieleen painaminen tapahtuu parhaiten kokemuksellisia menetelmiä käyttäen. Tällaiset ryhmäytymistä tukevat, toiminnalliset ja osallistavat menetelmät antavat mahdollisuuden eri oppiaineissa ja luokanohjaajan työssä luoda kannustavaa ilmapiiriä oppimiseen kuin myös yhteistyöhön kollegojen, kotien ja lähitoimijoiden kanssa. **Miten sisältöjä opetetaan?**

Rakenne: Kouluissa tehtävässä laatutyössä ja hyvinvointitiimien työskentelyssä tehdään arvovalintoja. Valinnoilla voidaan vahvistaa jo olemassa olevia hyviä rakenteita ja erityisesti edistää toimivien, hyväksi koettujen toimintatapojen käyttöönottoa ja juurruttamista koulu yhteisön toimintaan. Yhteistyö oppilashuollon kanssa, ryhmäytymissuunnitelmat, henkilöstön koulutus, työnohjaus, oppilaiden osallisuuden vahvistaminen sekä yhteistyö kotien ja lähitoimijoiden kanssa voidaan tehdä näkyväksi koulun hyvinvointisuunnitelmassa. Tällainen henkisen turvallisuuden hyvinvointisuunnitelma tulisikin saada jokaisen koulun lukuvuosikelloon. **Millainen on koulun henkisen hyvinvoinnin suunnitelma?**

Mielenterveys on tulevaisuuden suurin henkilökohtainen ja yhteinen pääoma ja mielenterveyttä suojaavien ja vahvistavien tietojen, taitojen ja osaamisen vahvistaminen on tärkeää saattaa kaikkien koulu yhteisöjen osaamiseksi sekä osaksi rakenteita. Hyvä lähtee kiertämään ja hyvää mieltä koulusta välittyy myös perheiden ja vanhemmuuden tueksi.

Suomen Mielenterveysseuran Mielenterveystaidot kasvuun -hankekokonaisuudessa on kehitetty pitkäjänteisesti hyvinvointia ja mielenterveyttä vahvistavia malleja, aineistoja ja työvälineitä kasvatustyötä tekeville ammattilaisille kouluihin, oppilaitoksiin ja nuorisotyöhön. Lisäksi vuonna 2012 käynnistyi pilotointi neuvola- ja päiväkotiympäristöissä.

Lisätietoja:

www.mielenhyvinvoinninopetus.fi

www.mielenterveysseura.fi

Ohjeistuksesta tukea laajojen terveystarkastusten toteuttamiseen

Ylitarkastaja Marjaana Pelkonen, Sosiaali- ja terveysministeriö & ylilääkäri Marke Hietanen-Peltola, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos

Terveystarkastuslaki ja asetus 338/2011 ovat tuoneet kouluterveydenhuoltoon uusia työmuotoja ja -tapoja. Paikallisen kehittämistyön tueksi on kaivattu valtakunnallisesti yhtenäisiä linjauksia ja ohjeita. Juuri julkaistu ohjeistus äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan sekä kouluterveydenhuoltoon määrittelee laajan terveystarkastuksen kriteerit, ohjaa työtapoja ja tarkastuksen sisältöä, tukee kirjaamista ja tilastointia sekä palvelujen kehittämistä ja johtamista. Erityisesti sillä halutaan tukea vanhempien ja perheiden huomioimista ja osallisuutta palveluissa.

Laaja terveystarkastus on pitkä prosessi, joka alkaa tarkastusten suunnittelusta ja päättyy yksilö-, luokka- ja koulukohtaisiin yhteenvedoihin. Tämän ketjun eri vaiheisiin esitetään hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja.

Ohjeistuksessa kuvataan terveystarkastusten sisältöjä ja esitetään tutkimustietoa niiden ja työmenetelmien perustaksi. Aihealueita ovat vanhempien hyvinvointi, perheen sisäinen vuorovaikutus, elinolot, lapsen hyvinvointi sekä sisarusten keskinäiset suhteet ja vointi. Nämä aiheet on edelleen jaettu pienempiin osakokonaisuuksiin, joiden käsittelyn tueksi tarjotaan näkökulmia ja kysymyksiä. Kokonaiskuvan muodostamiseen ja tarkastuksen yhteenvedon tekemiseen tarvitaan lapsen ja vanhempien, terveydenhoitajan ja lääkärin sekä päivähoidon ja opettajan näkemystä.

Terveysneuvonta on tärkeä osa kouluterveydenhoitajan ja koululääkärin työtä erityisesti laajoissa terveystarkastuksissa. Ohjeistukseen on koottu terveysneuvonnan keskeisiä aihealueita sekä vaikuttavia toimintamalleja.

Kouluterveydenhuollon työn muuttuessa entistä perhekeskeisemmäksi muuttuvat myös kirjaamiskäytännöt. Tehdyn työn asianmukainen kirjaaminen perusterveydenhuollon avohoidon hoitoilmoitusjärjestelmään (AvoHILMO) on ajankohtainen tehtävä terveyskeskuksissa ja valtakunnallisen seurannan näkökulmasta tärkeää. Ohjeistuksessa esitellään AvoHILMO-tilastoinnin pääperiaatteita laajoissa terveystarkastuksissa.

Työntekijöiden osaamista on tarpeen vahvistaa ja tukea monessa terveyskeskuksessa suunnitelmallisesti. Lisäksi laajat terveyskeskukset tarvitsevat tuekseen johtamista, sillä niiden toteuttamiseen sisältyvä koordinointi ja asioista sopiminen ei voi olla yksittäisen työntekijän vastuulla. Vaikka ohjeistuksen antamat valtakunnalliset linjaukset helpottavat paikallista työtä, tarvitaan silti lisäksi paikallista kehittämistä. Laajojen terveystarkastusten onnistumisen edellytys on yhteistyössä eri hallinnonalojen ja muiden tahojen kanssa laadittu toimintaohjelma.

Ohjeistuksen toivotaan hyödyttävän käytännön työntekijöitä ja johtavassa asemassa toimivia laajojen terveystarkastusten järjestämisessä ja toteuttamisessa.

Lähde:

Hakulinen-Viitanen T, Hietanen-Peltola M, Hastrup A, Wallin M, Pelkonen M; Laaja terveystarkastus – Ohjeistus äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan sekä kouluterveydenhuoltoon. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Opas 22/2012, Helsinki.

Yhteystiedot:

Marjaana Pelkonen

etunimi.sukunimi@stm.fi

Marke Hietanen-Peltola

etunimi.sukunimi@thl.fi

Sijoitettu nuori koulussa – tavallinen ja erityinen

Kehittämispäällikkö Mikko Oranen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos & Milla-Kristiina Lahtinen, Selviytyjät-ryhmä, Pesäpuu ry

Suurin osa suomalaisista koululaisista lähtee kouluun aamuisin kodista, jossa asuvat myös hänen omat vanhempansa mutta osalla lapsista ”koti” onkin lastensuojelulaitos tai sijaisperhe. Kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia on noin 17 000 (Lastensuojelutilasto 2010) ja heistä suurin osa on oppivelvollisuusikäisiä. Näistä lapsista 10 000 on otettu huostaan eli heidän kasvatuksestaan, koulutuksestaan ja arkielämän järjestelyistä päättävät sosiaaliviranomaiset. Osalla lapsista sijoitus kodin ulkopuolelle on väliaikainen avohuollon tukitoimi, jossa hänen vanhempansa tekevät esimerkiksi koulunkäyntiä koskevat ratkaisut. Sijoituksen taustalla on yleensä vaikeuksia, jotka liittyvät lapsen perhetilanteeseen tai hänen omaan käyttäytymiseensä.

Sijoitus kodin ulkopuolelle merkitsee melkoisia mullistuksia lapsen elämässä: asuinpaikan lisäksi vaihtuvat arkisesta huolenpidosta vastaavat ihmiset, koulu ja mahdollisesti myös kaveripiiri, jos sijoituspaikka on kaukana omasta kodista. Sopeutumisen ja selviytymisen kannalta koululla on iso merkitys. Se voi olla turvapaikka, jossa voi rauhassa keskittyä oppimiseen ja olla osa sosiaalista yhteisöä mutta siellä voi kohdata myös leimaamista, ennakkoluuloja ja ylivoimaisia haasteita. Koulun aikuiset ovat avainasemassa sen suhteen, minkälainen kokemus uuteen kouluun tuleminen ja koulunkäynti sijoitetulle lapselle tai nuorelle on.

Esityksemme käsittelee lastensuojelun todellisuutta tiedon, tutkimuksen ja sijoitettujen lasten ja nuorten kokemusten pohjalta. Kuvaamme suomalaista lastensuojelun järjestelmää ja sen toimintaa koulun näkökulmasta ja pohdimme, miten koulun aikuiset voivat tukea ja auttaa sijoitettuja nuoria opiskeluun, koulunkäyntiin ja kouluyhteisöön liittyvissä asioissa. Punaisena lankana kulkevat kokemukset lastensuojelusta sisältä päin. Ne perustuvat Selviytyjät-ryhmän työskentelyn kuluessa kertyneeseen tietoon. Selviytyjät on Pesäpuu ry:n piirissä toimiva kokemusasiantuntijoiden ryhmä, joka kehittää lastensuojelun toimintatapoja ja menetelmiä. Ryhmä on tuottanut Uskomme sinuun – Usko sinäkin -käsikirjan sijoitetuille nuorille sekä tuottanut yhdessä aikuisten kanssa Uskomme sinuun – Usko sinäkin -oppaan sijoitettujen nuorten läheisille ja työntekijöille.

Yhteystiedot:

Mikko Oranen

etunimi.sukunimi@thl.fi

B Apuvälineitä ja asennetta kouluterveydenhuollon tarkastuksiin

Nuoret ja porno – näkökulmia asiakastyöhön

Päällikkö Tuija Rinkinen, Väestöliitto

Nuoruuden kehitykseen kuuluu kasvava kiinnostus siitä maailmasta, joka on aikaisemmin kuulunut vain aikuisille. Murrosikä nostaa uusia asioita ensi kertaa omakohtaisiksi, ja hormonimyllerrys, ensimmäiset ihastukset ja kiihottumisen kokemukset hakevat nuoren mielessä selitystä. Tiedonjano on suuri, ja nuori käyttääkin niitä tietokanavia, jotka ovat helpoiten lähestyttävissä. Pornografiseen materiaaliin on tänä päivänä helppoa törmätä.

Huomattava osa nuorista on nähnyt pornografista materiaalia, ja mahdollisuudet kohdata pornoa ovat tuntuvasti lisääntyneet Internetin myötä. Pohjoismaissa nuorten keskuudessa tehty tutkimus osoitti, että 12–20-vuotiaista pojista lähes kaikki (99 %) ja tytöistä 86 prosenttia oli nähnyt pornoa. Valtaosa näistä nuorista oli nähnyt pornoa ensimmäistä kertaa 12–14-vuotiaina.

Pornon vaikutuksista nuoriin kiistellään niin mediassa kuin tieteessäkin. Pornon runsaan katsomisen epäillään vaikuttavan nuoren seksuaalikäytökseen ja -asenteeseen (ehkäisyn laiminlyönti, kumppaneiden määrän kasvu, seksin muuttuminen suorittamiseksi) sekä päihteiden käyttöön. Nämä tutkimukset ovat olleet korrelaatiotutkimuksia, jolloin on mahdollista, että havaittu yhteys pornon katselun ja riskikäyttäytymisen välillä johtuu yhteisistä taustatekijöistä (esimerkiksi tekijöistä, jotka ovat yhteydessä muuhun epäsosiaaliseen käyttäytymiseen tai huono-osaisuuteen).

Tutkimuksissa on myös löydetty erilaisia syitä sille, miksi nuoret katsovat pornoa. Varsinkin pojille porno on usein seksuaalitetojen lähde. Lisäksi pornoa katsotaan kaveriporukassa, jolloin se on yksi sosiaalisen kanssakäymisen muoto. Lisäksi pornoa katsotaan seksuaalisen kiihottumisen vuoksi joko yksin tai kumppanin kanssa.

Yksi seksuaalikasvatuksen tavoitteista on, että pornon luoma kuva ihmisen seksuaalisuudesta ei muuttuisi nuoren mielessä ainoaksi totuudeksi, vaan voi asettua oikeaan rooliin kontekstissa. Edellä mainittujen seikkojen pohjalta nousee kysymys, olisiko pornoon liittyvä tematiikka hyvä pitää esillä myös seksuaaliterveysvastaanotolla. Väestöliiton seksuaaliterveysklinikalla lisäsimme seksuaaliterveysanamneesiin kysymyksen pornosta: ”*Oletko katsonut pornoa/ oletko törmännyt pornoon haluamattasi? Mitä tunteita tai ajatuksia se sinussa herättää?*” Aihe voidaan ottaa puheeksi nuoren kanssa kahdenkeskeisessä seksuaalineuvonnassa hienotunteisesti ja moralisoimatta nuorta. Tällöin saadaan aikaan hyvä vuorovaikutus nuoren kanssa ja mahdollisuus antaa oikeaa tietoa seksuaalisuudesta. Nuoret tarvitsevat asiallista tietoa kasvun ja kehityksen tueksi. Ikätasoinen seksuaalikasvatus tukee nuorta turvallisessa kasvussa. Väestöliiton kokemuksen mukaan nuoret keskusteleivat mielellään myös pornografiasta ammattilaisen kanssa ja näkevät keskustelun tarpeelliseksi.

Yhteystiedot:

Tuija Rinkinen

etunimi.sukunimi@vaestoliitto.fi

Maahanmuuttajaperhe kouluterveydenhuollossa

Erikoistutkija Minna Säävälä, Väestöliitto

Lapsiväestön kulttuuri- ja kielitaustat monimuotoistuvat nopeasti Suomen kaupunkialueilla. Esimerkiksi Helsingissä 14 % peruskoululaisista on vieraskielisiä ja vuonna 2020 arviolta yli viidennes. Lisäksi kulttuurista monimuotoisuutta tuovat lapset, joiden toinen vanhempi on suomalainen ja toinen ulkomailla syntynyt. Heitä on Suomessa yli 70 000, enemmän kuin pelkästään ulkomaalaissyntyisten vanhempien lapsia. Koululaisten kulttuurinen ja kielellinen monimuotoistuminen vaikuttaa koko kouluyhteisön toimintaan.

Vuorovaikutus maahanmuuttajaperheiden kanssa on palkitsevaa, vaikka vaatii tavanomaista enemmän voimavaroja. Näin kertoivat vuonna 2012 valmistunutta tutkimusta varten haastatellut oppilashuollon ammattilaiset (Säävälä 2012). Välittömin voimavara, jota tarvitaan tavanomaista enemmän, on aika. Aikaa kuluu yhteisen kielen löytämiseen ja mahdollisen tulkin käyttöön, ennestään tuntemattomien asioiden selittämiseen ja luottamuksen synnyttämiseen. Oppilashuollon ammattilaisten mielestä vuorovaikutus on pääasiassa palkitsevaa, sillä ulkomailta muuttaneet osoittavat yleensä kunnioitusta ja arvostusta koulusta saamaansa apua ja viranomaisia kohtaan.

Terveystarkastustilanteessa maahanmuuttotastaisten huoltajien kanssa on tarpeen huomioida vieraalla kielellä toimimisen tuoma rasite molemmille osapuolille, etninen onnellisuusmuuri, syrjinnän ja ennakkoluulojen pelko sekä mahdollinen erilainen suhtautuminen viranomaisvaltaan. Nämä seikat heijastuvat tärkeiden asioiden käsittelyssä. Vaikeita asioita puheeksi otettaviksi voivat olla kiusaaminen, seksuaalisuus ja seurustelu, vanhempien kasvatuskäytännöt ja mielenterveys. Maahanmuuttajat tulevat hyvin erilaisista koulutus- ja muista taustoista, joten maahanmuuttajaperheistä on vaikeaa yleistää.

Ulkomailta kotoisin olevat vanhemmat arvostavat ja odottavat henkilökohtaista kontaktia yleensä enemmän kuin nykysuomalaiset. Puhelimella soittamista ja tapaamista arvostetaan. Tulkin käyttö laajassa terveystarkastuksessa on suositeltavaa, vaikka huoltaja osaisi hiukan kotimaista kieltä; lasta ei pidä käyttää tulkkina.

Terveystarkastukset ovat ainutkertainen tilaisuus luoda kasvatuskumppanuutta maahanmuuttajavanhempien ja koulun välille. Maahanmuuttotastaisten nuorilla on muita lapsia useammin hyvinvoinnin rakenteellisia riskejä kuten köyhyyttä ja yksinhuoltajuutta. Muuttoprosessi haastaa vanhemmuuden ja sopeutumiseen liittyvä stressi voi heijastua vanhemmuuden voimavaroihin. Siksi kasvatuksellisen ja muun tuen tarve on näissä perheissä tavanomaista suurempi. Terveystarkastukset voivat parhaimmillaan viestittää vanhemmille, että koulu ei ole ensi sijassa tarkkaileva ja rankaiseva viranomaismainen, vaan tarjoaa tukea lasten ja perheiden hyvinvointiin. Terveystarkastustapaamisessa tärkeää on luoda huoltajille tunne, että heitä arvostetaan lapsen vanhempina ja kuunnellaan. Kahden kulttuurin liitossa elävä vanhempi on huomioitava terveystarkastuksissa yhtä lailla kuin suomalainen vanhempi.

Lähde:

Säävälä, Minna. 2012. Koti, koulu ja maahan muuttaneiden lapset. Oppilashuolto ja vanhemmat hyvinvointia turvaamassa. Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E 43. Helsinki: Väestöliitto.

Yhteystiedot:

Minna Säävälä

etunimi.sukunimi@vaestoliitto.fi

Lomakkeet työn tukena

Yliääkäri Marke Hietanen-Peltola, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella on kehitteillä useita eri lomakkeita työkaluksi ja tueksi kouluterveydenhuollon toimijoille. Valtakunnallisia lomakemalleja tarvitaan erityisesti laajojen terveystarkastusten tueksi. Kehitteillä ovatkin sekä vanhempien että lasten esitietolomakkeet kaikkiin laajoihin kouluterveydenhuollon tarkastuksiin sekä lomake opettajan arviota varten. Lisäksi on toivottu malleja tarkastuskutsuista ja tarkastusten yhteenvedoista.

Laajan terveystarkastuksen sisältö on toimijoille vaativa. Monia asioita tulisi huomioida, mutta samalla keskittyä juuri kyseiselle perheelle ja lapselle ajankohtaisiin ja tärkeisiin asioihin. Etukäteen täytettävät esitietolomakkeet auttavat työntekijää perheen hyvinvoinnin kannalta oleellisten teemojen tunnistamisessa. Myös tarkastuksen kulkua ja ajankäyttöä voidaan suunnitella esitietojen pohjalta. Esitietolomakkeilla on myös tärkeä tehtävä tulevan tarkastuksen sisällön avaamisessa vanhemmille ja lapselle. Lomakkeessa kysyttävät asiat mielletään tarkastuksen sisältöön kuuluvaksi ja vanhemmat voivat valmistautua keskusteluun omista terveystottumuksistaan ja perheen sisäisestä vuorovaikutuksesta.

Kehittämistyö on aloitettu 5 luokan oppilaan vanhemmille tarkoitettusta esitietolomakkeesta. Pohjamateriaaliksi kerättiin 5-luokan tarkastukseen eri kunnissa kehitettyjä lomakkeita. Lomakkeen oikeaa muotoa etsittiin monissa eri tapaamisissa kouluvuoden 2011-2012 aikana. Työpajoissa oli mukana kouluterveydenhuollon kentän toimijoita, tutkijoita ja järjestöjen edustajia. Vanhempien näkemystä haettiin Vanhempainliiton tuella ja lähintä sidosryhmää edusti Opetushallitus. Lomaketta on testattu Lahdessa, Haminassa ja Vantaalla. Sekä vanhemmilta että kouluterveydenhuollon toimijoilta on kerätty palautetta, jota hyödynnettiin lomakemallin loppuunsaattamisessa. Laajan terveystarkastuksen esitietolomake 5 luokkalaisen oppilaan vanhemmille tulee löytymään Kasvun Kumppanit nettisivustolta. (www.thl.fi/kasvunkumppanit > Työn tueksi > Lomakkeet > Lomakkeet koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon).

Oppilaan oma esitietolomake 5 luokan tarkastukseen on työn alla ja valmistuu loppuvuoden aikana. Sen pohjaksi on haettu erityisesti oppilaiden omaa näkemystä hyvinvoinnille ja terveydelle tärkeistä asioista. Tavoitteena on, että myös muiden laajojen tarkastusten lomakkeet valmistuisivat kouluvuoden 2012–2013 aikana.

Opettajan arvio oppilaan selviytymisestä ja hyvinvoinnista koulussa – lomake on syksyllä 2012 koekäytössä Riihimäellä ja Kouvolassa. Lomake tuo muodon laajaan terveystarkastukseen sisältyvään opettajan ja kouluterveydenhuollon väliseen yhteistyöhön; sen toteutus tapaan, sisältöön ja tiedonsiirtoon. Kehittämistyötä on tehty THL – Opetushallitus yhteistyönä ja yhdessä eri toimijoiden kanssa. Lomake tulee valtakunnalliseen käyttöön aikaisintaan keväällä 2013. Lomakkeen käyttöönotto kunnassa edellyttää opetus- ja terveystoimen yhdessä sovittuja ja kirjattuja toimintamalleja.

Yhteystiedot:

Marke Hietanen-Peltola

etunimi.sukunimi@thl.fi

C Ryhtiä ryhmästä

Rajapinta-nuoret

Projektisuunnittelija Tiina Ilola, Rajapinta-projekti, Satshp/Remontti-hanke

RAJAPINTA-nuoret on Satakunnan sairaanhoitopiirin nuorisopsykiatrian (Kaste-hanke) pilotti yläkoulussa, 2. asteella tai ammattikorkeakoulussa opiskeleville 13–15-vuotiaille nuorille.

Nykyisen perusopetuslain mukaan oppilaille on taattava oikea-aikainen tuki tutussa kouluympäristössä ja oppimisryhmässä. Rajapinta-pilotissa mallinnetaan ryhmämuotoista työskentelyä nuorten lievissä mielenterveyshäiriöissä ja ongelmakäyttäytymisessä. Nuorille tarjotaan mielenterveyspalveluja heidän omassa arkiympäristössään eli kouluissa. Näin pyritään ennaltaehkäisemään vakavampien psyykkisten ongelmien syntyä ja viedään perustasolle uusia työkaluja ja valmiuksia nuorten ongelmien tunnistamiseen ja auttamiseen mahdollistamalla varhainen ongelmiin puuttuminen.

ART-ryhmä on apuna, kun nuoren käyttäytyminen on epäsosiaalista; joko liiallisen vetäytyvää tai aggressiivista. Toiminnallisten harjoitusten kautta pyritään sosiaalisen ja hyväksytyyn käyttäytymisen vahvistumiseen. Tavoitteena on nuoren kehittyminen moraalisisessa ajattelussa hänen oppiessaan parempaa itsehillintää ja uusia sosiaalisia taitoja tullakseen paremmin toimeen jokapäiväisessä elämässä.

Stressinhallintaryhmä on nuorille, jotka saavat mielialakyselystä (R-BDI) lievään tai kohtalaiseen masennukseen viittaavat pisteet (5–15). Ryhmässä heille opetetaan keinoja helpottaa stressaantunutta, alakuloista tai ärtyistä oloaan.

Masennus-, jännitys-, itsetunto- tai sosiaalisten taitojen ryhmät on tarkoitettu nuorille, joilla ongelmana on masennusta, ahdistusta, univaikeuksia, jännittämistä, sosiaalisten tilanteiden pelkoa, paniikkituntemuksia tai jotka voivat kärsiä heikosta itsetunnosta tai päihdeongelmasta. Ryhmäläisille annetaan tietoa heille ongelmia aiheuttavista aiheista ja keskustellaan heille ajankohtaisista ja tärkeistä asioista.

Kaikissa ryhmissä vertaistuen saaminen toisilta ryhmäläisiltä on koettu erittäin tärkeäksi avun lähteeksi. Ryhmiin osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Ongelmien ilmaantuessa nuorta suositellaan osallistumaan ryhmään. Yläkouluissa pidettäviin ryhmiin vanhemmilta pyydetään kirjallinen suostumus nuoren ryhmään osallistumisesta kouluajalla. Jotkut oppilaitokset antavat opintopisteitä ryhmään osallistumisesta. Ryhmät ovat tietoa ja tukea antavia eivätkä hoidollisia.

Projektisuunnittelija työskentelee tarvittaessa työparina ryhmissä. Lisäksi hän antaa konsultointiapua perustason työntekijöille nuorten erilaisten ongelmien kohtaamiseen.

Yhteisten nuorten ja vanhempainiltojen (Kasvamme yhdessä, Turun kouluterveyshuollossa kehitetty malli) tarkoituksena on tukea vanhemmuutta, lisätä keskustelua nuorten ja vanhempien välillä sekä edistää kodin, koulun ja muiden nuorten parissa toimivien yhteistyötä. Aiheina illoissa ovat nuorten tunne-elämän kehittyminen ja erilaisia kasvatukseen liittyviä asioita mm. rajat ja niiden asettaminen. Lisäksi perheille tarjotaan tietoa ja tukea arkipäivän haasteisiin. Illat räätälöidään koulun tarpeiden mukaisiksi.

Yhteystiedot:

Tiina Ilola

etunimi.sukunimi@satshp.fi

Ryhmätaitoja ja aggression hallintaa koulun tuella

Äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori, apulaisrehtori Sari-Anne Aaltola, FM

Aggression Replacement Training (ART) on menetelmä, jonka avulla voidaan opettaa epäsosiaalisesti (aggressiivisesti tai vetäytyvästi) käyttäytyville nuorille valmiuksia rakentavaan vuorovaikutukseen. Menetelmä tähtää toiminnallisten harjoitusten kautta sosiaalisen, hyväksytyyn käyttäytymisen vahvistamiseen. Tavoite on, että nuori kehittyy moraalisisessa ajattelussa, oppii parempaa itsehillintää ja uusia sosiaalisia taitoja tullakseen toimeen jokapäiväisessä elämässä.

Riviopettajana mutta toisaalta myös oppilashuoltoryhmän jäsenenä ja apulaisrehtorina olen kahtena lukuvuonna ohjannut ART-ryhmää, yhteensä neljää eri kokoonpanoa. Ohjaajapareinani ovat toimineet Rajapinta-pilotin projektisuunnittelija Tiina Ilola ja koulumme sosiaali-ohjaaja. Oppilaat on valittu ryhmiin opettajien ehdotuksesta ja kaikkien huoltajilta on myös pyydetty lupa oppilaan osallistumiselle.

Neljästä ryhmästä kolme on ollut häiriökäyttäytyville oppilaille ja yksi ryhmä hiljaisille, syrjäytymisvaarassa oleville oppilaille. Kolmen ryhmän kanssa on käyty läpi vihanhallinnan ABC-malli, keskusteltu tunteista, niiden ilmaisemisesta ja tunnistamisesta sekä käsitelty joitakin moraalisen päättelyn ongelmatilanteita. Kaikkiin kokoontumisiin ja ryhmätapaamisiin pohja on otettu ART-menetelmäkirjasta. Lisäksi nämä kaikella rakkaudella ”räpäryhmiksi” kutsumani ART-ryhmät ovat toisinaan tulleet kokoontumisiin sellaisessa mielentilassa ja päivän tapahtumista niin tuotuneina, että joinakin kertoina aika on mennyt akuuteista asioista keskustelemiseen. Hiljaisten oppilaiden ryhmän kanssa on kokoontuminen usein aloitettu jollain leikillä, jolla on saatu jännitystä lientymään ja eri luokilta olevia oppilaita tutustumaan toisiinsa. Lisäksi ryhmän kanssa on harjoiteltu erilaisia sosiaalisia tilanteita sekä ryhmässä että ryhmän ulkopuolella kotitehtävien muodossa.

Räpäryhmässä oppilaille annettiin häsläämisspäiväkirjoja täytettäväksi joko kotona tai kokoontumiskerralla, hiljaisten ryhmässä puolestaan käytettiin erilaisten sosiaalisten tilanteiden harjoitusmonisteita; ensin piti keksiä, missä tilanteessa kyseistä taitoa harjoittelee, suunnitella tilanne, toteuttaa se omalla ajalla ja lopulta kertoa ryhmässä, mitä teki ja miten onnistui. Lisäksi hiljaisten ryhmässä keskusteltiin kiusaamisesta, siitä mitä se on, miten eri tavalla kiusaamisen voi ymmärtää ja kokea.

Kaikkien ryhmien kanssa kevään lopulla on käyty ”ulkoilemassa” eli ravintolassa syömässä ja yhden ryhmän kanssa hampurilaisilla ja elokuvissa. Myös nämä päätös-/palkkioreissut ovat olleet osan uuden käyttäytymismallin oppimista ja käyttämistä. Miten arka ja ujo oppilas tilaakin itse oman anoksensa ravintolassa ja osallistuu ruokapöytäkeskusteluun? Miten tunneilla ja välitunneilla erilaisista konfliktitilanteista itsensä löytävä oppilas istuukin ravintolassa asiallisesti ja häiriötä aiheuttamatta?

ART-ryhmien ohjaajana olen tutustunut muutamiin koulumme oppilaisiin hyvin eri tavalla kuin riviopettajana. Ryhmätapaamiset eivät ole olleet perinteisessä mielessä oppitunteja, tapaamisilla on ollut omat sääntönsä ja tapansa. Ja kenties oppilaatkin ovat nähneet opettajastaan uuden puolen. Ja myös ohjaajana olen oppinut nuorten ajatusmaailmasta paljon uutta.

Yhteystiedot:

Sari-Anne Aaltola

etunimi.sukunimi@eurajoki.fi

Kasvamme yhdessä -toiminta Turun yläkouluissa

Yliääkäri Hannele Kallio, Turun sosiaali- ja terveystoimi

Mikä murrosiässä huolestuttaa? Millainen on hyvä vanhempi? Mitkä voivat olla hälyttäviä merkkejä nuoren käytöksessä? Miten kiukkua ja mielipahaa voi ilmaista hyväksyttävällä tavalla? Mitkä asiat tekevät arjesta hyvän? Miten nuori ja vanhemmat voivat viettää yhdessä aikaa? Kuinka paljon nuori tarvitsee unta? Miten vanhemmat voivat tukea nuoren koulunkäyntiä? Miten vanhemmat voivat opettaa nuorelle vastuullista rahankäyttöä?

Muun muassa näitä murrosikään liittyviä kysymyksiä 7-luokkalaisten ja heidän vanhempansa ovat pohdineet kouluilla järjestetyissä illoissa. Tilaisuudet ovat osa Kasvamme yhdessä -toimintaa, jonka tarkoituksena on tukea ja vahvistaa vanhempien kasvatustyötä sekä lisätä vuoropuhelua nuorten ja vanhempien välillä. Lisäksi toiminta edistää kodin, koulun, oppilashuollon ja vanhempien välistä yhteistyötä sekä perheiden tietoisuutta tarjolla olevista palveluista. Mukana illoissa on ollut laaja joukko koulun ja oppilashuollon ammattilaisia sekä kolmannen sektorin edustajia.

Palvelujärjestelmässämme on ollut puutteita kouluikäisten lasten ja nuorten kotien kasvatustyön tukemisessa. Nyt sekä terveydenhuoltolaki että asetus 338/2011 ovat asettaneet kouluterveydenhuollolle velvoitteen vanhempien kasvatustyön tukemiseen. Kasvamme yhdessä -toiminta on luotu vastaamaan tähän haasteeseen kouluterveydenhuollon ja oppilashuollon perustoiminnan tukena.

Menetelmä on kehitetty Turun kaupungissa Varsinais-Suomen Remontti-hankkeen yhtenä osahankkeena. Kehittämistyön on mahdollistanut Kaste-rahoitus.

Toiminnan runko muodostuu kahdesta nuorten ja vanhempien yhteisen illan sarjasta. Iltojen teemoina ovat nuoruusiän psykososiaalinen kehitys ja arjen haasteet murrosikäisen perheessä. Iltojen toteuttamista varten on luotu strukturoitu malli, jota kuitenkin on mahdollista räätälöidä kunkin koulun tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaiseksi. Toiminnassa on tuotettu myös perheille jaettavaa materiaalia sekä vanhempainiltoja että terveystarkastuksia varten.

Toimintaa on pilotoitu kuudella yläkoululla Turun kaupungissa ja lisäksi viidellä koululla Satakunnan alueella. Illat ovat olleet oppilaille koulutyöhön kuuluvia, joten nuoret on saatu hyvin mukaan. Myös vanhempien osallistuminen on ollut ilahduttavan suurta. Saatu palaute molemmilta kohderyhmiltä on ollut kannustavaa ja positiivista.

Hankkeen tuottama malli ja kaikki materiaali on vapaasti käytettävissä.

Lisätietoja:

Hannele Kallio

etunimi.sukunimi@turku.fi

www.turku.fi/kasvammeyhdessa

Voimaneidot ja pienryhmät sosioemotionaalaisia taitoja vahvistamassa

Kouluttaja Mari Lankinen, Voimaneidot-hanke & Projektipäällikkö Heli Eischer & projektikoordinaattori Heta Mulari, Suomen Setlementtiliitto ry, Tyttötyön verkosto -hanke

Esitelmässä tarkastellaan sitä, kuinka pienryhmätyöskentelyn kautta voidaan tukea ja vahvistaa nuorten sosioemotionaalaisia taitoja ja itsetuntoa. Vuorovaikutteiset nuorten pienryhmät ovat tavoitteellisia, tietyksi ajaksi (esimerkiksi kymmenen kokoontumiskertaa) perustettavia ryhmiä, jotka pohjautuvat samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien nuorten vertaistukeen tai esimerkiksi nuorten yhteiseen kiinnostuksen kohteeseen. Tyttötyössä vuorovaikutteisia ryhmiä on perustettu esimerkiksi ujoille ja hiljaisille tytöille, avioeroperheiden tytöille tai vastikään paikkakunnalle muuttaneille tytöille. Ryhmätyöskentely tarjoaa nuorille sekä yksilöllistä tukea että ryhmän tukea. Vuorovaikutteisia pienryhmiä voidaan ohjata esimerkiksi kouluissa, seurakunnissa tai nuorisotyön toimipisteissä.

Erityishuomion kohteena puheenvuorossa on Voimaneidot-tyttöryhmämalli, joka on lisännyt oppilashuollon yhteistyötä yli sektorirajojen. Voimaneidot on vuorovaikutteinen kymmenen kerran ryhmämalli, jonka kautta pyritään tukemaan tyttöjä ottamaan omaa voimaansa haltuun ja kehittämään heidän taitojaan ilmaista aggressiota. Kymmenen ryhmätapaamisen kautta aggression tunteita avataan myönteisenä voimavarana, jonka avulla tyttö itsenäistyy ja löytää omat vahvuutensa.

D Varhaiset kopit

Nuorten osallisuus – Miten nuoret saadaan suunnittelemaan omia palveluitaan?

Hankekoordinaattori Lassi Puonti, Sipoon kunta & kehittämissuunnittelija Tarja Nyström, Kotkan kaupunki

Nuoret pudokkaat -osakokonaisuuden yksi tavoitteista on, että nuori on aktiivinen toimija omien palveluidensa suunnittelemisessa. Osakokonaisuudessa on mukana kuusi kuntaa tai kuntayhtymää (lisä- ja yhteystietoja: <http://www.ester.fi/web/page.aspx?refid=16>) Etelä-Suomen alueelta. Osahankkeen teemaa on näissä organisaatioissa lähestytty eri tavoilla ja kohderyhmää eri tavoin rajaten.

Nuoria on otettu mukaan palveluiden kehittämiseen monilla eri tavoilla. Jokainen mukana oleva kunta on järjestänyt jatkuvan parantamisen mallin mukaisen työpajan, joista neljässä oli nuoria mukana. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus (Eksote) uudella tavalla toimivassa kehitysvammaisten asumisyksikössä korostetaan asukkaiden itsemääräämisoikeutta ja karistetaan toimintatavoista ohjaaja-lähtöisyyttä ja hoivakulttuuria.

Keinoja nuoren mukaan saamiseen

Asumisyksikössä asukkaat on helppoa tavoittaa ja saada mukaan toiminnan kehittämiseen mm. asukaskokousten kautta. Nuorten innostaminen palveluiden kehittämiseen ei kuitenkaan ole aina helppoa. Pelkkä tiedottaminen ei riitä, vaan on syytä käyttää useita kanavia ja hyödyntää nuorten kanssa toimivia ammattilaisia.

Kouvolassa nuoria haettiin mukaan nuorisovaltuuston, nuorisotyöntekijöiden ja koulujen kautta (ammattistartti, jopo-luokat). Kotkassa informoitiin ensin laajasti esimiehiä ja työntekijöitä, minkä jälkeen lähetettiin kutsu, jossa pyydettiin työntekijöitä ottamaan nuoria asiakkaitaan mukaan kehittämistyöpajaan. Erilaiset verkostot (esim. yhteydet oppilaitoksiin) voivat osoittautua hyödyllisiksi nuorten mukaan houkuttelussa.

Kehittämistyöpajat, asukaskokoukset, vaikuttamispäivä...

Sipoossa nuoret on tarkoitus ottaa laajasti mukaan palveluiden kehittämiseen syksyllä 2012 järjestettävässä vaikuttamispäivässä, johon osallistuu noin 200 peruskoulun oppilasta. Vaikuttamispäivässä on erilaisia työpajoja, joissa kerätään ideoita palvelujärjestelmän suunnittelun tueksi. Nuoria ollut mukana ideoimassa päivän toteutusta ja tulokset viedään eteenpäin palveluiden kehittämiseen.

Sipoossa ollaan myös perustamassa nuorten työpajaa Toimintakeskus Risteykseen. Toimintakeskukseen on palkattu kuntouttavan työtoiminnan kautta nuoria, joiden tehtäviin kuuluu työpajan toiminnan suunnittelua. Myös Espoossa kootaan ryhmä nuoria, jotka osana omaa kuntouttavaa työtoimintaansa osallistuvat palvelujen kehittämiseen.

Kotkassa suunnitellaan yhdessä nuorten kanssa mm. maahanmuuttajille pienryhmätoimintaa. Loivissa nuoret aiotaan ottaa huomioon tarjoamalla mahdollisuus kunnan palveluissa aikuiseen ”kansakulkijaan”, joka varmistaa nuoren edun toteutumisen. Samoin nuorten kuntoutussuunnitelma laaditaan yhdessä asiakkaan kanssa ja hänen mielipiteensä huomioiden.

Nuorten panos on arvokas

Millaista palautetta nuorten osallistumisesta on saatu? Nuoret ovat hyvin jaksaneet osallistua koko päivän mittaisiin työpajoihin ja työntekijät ovat pitäneet nuorten osallistumista ehdottoman tärkeänä. Työpajoihin osallistuneet nuoret ovat kokeneet hienoksi, että he ovat päässeet osallistumaan ja vaikuttamaan. Nuorilta lähteneet kehittämisideat ovat olleet sellaisia, joita työntekijät eivät olleet välttämättä tulleet ajatelleeksi. Nuoret ovat tuoneet esiin myös sellaisia kehitettäviä asioita, joiden luultiin olevan kunnossa. Esimerkiksi koulun erityistyöntekijöiden työnkuva ei välttämättä ole selvä nuorille, vaikka henkilökunta niin luuli.

Matalan kynnyksen VAMOS, koulutukseen ja työhön valmentavaa toimintaa

Projektipäällikkö Ulla Nord, Helsingin Diakonissalaitos

Helsingin Diakonissalaitoksen VAMOS-palvelukokonaisuudessa on luotu uusi matalan kynnyksen palvelumalli syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. Tämän palvelumallin avulla olemme tavoittaneet yli 1500 syrjäytynyttä nuorta pääkaupunkiseudulta ja kannustaneet heistä suuren osan takaisin normaaliin ja terveelliseen arkeen, koulutukseen ja työelämään.

Palvelumalli on kehitetty yhteistyössä terveystieteiden, sosiaaliviraston, opetusviraston ja työhallinnon kanssa. Mallissa nuorille tarjotaan mahdollisimman kattavat palvelut samasta paikasta. Herttoniemessä sekä Pasilassa toimivassa matalan kynnyksen palvelukeskuksessa toimii etsivä nuorisotyö, nuorten toimintakeskus, kuntouttava työtoiminta, starttityöpaja, nuorten työllistymishanke sekä nuorille on tarjolla sairaanhoitajan, lääkärin ja sosiaalityöntekijän palveluja. Yhteistyössä eri viranomaistahojen kanssa nuoren asioita voidaan selvittää kokonaisvaltaisesti ja sopia jatkosuunnitelmista joustavasti.

VAMOS-palvelut ovat onnistuneet löytämään palvelujärjestelmän ulkopuolella olevia nuoria ja tarjoamaan heille pitkäkestoista tukea, ohjausta ja yksilöllistä arviointia. Tavoitteena on, että nuoret pystyvät suunnitelmallisesti kiinnittymään koulutukseen, työhön tai muuhun mielekkääseen toimintaan. Vamos – Etsivä nuorisotyö on löytänyt nuoria hyvin. Etsivää työtä on tehty nuoren verkostoissa, nuoria on tavoitettu vanhempien ja muiden lähiomaisten kautta, sosiaalisen median välityksellä sekä nuorten suorien yhteydenottojen kautta. Tapaamisissa nuorille on tehty henkilökohtainen suunnitelma, jota noudattaen hän on kehittänyt elämänhallinnan taitojaan ja motivoitunut siirtymään opiskelu- tai työelämään. Työmuotona käytetään jalkautuvaa työtä. Nuoren rinnalla kuljetaan niin pitkään, että nuori oppii hoitamaan asioitaan itsenäisesti. Toimivan yhteistyöverkoston avulla nuoret ovat saaneet elämänsä kuntoon ja löytäneet koulutus-, hoito- tai työpaikan ja saaneet asunnon. Lisäksi Vamos-palvelut on kehittänyt työmuotoja eri toimijoiden ja palvelujärjestelmän välimaastoon nuorten tavoittamiseksi ja auttamiseksi. Nuorten monimuotoisten terveysongelmien hoitamiseksi ja hoitoonohjauksen kehittämiseksi Helsingin kaupungin terveystieteiden keskus on sijoittanut yhden työntekijän palvelukokonaisuuden yhteyteen. Lisäksi terveystieteiden keskus on palkannut lääkärin, joka ottaa nuoria vastaan matalan kynnyksen periaatteella kerran viikossa 4h kerrallaan.

Viimeisen vuoden kokemusten ja viranomaisilta sekä muilta toimijoilta tulleen palautteen mukaan tarve nuorten tavoittamiselle, syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen keskittyvälle alkuvaiheen työskentelylle sekä yhteisten toimintatapojen ja verkostojen rakentamiselle on suuri. Erityisesti Helsingissä on tarve lisätä matalan kynnyksen toimintaa, jossa nuori saa intensiivistä tukea. Kysyntä on suurta myös pääkaupunkiseudun muissa suurissa kaupungeissa. Merkittävä ongelma on, että tämänkaltaiselle, nuoret tavoittavalle toiminnalle ei ole tällä hetkellä pysyvää rahoitusta palvelujärjestelmässä. Tämä palvelumalli on osoittautunut erittäin tehokkaaksi tavaksi auttaa syrjäytymisvaarassa olevia nuoria.

Etsivä nuorisotyö – ammattina välittäminen

Etsivän nuorisotyön koordinaattori Anu Vesterinen, Hyvinkään-Riihimäen Seudun Ammattikoulutussäätiö

Hyvinkään – Riihimäen Seudun Ammattikoulutussäätiön nuorten työpajatoiminnan yhteydessä toteutettavan alueellisen Etsivän Nuorisotyön kohderyhmänä ovat 17 - 29 -vuotiaat jalkautuvaa palveluohjausta tai erityistä tukea tarvitsevat nuoret. Toiminta-alueena ovat Hyvinkää, Riihimäki, Hausjärvi ja Loppi. Etsivää Nuorisotyötä tehdään sekä ehkäisevän, että korjaavan työn näkökulmista. Työssä korostuvat nuoren kohtaamisen taidot sekä vahva verkostoyhteistyö.

Ehkäisevä työ kohdistuu olemassa olevan palvelujärjestelmän sisälle, mutta myös niihin kriittisiin nivelvaiheen pisteisiin, joista nuorella on riski pudota palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Käytännössä ehkäisevää työtä tehdään erityisesti toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa tukemalla nuorta kokonaisvaltaisesti, jotta nuori kykenee suorittamaan ammatilliset opintonsa loppuun.

Palvelujärjestelmän ulkopuolelle pudonneitten nuorten tavoittaminen ja eteenpäin ohjaaminen tarkoittaa työn tekemistä nuorten omissa sosiaalisissa verkostoissa kuten kadulla, baareissa, puistoissa ja sosiaalisessa mediassa. Tämän ns. jalkautuvan palveluohjauksen tavoitteena on toimia mahdollisimman matalan kynnyksen toimintaperiaatteen mukaisesti. Tämä tarkoittaa etsivän nuorisotyön näkymistä mahdollisimman laajasti toiminta-alueella ja varsinaisen työn toteuttamista nuorten ehdoilla ja suostumuksella. Matala kynnyksellä etsivässä nuorisotyössä merkitsee nuorelle turvallisuutta, esimerkiksi mahdollisuutta vaikuttaa tapaamisaikaan ja -paikkaan.

Nuoren kohtaamisessa korostuu dialogisuuden merkitys. Nuoret haluavat tulla kohdatuiksi oman näköisessä ympäristössään, jossa ohjaajan ja nuoren väliseen syvään luottamukseen perustuva dialoginen keskustelu mahdollistuu. Nuoret eivät välttämättä koe olevansa syrjäytymisriskissä tai palvelujen ulkopuolella, vaan heillä on selkeä, oma näkemyksensä tilanteestaan. Etsivän nuorisotyön tekijä kuuntelee, peilaa ja auttaa nuorta kohti itsenäistä, hyvää arkea. Nuorille on välitettävä palveluiden lisäksi arvostusta ja hyväksyntää siinä, missä rajojakin. Ihmisen itsessään voi hyväksyä aina, vaikka hänen tekojaan ei voisikaan.

On ollut luontevaa puhua lapsuuden suojelusta tai lastensuojelutyöstä. Nuoret eivät ole kuitenkaan kaikki valmiita niihin rooleihin, joita me aikuiset omasta maailmastamme käsin heille asetamme ja millaisiin ponnisteluihin me nuorten oletamme sitoutuvan. Aina on niitä, jotka tarvitsevat enemmän tukea ja kuuntelemista voidakseen kasvaa omannäköiseen perusarkeen. Mielestäni nuoruudensuojelutyö-käsite kuvastaisi myös Etsivää Nuorisotyötä, sen tavoitteita, luonnetta ja menetelmiä.

Yhteystiedot:

Anu Vesterinen

etunimi.sukunimi@hraks.fi

E Koululaisten suunterveys on yhteinen asia

Johdanto

Asiantuntijahammaslääkäri Hannu Hausen, Suomen Hammaslääkäriliitto ry.

Aiemmin kouluterveydenhuollosta erillään toiminut koululaisten suunterveydenhuolto on jo hyvän aikaa kuulunut kouluterveydenhuollon piiriin. Kouluterveyspäivillä suunterveyteen liittyviä aiheita on kuitenkin käsitelty vain harvakseltaan. Siksi on hienoa, että tämänvuotisille on saatu suunterveydenhuollon ajankohtaisia teemoja käsittelevä rinnakkaissessio, joka painottuu moniammatillisen yhteistyöhön koululaisten suunterveyden edistämiseksi tähtäävässä toiminnassa.

Keskeisin koululaisten suunterveyden uhkatekijä on hampaiden reikiintyminen, josta 1980-luvulla jo luultiin päästävän eroon. Luulo oli väärä. Hampaiden reikiintymisen ripeä väheneminen päättyi seuraavan vuosikymmenen alkupuolella, ja 1990-luvun alun jälkeen koululaisten kariestilanteessa ei ole tapahtunut myönteistä kehitystä. Kariuksen hallintaan ja hoitoon liittyvät toimet muodostavat edelleen suurimman osan suunterveyden ammattilaisten työstä. Samaan aikaan, kun monilla terveyskeskuksilla on suuria vaikeuksia hammashoidon järjestämisessä hoitotakuun mukaisten määräaikojen puitteissa, vastaanottoja kuormittaa koululaisten hampaiden paikkaustarve, joka paljolti olisi vältettävissä yksinkertaisin kotikonstein.

Tärkeimmät reikiintymiselle altistavat tekijät ovat riittämätön suuhygienia ja kariesbakteereita suosivat ruokatottumukset. Suomessa sekä lapset että aikuiset harjaavat hampaitaan keskimäärin liian harvoin. Kun hampaat olisi hyvä harjata fluorattua hammastahnaa käyttäen aamuin illoin, peruskoulua käyvistä pojista alle puolet ja tytöistäkin vain 60–70 % harjaa hampaansa useammin kuin kerran päivässä (Kansainvälinen WHO-koululaistutkimus 2012). Tässä suhteessa aikuiset eivät ole hyvänä esimerkinä lapsillensa. Terveys 2000 –tutkimukseen osallistuneilla 30 vuotta täyttäneillä naisilla kahdesti päivässä harjaavien osuus oli 76 % ja miehillä 45 %. Myös harjaamisen laadussa on parantamisen varaa.

Ruokatottumusten osalta ongelmana on, että säännöllisinä ruoka-aikoina nautittavat ateriat usein korvautuvat epäterveellisillä välipaloilla tai jatkuvanluontoisella napostelulla. Koululounaitakin nautitaan harvoin sellaisina ravitsemuksellisesti täysipainoisina kokonaisuuksina, jollaisiksi ne on tarkoitettu. Hampaiden kannalta on erityisen valitettavaa, että veden suosio janojuomana on vähentynyt. Tilalle ovat tulleet hampaille haitalliset mehut ja muut sokeriset ja/tai happamat juomat.

Jo pitkään on ollut selvää, että hampaiden reikiintymisen kehityssuuntaa ei ole mahdollista kääntää laskuun pelkästään suunterveydenhuollon ammattilaisten toimenpitein. Siihen tarvitaan hallinnon sektorirajat ylittävää moniammatillista yhteistyötä, joka toivon mukaan vähin erin johtaa suomalaisten suuhygienian kohentumiseen ja aiempaa parempiin ruokatottumuksiin, joiden kulmakivinä tulisi olla säännölliset ruoka-ajat ja veden käyttö janojuomana. Koululaisten osalta näihin tavoitteisiin pääsemistä edesauttaa, jos kouluympäristö on terveellinen myös suunterveyden näkökulmasta. Siihen kuuluu, että karkkia ja limsaa ei ole koulussa kaupan ja että veden helpposta ja hygieenisestä saatavuudesta janojuomaksi on huolehdittu.

Yhteystiedot:

Hannu Hausen

etunimi.sukunimi@fimnet.fi

Terve suu yhteisenä tavoitteena

*Suun terveydenhuollon päällikkö Ilpo Pietilä &
hammashoitaja Kirsi Vonk, Porin kaupunki, Perusturvakeskus*

Esityksessä kerrotaan niistä lähtökohdista ja syistä, joiden takia Porin suun terveydenhuolto on 2000-luvun alusta lukien panostanut monin eri tavoin suun terveyden edistämiseen. Yhteisöllisyys ja yleinen terveysosaamisen parantaminen ovat olleet keskeisiä periaatteita. Yksityiskohtaisemmin kuvataan erilaisia käytäntöjä ja tapoja, joilla arkisessa työssä on suun terveyden edistämistyötä tehty.

Olemme poistaneet Porin yläasteen kouluista makeis- ja limsa-automaatit. Terveysviestiä eteenpäin viedäksemme olemme myös julkaisseet vesi- ja eroosiojulisteita sekä yhteistyössä Porin Ässien jääkiekon edustusjoukkueen kanssa julistetta, jossa painotetaan hampaiden harjausta ja sen tärkeyttä.

Kouluterveydenhoitajien kanssa yhteisvoimin kaikkiin Porin kouluihin järjestettiin terveellinen välipala, jota nuoret voivat ostaa huokeaan hintaan. Porin Veden kanssa on tehty ja tehdään yhä tuloksellista yhteistyötä. Porin Vesi on mm. sponsoroinut koululaisille vesipulloja. Olemme järjestäneet yläasteen kouluille monia terveysteemapäiviä ja myös vesipullotempauksia, tupakka-, -nuuska- ja energiajuomaluentoja, nuuskainfodiskoja ja nuorten foorumia. Tämä on sujunut hyvässä yhteistyössä koulujen opettajien ja muun henkilökunnan sekä lasten vanhempien kanssa.

Porissa toimivalle nuorien työttömien erityisryhmälle olemme syksyisin ja keväisin antaneet hammasstarvikekassit ja seikkaperäistä opastusta suun terveydenhoidossa.

Toiminnassamme olemme tehneet hyvää yhteistyötä monien muidenkin tahojen kanssa, menneet koko ajan asiassa eteenpäin ja saaneet hyviä positiivisia tuloksia ja palautetta. Yhteistyössä on kyllä voimaa!

Koska olemme ottaneet ennaltaehkäisevän työn sydämen asiaksi uskomme ja myös tiedämme, että pitkällä aikavälillä tämä koituu yhteiskunnalle merkittäväksi taloudelliseksi säästökseksi. Aikuisiän hyvä terveys ei ole hetken projekti, vaan sitä rakennetaan heti lapsuudesta lähtien.

Yhteystiedot:

Ilpo Pietilä

Kirsi Vonk

etunimi.sukunimi@pori.fi

HYVINVOIVA HAKUNILA -terveyshanke 2011–2013

Vs. erityisasiantuntija, lehtori Teija Rautiola, Vantaan kaupunki, Suun terveydenhuollon liikelaitos, Metropolia

Vuonna 2010 tehdyn kouluterveyskyselyn mukaan koululaisten suun terveydentila ja päivittäisiin valintoihin liittyvä asenne on Vantaalla keskimäärin muuta pääkaupunkiseutua huonompi. Lähtötilanteena terveyshankkeelle oli herännyt huoli vantaalaisten lasten ja nuorten puutteellisista terveystottumuksista, huonontuneesta suun terveydentilasta, koululounaan suosion laskusta ja koululaisten ylipainon lisääntymisestä. Koululaiset korvaavat monipuolisen kouluaterian liian usein nauttimalla makeisia, virvoitusjuomia tai pikaruokaa. Hampaiden huolellinen harjaus harvemmin kuin kaksi kertaa päivässä sekä ruoka-aikojen väleillä toistuva makean napostelu ja happamien juomien lipittely aiheuttavat ongelmia myös suun ja hampaiden terveyteen.

HYVINVOIVA HAKUNILA -terveyshankkeessa on mukana kymmenen koulua ja liki 4000 koululaista. Terveyshankkeessa tekevät yhteistyötä sivistystoimi, kouluterveydenhuolto, ateriapalvelu ja suun terveydenhuolto. Yhteisenä tavoitteena siinä on koululaisten suun terveyden edistäminen, jossa päivittäisen suuhygienian ylläpidon lisäksi korostetaan lasten ja nuorten ruokailu-, välipala- ja janojuomakulttuuria ja niiden vaikutuksia myös heidän yleiseen hyvinvointiinsa ja terveyteensä. Lasten ja nuorten lihavuus on myös viime vuosikymmeninä yleistynyt niin Suomessa kuin muissakin teollisuusmaissa ja heillä lihavuus on ainakin kaksinkertaistunut 20 vuoden aikana. Lihavuudella on vaikutusta kohderyhmän elämänlaatuun, ja sen fyysisinä seurauksina voivat olla aikuisiän diabetes ja lisääntynyt sydän- ja verisuonisairauksien sairastumisriski. Yli puolet ylipainoisista lapsista ja nuorista on ylipainoisia myös aikuisina.

Terveyshankkeessa lisätään kouluruuan houkuttelevuutta ja kehitetään koululaisten ruokailuhetkeä. Toimenpiteillä vastataan koululaisille tehdyssä Webropol-kyselyssä esiin tulleisiin kouluruokailun epäkohtiin. Niitä olivat ruokailutilanteen meteli, kiireentunne, ahtaus, epäsiisteys, epäviihtyisyys, ruuan mauttomuus ja värjätömyys. Terveyshankkeeseen kuuluvat lisäksi yläkoululaisten välipalojen kehittäminen ja ksylitolipuristeiden jako kaikille koululaisille lounaan jälkeen ja yläkoululaisille myös välipalan jälkeen. Ksylitolilla katkaistaan aterioinnin jälkeinen hampaiden terveyttä kuormittava happohyökkäys suussa.

Verkkopohjainen terveystiedonopetus on yksi tärkeä osa terveyshanketta ja se toteutetaan osittain yhteistyönä opettajan ja suun terveydenhuollon asiantuntijan kesken. Verkko-oppimisen työskentelyalustana toimii Fronter. Fronteriin luotiin Suunvuoro huone, jonne ladattiin oppimisaihioita, joiden pohjalta opiskelijat työstivät suun terveydenhuollon asiantuntijan suunnittelemissa tehtävissä. Koululaisten perheet otetaan myös mukaan toimintaan tarjoamalla koulujen vanhempainilloissa terveyshankkeen sisältötietoa.

Arviointia tehdään koko ohjelman ajan toiminnasta eri toimijoiden näkökulmista ja koululaisten kokemuksista Webropol-kyselyillä. Eri hallinto-organisaatioiden tiivistetyllä ja innovatiivisella yhteistyöllä on laaja-alaiset tavoitteet, joista 4000 vantaalaista koululaista perheineen parhaimmillaan hyötyy kauaskantoisesti.

Suun terveyden edistäminen hammashuollon ja koulutoimen yhteistyönä

Suuhygienisti Sirpa Järvinen, Joensuun kaupunki, Suun terveydenhuolto & biologian ja maantiedon lehtori Teija Jormanainen, Joensuun kaupunki, Koulutuspalvelut

Joensuun kaupungin Suun terveydenhuollon ja koulutoimen yhteistyönä toteutettiin ”Suun terveyden edistäminen hammashuollon ja koulutoimen yhteistyönä” – hanke. Hanketta on rahoittanut sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö terveyden edistämisen määrärahoilla. Hankkeen tavoitteena on tuottaa erilaisia ennaltaehkäiseviä toimintamalleja suun terveyden ja yleisterveyden edistämiseksi lapsilla. Hankkeen puitteissa tuotettiin suunhoito-opas alakouluille.

Lapset ovat opiskelleet asiantuntijoiden johdolla suun terveyttä ja terveellistä ravitsemusta sekä tehneet koulussa ja kotona erilaisia suun terveyteen liittyviä tehtäviä. Hankkeen puitteissa suun terveyttä opiskeltiin laajasti Joensuussa Karsikon, Nepenmäen, Kiihtelysvaaran ja Tuupovaaran alakouluissa sekä Helsingissä Myllypuron alakoulussa. Lasten kanssa työskenneltäessä havaittiin, että erilaisissa toimintatavoissa tulee korostua tiedollisen aineksen ohella toiminnallisuus, elämyksellisyys ja leikinomaisuus.

Suun terveyden myönteinen kehitys on pysähtynyt viime vuosina. Makeisten ja virvoitusjuomien kulutus on lisääntynyt sekä jatkuva napostelu uhkaa lasten ja nuorten suunterveyttä. Harva koululainen harjaa hampaat kahdesti päivässä fluoritahnalla. Niinpä koululaiset tarvitsevat tietoa, taitoa ja tukea, miten he itse voivat hoitaa ja ylläpitää suunsa terveyttä. Tähän tarvitaan suun terveydenhuollon ja koulutoimen yhteistyötä. Suun terveyden ohjaus on luontevaa aloittaa jo alakouluiässä. Suunhoito - oppaan tavoitteena on opettaa perusasiat suun terveydestä jo alakoulussa sekä toivomme opetusmateriaalin tukevan ja kannustavan terveystieteiden ja koulujen yhteistyötä.

Lasten ja nuorten kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että myös vanhemmat olisivat tietoisia ja kiinnostuneita lasten suun terveydentilasta ja voisivat tukea ja myötävaikuttaa omalla esimerkillään ja asenteillaan lasten suun terveyden edistämiseksi.

Yhteystiedot:

Sirpa Järvinen

Teija Jormanainen

etunimi.sukunimi@jns.fi

F Turvallinen läheisyys

Suomalaisnuorten seksuaalikulttuuri – arkityön kokemuksia seksuaalisesta häirinnästä

Yleislääketieteen erikoislääkäri Marjo Kuortti, Tampereen Nuorisoneuvola

Seksuaalisuus on ihmisenä olemisen keskeinen ominaisuus koko elämän ajan, mutta myös kulttuurinen ja yhteiskunnallinen asia. Seksuaalikulttuurilla tarkoitetaan yhteisössä vallitsevia seksuaalitapoja ja -moraalia, seksuaalisuutta koskevia tietoja (niin tieteellisiä käsityksiä kuin uskomuksia ja myyttejäkin) ja näitä ilmentäviä henkisiä ja aineellisia tuotteita. Seksuaalikulttuuri on muuttunut merkittävästi länsimaissa viimeisten vuosikymmenien aikana, ja erityistä keskustelua on herättänyt yhteiskunnan ylierotisoituminen.

Niin tyttöjä kuin poikiakin eniten mietityttävät seksuaalisuuteen liittyvät asiat ovat maine ja keho. Sen lisäksi tytöt puntaroivat, mikä on sopiva määrä seksiä/seurustelusuhteita, kun pojat puolestaan miettivät sitä, miten pitää tehdä tehäkseen oikein. Nuorten seksuaalikäyttäytymistä koskevan nykytrendin määrittäminen on vaikeaa, ellei mahdotonta: yhtäältä seksiä säästetään avioliittoon, toisaalta pyritään mahdollisimman aikaisiin seksikokemuksiin tai yhtäältä korostetaan rakkautta ja romantiikka ja toisaalta toimintaa ja suoritusta.

Tuoreimmassa kouluterveyskyselyssä kysyttiin kokemuksia seksuaalisesta häirinnästä ja väkivalta. Näiden kokemusten yleisyys on herättänyt hämmennystä, ja jopa epäuskoisuutta, aikuisten taholla. Niin seksuaalista häirintää kuin väkivaltaakin tytöt kokevat enemmän kuin pojat, ja erityisen usein näiden kohteeksi joutuvat ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat tytöt. On kuitenkin tärkeää huomioida, että koulujen välillä saattaa olla isoja eroja, eivätkä kaikki ammattioppilaitokset suinkaan ole pahimpia seksuaalisen häirinnän pesiä.

Minkä nuoret sitten kokevat seksuaalisena häirintänä? Melko monet tytöt kokevat tavallisena käyttäytymisenä sen, että niin nuoret kuin vanhatkin miehet huutelevat perään ja lähentelevät seksuaalisesti. Yhteiskunnassamme tällainen käyttäytyminen näyttää siis tyttöjen näkökulmasta olevan sallittua ja normaalia. Ongelmana voi olla myös se, että ei ymmärrä tulleet seksuaalisesti häiriytyksi tai hyväksikäytetyksi, minkä seurauksena saattaa ”salatraumatisoitua”, joka voi ilmetä esimerkiksi sukupuolisenä haluttomuutena tai yhdyntäkipuina.

Seksuaalisen häirinnän kokeminen on aina yksilöllistä. Useimmat kokevat häiritsevänsä koskettelun, nimittelyn, merkitsevät katseet ja juoruamisen. Sosiaalinen media saattaa tarjota seksuaaliseen häirintään oivan mahdollisuuden. Myös vastikkeen tarjoaminen seksuaalisesta palveluksesta voidaan kokea häiritsevänsä. Vastike ei välttämättä ole aineellinen, vaan voi olla – ja usein onkin – kehumista ja ihailua. Seksuaalista väkivaltaa on painostaminen ja pakottaminen; se, että toinen ei usko sanaa EI. Pahimmillaan seksuaalinen väkivalta on kovaa fyysistä ja/ tai psyykkistä väkivaltaa, vainoamista ja kiristämistä; myös internetin välityksellä.

Seksuaalinen häirintä ja väkivalta on nuorelle aina ainakin jossain määrin traumatisoiva kokemus. Olennaista on, voiko ja uskaltaako nuori kertoa kokemuksistaan, ja se, miten kertomuksen kuullut aikuinen asiaan suhtautuu. Vähättelemällä, ahdistumalla tai pakenemalla aikuinen pahentaa tilannetta. Tarvittaessa aikuisen kannattaa hakea apua myös itselleen, ettei taakka käy liian raskaaksi. Olennaista on kuunnella, uskoa ja toimia, ja avoimin mielin hakea tapoja, joilla voi tukea nuorta niin, että hän voi toimia arvojensa mukaisesti. Ratkaisut löytyvät yhdessä nuoren kanssa.

Yhteystiedot:

Marjo Kuortti

etunimi.sukunimi@tampere.fi

Seksuaalisen kaltoinkohtelun, hyväksikäytön ja väkivallan puheeksi ottaminen vastaanotolla

Erytysiasiantuntija Kirsi Porras, Nuorten seksuaaliterveyden osaamiskeskus, Väestöliitto

Jokaisella nuorella on oikeus kokea turvallista läheisyyttä sekä asiallista, ei-loukkaavaa kohtelua perheessä, suvun jäsenenä, kavereiden ja muiden läheistensä taholta, harrastuksissa, koulussa sekä seurustelusuhteissa.

Aikuisen tehtävä ja velvollisuus on omalta osaltaan mahdollistaa nuoren kasvurauha myös seksuaaliterveyden saralla. Tämä toteutuu tarjoamalla nuorelle asianmukaista ja ikätasoaista tietoa seksuaalisuudesta, oikeuksista oman kehon koskemattomuuteen sekä psyyken ja seksuaalisuuden loukkaamattomuuteen.

Vastaanotolla, oli sitten kyseessä kouluterveydenhoitajan, -kuraattorin, -psykologin tai muun oppilashuollon työntekijän vastaanotto, on tärkeää tiedostaa, että nuoriin – tyttöihin ja **poikiin** – kohdistuu seksuaalista kaltoinkohtelua, hyväksikäyttöä ja väkivaltaa. Viime vuonna poliisille tehtiin 1459 rikosilmoitusta lapsen kohdistuneesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Suuri osa seksuaalirikoksen uhreista on yli 12-vuotiaita.

On tärkeää, että nuoren kanssa avataan keskustelu hänen seksuaaliterveyden tilastaan unohtamatta seksuaalisen kaltoinkohtelun, hyväksikäytön ja väkivallan teemaa. Väestöliitossa kehitetty ”Seksimitari” (www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/) toimii hyvin puheen avaajana.

Nuoren kanssa on usein hedelmällistä käydä läpi myös sitä, miten nuori itse ymmärtää erilaiset seksuaalisen kaltoinkohtelun, hyväksikäytön tai väkivallan teot ja merkitykset. Nuori voi esimerkiksi todeta, että on joutunut pakotetuksi tai painostetuksi seksiin seurustelusuhteessa, mutta ei koe sitä väkivaltana tai hyväksikäyttönä.

Mikäli nuori kertoo kokemastaan seksuaalirikoksesta tai työntekijälle herää epäily nuoreen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta, tulee työntekijän tehdä viipymättä ja salassapidon estämättä lastensuojelu- ja rikosilmoitus.

Lastensuojeluilmoitus- ja rikosilmoituspohja löytyvät Lastensuojelun käsikirjasta: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/seksuaalinenhyvaksikaytto/lapsiin_kohdistuneiden_seksuaalirikosepailyjen_ilmoitusvelvollisuus/

Yhteystiedot:

Kirsi Porras

etunimi.sukunimi@vaestoliitto.fi

Harjoitus tekee mestarin – THL:n Turvataitoja nuorille -oppaan esittely

Oppaan kirjoittaja Jussi Aaltonen

Turvataitokasvatuksella vahvistetaan nuoren omia voimavaroja, lisätään tietoa seksuaalioikeuksista sekä tuetaan tunnetaitojen kehittymistä. Samalla vahvistetaan nuoren keinoja puolustaa itseään väkivaltaa, häirintää ja seksuaalista kaltoinkohtelua vastaan. On tärkeää tukea nuoren omanarvontunnon kehittymistä sekä tarjota välineitä pohtia vapaasti kuka olen, mitä haluan ja mitä en halua. Omien rajojen hahmottamisen ja puolustamisen lisäksi nuoren on keskeistä oppia kunnioittamaan toisten asettamia rajoja.

Turvataitoja nuorille -oppaan (THL) tavoitteena on ennaltaehkäistä nuorten kokemaa seurusteluväkivaltaa, seksuaalista väkivaltaa ja sukupuolista häirintää. Aineistossa puretaan näihin ilmiöihin liittyviä myyttejä ja uhria syyllistäviä käsityksiä, jotka ovat usein tunnistamisen, puuttumisen ja avunsaannin esteenä. Opas tarjoaa tietoa väkivallan ja häirinnän erityispiirteistä. Samalla vahvistetaan nuorten kykyä puolustaa omia rajojaan sekä kunnioittaa toisten asettamia rajoja.

Turvataitokasvatusta on hyvä antaa ennaltaehkäisevästi kaikille lapsille ja nuorille. Tapahtumien ennakoitavuus sekä luottamus omaan selviytymiskykyyn luovat turvallisuutta. Nuoruudessa koetun sukupuolisen häirinnän ja väkivallan on arvioitu olevan yksi vakavimmista uhriutumisen muodoista, kun huomioidaan teosta aiheutuvat seuraukset. Turvataitokasvatuksella voidaan vahvistaa nuorten taitoja tunnistaa uhkaavia tai turvattomuutta herättäviä merkkejä, jolloin nuori ei välttämättä ajaudu tällaisiin tilanteisiin. Jos nuori päätyy haasteelliseen tilanteeseen, on hänen vahvuuksiaan selviytyä tilanteesta vahvistettu turvataitoharjoituksilla etukäteen. Turvataitokasvatus ei kuitenkaan saa perustua pelotteluun.

Turvataitokasvatuksella vahvistetaan ihmissuhteiden turvallisuutta. Keskeinen nuorta suojaava tekijä on nuoren pääsy häntä arvostaviin yhteisöihin. Hyvien kaveruussuhteiden lisäksi nuori tarvitsee ympärilleen turvallisia aikuisia, jotka osoittavat olevansa kiinnostuneita nuoren hyvinvoinnista ja elämästä kokonaisuudessaan. Tutkimusten mukaan nuoret eivät useinkaan kerro aikuisille kokemastaan sukupuolisesta/seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallasta. Aikuisten on luotava keskusteleva ilmapiiri ja osoitettava, että he kuuntelevat nuoria kaikissa asioissa.

Opettaja toimii koulussa turvataitokasvattajana omalla esimerkillään myös opetuksen ulkopuolella. Turvataitojen näkökulmasta opettajantyön yksi keskeisistä tehtävistä on oppilaiden vapauden tukeminen. Jokaisella nuorella on oikeus turvalliseen elinympäristöön, joka hyväksyy ja kunnioittaa häntä sellaisena kuin hän on. Hyväksytyksi tuleminen omana itsenään ja itsensä arvostaminen ovat edellytyksiä sille, että nuori pitää itseään puolustamisen arvoisena.

Nuorten kokemalla väkivallalla ja häirinnällä on usein yhtymäkohtia sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja niihin liittyvään yhteiskunnallisen epätasa-arvoon. On tärkeää, että näiden ilmiöiden rakenteellisuus tunnustetaan ja tunnustetaan. Muuten väkivalta tai häirintä nähdään helposti yksilön ongelmana, joka hänen on itse ratkaistava.

Ympäristön reagointi vaikuttaa keskeisesti siihen, kuinka paljon väkivaltaa tai häirintää kokeneella on tilaa kertoa kokemastaan; kuinka luvallinen ja uskottava hänen kokemuksensa on muiden silmissä. Ympäristön reagoinnilla on keskeinen vaikutus myös siihen, miten paljon vastuuta tekijä joutuu ottamaan teostaan.

Turvataitokasvatus on oppimista yhdessä ja toisilta. Se tarjoaa nuorille mahdollisuuden keskustella asioista, jotka eivät välttämättä kotona nouse puheenaiheeksi. Turvataitoharjoituksissa kannustetaan nuoria oivaltamaan, pohtimaan ja etsimään erilaisia ratkaisuja. Samalla tuetaan kriittisen ajattelun lisääntymistä, tietoa omista oikeuksista ja tasa-arvosta.

TEAvisari koulun suunnittelun, kehittämisen ja johtamisen tukena

Tutkija Kirsi Wiss, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Koulun ja oppilaitoksen arjessa tapahtuvan toiminnan vertailukelpoista kuvaamista on kehitetty Opetushallituksen ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteistyönä vuodesta 2007 lähtien. Peruskoulujen terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä selvitettiin valtakunnallisella tiedonkeruulla syksyllä 2011 kolmannen kerran. Ensimmäistä kertaa tuloksia julkaistiin myös koulukohtaisesti. Tiedonkeruulomake lähetettiin kaikkiin Suomen peruskouluihin (N=2899) lokakuussa 2011. Vastaukset saatiin 72 %:sta peruskouluja (N=2084). Syksyllä 2012 vastaava tiedonkeruu toteutetaan lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa. Tiedonkeruiden tulokset ovat avoimesti nähtävillä TEAvisari-verkkopalvelussa (www.thl.fi/teaviisari).

Yli kuudensadan (629) peruskoulun rehtorit antoivat luvan koulukohtaisten tietojen julkistamiseen TEAvisarissa. Vastaavaa aineistoa ei ole Suomessa aiemmin julkaistu. Koulukohtaiset tiedot mahdollistavat aiempaa paremmin vertailun koulujen välillä. TEAvisari-verkkopalvelu on tarkoitettu johtamisen ja kehittämisen välineeksi kunnan eri osa-alueilla (perusopetus, perusterveydenhuolto, liikunta, kunnan strateginen johtaminen). Se tekee näkyväksi mm. peruskouluissa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi tehtävän työn ja antaa tietoa päätösten tueksi. TEAvisarin avulla rehtori voi paremmin johtaa koulunsa toimintaa ja kehittää sitä yhteistyössä muiden kouluyhteisön jäsenten kanssa. Myös kuntalaisilla on mahdollisuus tarkastella oman kuntansa tilannetta sen eri toiminnoissa. TEAvisari näyttää tilannekuvan koulusta ja samalla se kertoo koulun vahvuudet ja kehittämiskohteet.

Tulokset osoittavat kehittämishaasteita kouluille ja kunnille. Ne kertovat suurista eroista koulujen ja kuntien välillä kaikissa tiedonkeruussa kysytyissä asioissa. Yhteisöllisyyden lisäämiseksi tulisi opilaiden ja huoltajien osallisuutta koulun toimintaan ja päätöksentekoon lisätä huomattavasti. TEAvisari tukee koko kouluyhteisön terveyden ja hyvinvoinnin edistämistyön suunnittelua ja johtamista.

Lisätietoja:

www.thl.fi/teaviisari

Yhteystiedot:

Kirsi Wiss

etunimi.sukunimi@thl.fi

Kouluterveyskysely

Tutkija Hanne Kivimäki, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Kouluterveyskysely tuottaa tietoa nuorten elinoloista, kouluoloista, terveydestä, terveystottumuksista sekä oppilas- ja opiskelijahuollosta. Kyselyn tuloksia raportoidaan pääpiirteittäin kahdella tavalla. *Indikaattorikuviot* sisältävät tietoa useista aihealueista ja niistä saa nopean kokonaiskuvan nuorten hyvinvoinnista. Indikaattoreista osa perustuu yksittäisiin kysymyksiin ja osa on muodostettu useasta samasta ilmiöstä kuvaavasta kysymyksestä. *Kysymyiskohtaisissa taulukoissa* esitetään prosenttijakaumat kaikista kysymyksistä sukupuolen ja koulutyyppin mukaan.

Kyselyn tulokset raportoidaan suoraan ne tilanneille kunnille. Tilaajalle toimitetaan kuntakohtainen raportti sekä kunta- ja oppilaitoskohtaiset indikaattorikuviot ja kysymyiskohtaiset taulukot. Sekä pape-riversiona että sähköisenä toimitettava kuntakohtainen raportti sisältää viiden aihealueen indikaattori-en muutokset eri kyselyvuosien välillä sekä kunnan tulokset sukupuolen mukaan, yhteensä ja vertailu-tulokset maakunnan ja koko maan aineistoon. Raporttiin on poimittu myös kunkin kunnan tärkeimmät ilon- ja huolenaiheet. Tulokset sisältävät lisäksi indikaattorikoosteet oppilas- ja opiskelijahuollon sekä kunnallisen päätöksenteon tueksi. Kuntakohtainen raportti toimitetaan, jos vastaajia on vähintään 30. Alle 30 vastaajan kunnille toimitetaan pelkästään taulukot. Tulokset lähetetään kuntien ilmoittamille yhteyshenkilöille, jotka toimittavat tulokset kunnissa eteenpäin.

Kouluterveyskyselyn internet-sivuille on koottu alueelliset tulokset eli tuoreimmat raportit ja indi-kaattorikuviot sekä kysymystaulukot lääneittäin ja maakunnittain. Maakuntien väliset vertailutaulukot perusindikaattoreista on koottu samaan taulukkoon oppilaitostyypeittäin. Internet-sivut uudistuvat vuoden loppuun mennessä ja niille on tulossa tuloksia myös aluehallintovirastojen toimialueiden mu-kaan.

Tulosten tulkinnassa tulee tarkastella sekä muutosta verrattuna aiempiin vuosiin että vertailla tulok-sia suurempaan alueeseen. Sukupuolten välisten mahdollisten erojen tarkastelu on myös tärkeää. Tul-kinnassa on huomioitava, että mitä pienempi vastaajamäärä on, sitä suurempi muutoksen tulee olla. Tällöin voidaan olla varmoja siitä, että kyseessä on todellinen muutos eikä sattuman aiheuttama vaiku-tus tulokseen. Samoin tulee huomioida vastaajamäärien vaihtelu eri vuosina. Tulokset vakioidaan su-kupuolen ja luokka-asteen (tai opiskeluvuoden) suhteen. Näin taataan tulosten vertailukelpoisuus ky-selyvuosien välillä ja esimerkiksi muutokset tyttöjen ja poikien vastaajamäärissä eri vuosina eivät vaikuta tulkintaan.

Kouluterveyskyselyn tulokset tukevat vahvasti sekä paikallista että kansallista nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi tehtävää työtä. *Oppilaitokset* voivat käyttää kyselyn tarjoamaa tietoa kou-luyhteisön hyvinvoinnin edistämiseksi, oppilas- ja opiskelijahuoltotyössä sekä opetuksessa. Tuloksia voidaan peilata olemassa oleviin kunnan ja opetuksenjärjestäjän suunnitelmiin, lisäksi niitä voidaan käyttää esimerkiksi terveystiedon opetuksessa. *Kunnat* puolestaan voivat hyödyntää tuloksia hyvin-vointijohtamisessa, esimerkiksi laadittaessa hyvinvointistrategiaa, lapsi- ja nuorisopoliittista ohjelmaa tai lastensuojelusuunnitelmaa. Tuloksia voidaan käyttää myös hallinto- ja strategiatyössä, kunnan eri hallintokuntien ja alueellisten poikkihallinnollisten työryhmien toimesta. Tulosten pohjalta tulisi tehdä toimintasuunnitelma, jota voidaan arvioida uusien kyselytulosten avulla. Paikallisessa ja alueellisessa hyödyntämisessä apuna voivat olla Kouluterveyslähettiläät. *Koko maan* tasolla Kouluterveyskyselyn tuloksia käytetään esimerkiksi politiikkaohjelmien, KASTE-ohjelman, Terveys 2015 - kansanterveysohjelman sekä Terveyserojen kaventamisen toimintaohjelman seurannassa ja arvioinnis-sa.

Yhteystiedot:

Hanne Kivimäki

etunimi.sukunimi@thl.fi

Työn iloa ja työn imua

Kehittämiskonsultti Anna Vanhala, Työterveyslaitos, Työyhteisöpalvelut

Työhyvinvointi mielletään tärkeäksi keskustelunaiheeksi ja kehittämiskohteeksi. Kuitenkin työhyvinvoinnista puhuttaessa esillä ovat yleensä työpahoinvoinnin ilmiöt. Usein huomio kiinnittyy työelämän ongelmiin, joista on tietenkin tärkeä keskustella, mutta jotka eivät yksin anna riittävää kuvaa työpaikkojen arjesta.

Työn imu on aidosti hyvää vointia kuvaava käsite. Työn imulla tarkoitetaan suhteelliseen pysyvää myönteistä tunne- ja motivaatiotilaa työssä. Päinvastoin kuin vakavat työpahoinvoinnin ilmenemät (masennus, työuupumus), työn imu on yleinen ilmiö työpaikoilla: se koskettaa useimpia meistä ainakin aika ajoin.

Työn imussa oleva työntekijä kokee tarmokkuutta, omistautumista ja uppoutumista. Hänellä on halua panostaa työhön ja sinnikkyyttä löytyy myös vastoinkäymisissä. Työntekijä kokee työnsä merkitykselliseksi, haasteelliseksi ja inspiroivaksi. Omasta työstä tunnetaan myös ylpeyttä. Työn imua kuvaa lisäksi syvä keskittyneisyyden tila ja paneutuneisuus työhön. Työstä saadaan nautintoa ja aika kuluu sen parissa kuin huomaamatta.

Työn imun teoreettiset juuret ovat positiivisessa psykologiassa, joka keskittyy myönteisten ilmiöiden tarkasteluun. Positiivisessa psykologiassa pohditaan, mikä tekee elämästä elämisen arvoista – mitkä ovat ne inhimilliset olosuhteet, jotka johtavat onnellisuuteen, täyttymykseen ja kukoistukseen. Huomio kiinnitetään ongelmien ja puutteiden sijaan siihen, mikä ihmisessä, työyhteisössä ja organisaatiossa on toimivaa, vahvaa ja mahdollista.

Ongelmia työpaikalla ei silti ole syytä lakaista maton alle. Työhyvinvoinnin edistäminen tapahtuu kahta polkua pitkin: sekä epäkohtiin puuttumalla että voimavaroja tunnistamalla, varmistamalla ja hyödyntämällä. Kun työssä ja työyhteisössä tehdään pieniäkin parannuksia, tästä seuraa tutkimusten mukaan laajempia myönteisen kehityksen kehii. Pienikin käytännön asia, johon on yhdessä panostettu, vaikuttaa usein moneen muuhunkin asiaan myönteisesti.

Keskeinen kysymys siis on, miten hyvää työssä voidaan edistää, mikä työssä kannattelee ja tuottaa monipuolisesti hyvää työyhteisöille, työntekijöille ja asiakkaille. Tärkeää on työn erilaisten voimavarojen havaitseminen, vahvistaminen ja kehittäminen. Työterveyslaitos toteuttaa työpaikoilla Työn imu -polku® -nimistä palvelua, jonka avulla työyhteisöissä päästään vahvempaan työn imuun ja sen seurauksena uudistumiskykyiseen, hyvinvoivaan työpaikkaan.

Yhteystiedot:

Anna Vanhala

etunimi.sukunimi@tll.fi

Friends – työkalu lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen koulussa

Inari Immonen, Aseman Lapset ry

Mikä Friends-ohjelma on?

Friends on koko luokalla tai pienryhmässä käytettävä ahdistusta ja masennusta ennaltaehkäisevä sekä mielenterveyttä edistävä ohjelma. Ohjelmaa voidaan toteuttaa myös muussa kasvatusta, terveys-, sosi-
aali- tai nuorisotalon ammattilaisen ohjaamassa ryhmässä sekä yksilötyössä. Ohjelmaan on Suomessa osallistunut n. 20 000 koululaista. Friends-ryhmänohjaajia on koulutettu n. 2 000. Ohjelma perustuu kattavaan tieteelliseen tutkimukseen ja arviointiin, ja on Maailman terveysjärjestön (WHO) hyväksymä. Kouluttajaorganisaationa ja materiaalin tuottajana toimii Aseman Lapset ry.

Ohjelman sisältö

Ohjelman tavoitteena on opettaa lapsille ja nuorille arkielämässä käytettäviä taitoja, jotka antavat keinoja selvitä eteen tulevista haasteista. Ohjelman aikana opetellaan mm. tunnistamaan ja käsittelemään tunteita, rentoutumaan, käyttämään erilaisia ongelmanratkaisukeinoja, ajattelemaan myönteisesti sekä tunnistamaan läheisten tarjoama tukiverkosto. Friends vahvistaa myönteistä minäkuvausta, lisää uskoa omaan kyvykkyyteen ja opettaa selviytymiskeinoja pettymysten ja vastoinkäymisten varalle. Ohjelman tavoitteena on toimia helppokäyttöisenä työkaluna ohjaajalle.

Ohjelman toteutus

Lasten ohjelma on suunnattu 9-12-vuotiaille ja nuorten ohjelma 13-16-vuotiaille. Nuorten ohjelmaa on hyödynnetty lisäopetusluokissa ja maahanmuuttajataustaisten nuorten opetusryhmissä. Molemmat ohjelmat ovat saatavilla myös ruotsin kielellä. Ohjelma rakentuu kymmenestä tapaamisesta ja kahdesta kertaustapaamisesta. Yläkouluissa ohjelman tapaamiset ovat sijoittuneet mm. oppilaanohjauksen, terveystiedon, äidinkielen tai luokanvalvojan tunneille. Oppilailla on oma Friends-työkirja, jota hyödynnetään tapaamisissa ja kotona. Tapaamisissa keskustellaan ja tehdään erilaisia harjoituksia, joiden avulla mm. etsitään konkreettisia keinoja selviytyä huolta tai pelkoa aiheuttavista arkipäivän tilanteista. Osa kotitehtävistä on tarkoitettu tehtäväksi yhdessä vanhempien kanssa. Tavoitteena on, että ohjelman sisällöt tulevat tutuiksi myös perheelle ja että opitut taidot siirtyvät kodin arkeen. Vanhemmille järjestetään vanhempainiltoja, joissa he tutustuvat Friends-ohjelmaan.

Ohjelman käyttöönotto edellyttää osallistumista ohjaajakoulutukseen. Koulutuspäivän aikana perehdytään ohjelman taustateoriaan ja käytännön toteutukseen. Tapaamisten toteuttamisessa ja suunnittelussa apuna toimii ohjaajan opas, jossa esitellään ohjelman sisällöt ja runsaasti erilaisia ideoita tapaamisten toteutukseen. Ohjaajalla on mahdollisuus muokata tapaamisia poimimalla kirjasta juuri omalle ryhmälleen hyödyllisimmiksi arvioimansa tehtävät. Painetun materiaalin lisäksi ohjaajilla on käytössään sähköinen materiaalipankki, josta löytyy lisämateriaalia ohjelmasta tiedottamiseen ja tapaamisten pitämiseen. Kouluissa ryhmänohjaajina toimivat esim. opettajat, koulupsykologit, -kuraattorit ja -terveydenhoitajat sekä nuorisotyöntekijät. Työparityöskentely on koettu mielekkäänä työmuotona ja mahdollistanut moniammatillisen yhteistyön lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin edistämiseksi. Hankkeen ulkoisen arvioinnin tuottaa Kehityspiikki Oy. Väliarviointiraportti valmistui 2009–2010 vuodenvaihteessa ja loppuarviointiraportti valmistuu marraskuun 2011 alkuun mennessä.

Lisätietoja:

www.asemanlapset.fi

Inari Immonen

etunimi.sukunimi@asemanlapset.fi

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon työmenetelmien kehittäminen Metropolia Ammattikorkeakoulun ja Helsingin terveystieteiden keskuksen kumppanuusyhteistyönä

Lehtori, TtM Asta Lassila, Metropolia Ammattikorkeakoulu & Helsingin koulu- ja opiskeluterveydenhuollon päällikkö, TtM Hanna Viitala, & yliopettaja, TtT Arja Liinamo, Metropolia Ammattikorkeakoulu

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveyden edistämisen toimintaa on arvioitu Metropolia Ammattikorkeakoulun ja Helsingin terveystieteiden keskuksen yhteistyöhankkeessa, jossa tavoitteena on palvella sekä työelämää että terveydenhoitotyön opetuksen kehittämistä. Ammattikorkeakoulun opiskelijat osallistuvat hankkeeseen opinnäyte- ja oppimistehtävin. Hanke toimii työelämälähtöisesti koulu- ja opiskeluterveydenhuollon yksikön kehittämistarpeiden pohjalta. Tarkoituksena on yhteistyössä arvioida terveyden edistämisen työmenetelmien toteutumista, hyväksi koettuja käytäntöjä ja kehittämistarpeita. Terveyden edistämisen käytäntöjä tarkastellaan sekä asiakkaiden palvelujen toteutumisen että ammattihenkilöstön käytäntöjen ja osaamisen näkökulmista. Arvioinnin ja muun näyttöön perustuvan tiedon pohjalta kehitetään terveyden edistämisen käytäntöjä.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa on kuvattu mm. psykiatrisen sairaanhoitajan roolia nuorten mielenterveyden edistämiseksi. Seksuaaliterveyden ja mielenterveyden edistämistä sekä ylipainon ja päihteiden käytön ehkäisyä on arvioitu havainnoimalla koulu- ja opiskeluterveydenhoitajan työtä. Opiskelijoiden ja opinnäytetyön tekijöiden lisäksi terveydenhoitajat osallistuivat tulosten tulkintaan. Asioiden puheeksi otto, vaikeiden asioiden käsittely ja asiakas- ja asiantuntijalähtöisyys olivat teemoja, jotka nousivat esiin tulosten pohdinnassa. Nuorille soveltuvan materiaalin tuottaminen seksuaaliterveydestä ja päihteiden käytön ehkäisystä on valmisteilla. Terveyden edistämisen tapahtumat yläkouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksilla ovat pohjautuneet Kouluterveyskyselyn koulukohtaisiin tuloksiin ja terveyden edistämisen haasteisiin ja näiden tapahtumien mallintaminen ja tuoteistaminen on käynnistynyt.

Kehittämisen aiheet ovat nousseet koko hankkeen ajan työelämästä ja toimiva yhteistyö on hyödyttänyt hankkeen kaikkia osapuolia. Yhteistyö on täydentänyt terveystieteiden keskuksen omaa kehittämistyötä ja opiskelijoiden terveydenhoitajatyön ja kehittämistyön osaaminen on syventynyt. Kehittämistyö jatkuu edelleen ja jo valmistuneet arviointiselvitykset ovat raportoitu opinnäytetöissä, jotka löytyvät osoitteesta <https://publications.theseus.fi/handle/10024/210>

City of Helsinki
Health Centre

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy koulussa

Seta ry

Seta esittelee Ideatorilla käytäntöjä, joilla koulu yhteisöissä voidaan ennaltaehkäistä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten syrjäytymistä ja näkymättömyyttä.

Jaamme ständillä tietoa edellä mainituista ryhmistä erityisesti lasten ja nuorten näkökulmasta: min-kälaisia kehityspolkuja sukupuoleltaan moninaisilla lapsilla on? Miten koulu, oppilashuoltoryhmä ja terveydenhoitaja voivat tukea heitä kasvussaan aikuisuuteen? Esittelemme sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten omaa materiaalia siitä, miten he haluaisivat tulla kohdatuksi mm. kouluympäristössä. Tämän ohella annamme vinkkejä siitä, miten seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuutta voi ottaa puheeksi nuorten (ja näiden vanhempien) kanssa esimerkiksi kouluterveyshoitajan vastaanotolla.

Kutsumme ständille vierailijoita myös pohtimaan sukupuoli- ja heteronormatiivisia käytäntöjä, joita koulumaailmassa on. Näiden käytäntöjen tunnistaminen ja muuttaminen esimerkiksi omassa kielenkäytössä, käytössä olevissa lomakkeissa tai vaikkapa visuaalisessa materiaalissa on ensiarvoisen tärkeää, jotta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret voivat tuntea kuuluvansa koulu yhteisöön ja ympäröivään yhteiskuntaan yhdenvertaisesti, juuri sellaisina kuin ovat.

Esittelemme posteriseinällä tuloksia kyselystä, jossa kysyimme yli tuhannen nuoren käsityksiä yhdenvertaisuuden toteutumisesta omassa kouluympäristössään. Syrjäytymisen ennaltaehkäisyn kannalta yhdenvertaisuuden toteutuminen on keskeistä. Yhdenvertaisuus voi toteutua vain kun kaikille nuorille on taattu oikeus tietoon, näkyvyyteen ja turvalliseen kouluympäristöön. Turvallisessa kouluympäristössä edistetään ilmapiiriä, jossa kiusaaminen ei ole sallittu ja mikäli sitä esiintyy, puututaan siihen välittömästi. Nimittelyn suhteen on nollatoleranssi.

Jaamme vierailijoille sateenkaarevien nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisyn kannalta relevanttia materiaalia (mm. Moninaisuus mahtuu kouluun ja Muu, mikä? Sukupuolivähemmistönuorten visio 2020 -oppaita).

Ideatorilla esitellään myös Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman rahoittamaa Suvaitsevaisuudesta yhdenvertaisuuteen -hanketta, jossa kumppaneina ovat Seta, Sakki (Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto) ja FSS (Finlands Svenska Skolungdomsförbundet). Ideatorilla levitetään tietoa hankkeesta ja sen tarjoamista mahdollisuuksista koulujen toimijoille.

HIV-tukikeskuksen nuorten työ

Suunnittelija Maria Mönttinen Hiv-säätiö/Hiv-tukikeskus,

Hiv-tukikeskus on kasvanut nuorten seksuaaliterveyskasvatuksen vahvaksi osaajaksi. Laaja kysyntä palveluille ja materiaalille on kasvanut vuosi vuodelta. Nuorille suunnattua materiaalia jaetaan vuosittain noin 30 000 kpl mm. kouluille, terveyskeskuksiin, nuorisotiloihin ja erilaisiin nuorten tapahtumiin. Nuorille suunnatussa työssä pyritään lisäämään nuorten tietoisuutta ja halutaan toimia nuorten kasvun tukena. Lisäksi Hiv-tukikeskuksen tavoitteena on ammattihenkilöstön osaamisen vahvistaminen ja katseen avartaminen.

Hiv-tukikeskuksella on nuorten parissa työtä tekevien ammattilaisten seksuaaliterveyskasvatuksen tueksi (kuten opettajat ja nuorisotyöntekijät) tarkoitettu Seksuaaliterveyden Työkalupakki, joka sisältää sekä harjoituksia sisältävän kirjan että monipuolisen materiaalipaketin. Kirja sisältää eri seksuaalisuuden osa-alueilta monipuolisia ja vaativuustasoltaan erilaisia harjoituksia esimerkiksi terveystiedon tunnille. Harjoituksissa on otettu huomioon erityisesti seksuaalioikeudet, seksuaalinen monimuotoisuus ja seksuaalinen monikulttuurisuus. Materiaalipakettiin kuuluu mm. 2 tekopenistä, kondomeja, liukuvoiteita ja esitteitä. Seksuaaliterveyden Työkalupakki koottiin vuoden 2011 loppupuolella, mutta sitä on kehitelty ammattilaisten toiveiden mukaisesti.

Hiv-tukikeskus on myös avannut huhtikuussa uudistuneet nuorten nettisivut www.justwearit.fi, jossa on nuorille kattavasti tietoa seksuaalisuudesta ja seksuaaliterveydestä, kuten murrosiästä, seksuaalisesta monimuotoisuudesta, seksuaalioikeuksista ja turvarajoista sekä kondomin käytöstä ja turvalisesta seksistä. Nettisivustolla on myös nuorten oma nettineuvonta, jossa nuori voi lähettää seksuaalisuuteen liittyvän kysymyksen, johon asiantuntija vastaa 1-2 viikon sisällä. Sivusto tarjoaa mausteena toiminnallisuutta erilaisten visojen parissa. Nettisivustolla on lisäksi omat osiot opettajille ja vanhemmille. Näissä osioissa kerrotaan, mitä seksuaaliterveyskasvatus on ja miten se on mahdollisimman tehokasta. Nuorten parissa työtä tekevät ammattilaiset voivat hyödyntää nettisivustoa kasvatustyössään.

Hiv-tukikeskuksella on nuorille suunnattua materiaalia, kuten esitteitä ja julisteita. Kouluilla on mahdollisuus tilata materiaalia vapaasti. Lähes kaikki Hiv-tukikeskuksen esitteet ovat maksuttomia (50 kpl/esite). Päivitämme suurimman osan esitteistämme tälle syksyille. Erityisesti nuorille suunnattu Kortsut ja Spärdärit -esite saa kokonaan uuden ilmeen ja sisällön päivityksen.

Seksuaaliterveyden oppimisympäristö – Seksuaaliterveysasema.fi

Hankesuunnittelija Karoliina Vuohtoniemi, Hiv-tukikeskus/ Suomen virtuaaliamk

AYVOT-hankkeessa (Avoin Yhteisöllinen Virtuaalinen Oppimisympäristö) luodaan seksuaaliterveyden virtuaalinen oppimisympäristö: Seksuaaliterveysasema.fi-palvelu. Palvelua ovat luomassa Suomen virtuaaliamk, Hiv-tukikeskus, Sexpo, Helsingin diakonissalaitos, Hämeen amk, Turun amk, Keskipohjanmaan amk, Laurea, Lahden amk ja Jyväskylän amk. Hanke on alkanut vuonna 2011 ja päättyy vuoden 2013 helmikuussa, jolloin sivusto avataan.

Seksuaaliterveysasema.fi on oppimisympäristö, joka sisältää tietoa seksuaaliterveydestä ja antaa mahdollisuuden opiskella seksuaaliterveyden opintoja verkossa. Ympäristössä yhdistyvät informaali ja formaali oppiminen.

Oppimisympäristö on hyödynnettävissä erityisesti sosiaali- ja terveysalan opetuksessa ja omaehtoisessa tiedon etsinnässä sekä soveltuvin osin myös opettajien koulutuksessa. Lisäksi oppimisympäristöä voi laajasti hyödyntää myös sosiaali- ja terveysalan lisäkouluttautumisessa. Seksuaaliterveysasema palvelee myös seksuaalisuudesta ja seksuaaliterveydestä tietoa etsiviä kansalaisia.

Oppimisympäristössä on huomioitu seksuaaliterveyden laaja-alaisuus, moninaisuus ja ihmisen elämänkaari. Ympäristössä on mahdollisuus opiskella ja hakea tietoa seuraavista kokonaisuuksista: seksuaalisuuden perusteet ja historia, lasten ja nuorten seksuaaliterveys, aikuisten seksuaaliterveys, senioreiden seksuaaliterveys, seksuaalisuus ja media, turvallinen seksuaaliterveys, seksuaaliterveys eri kulttuureissa, matkailijan seksuaaliterveys, seksuaaliterveyden palvelut sekä seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus.

Aihekokonaisuudet sisältävät tietoa muun muassa turvaseksistä ja seksitaudeista, seksuaalioikeuksista, elämäntapojen ja sairauksien vaikutuksesta seksuaaliterveyteen sekä netin käytön turvataidoista.

Seksuaaliterveysasemalla oppija voi testata ja näyttää osaamistaan erilaisilla verkkopedagogiikan menetelmillä. Työelämälähtöisten autenttisten asiakastapausten avulla oppija pääsee harjoittelemaan seksuaaliterveyden osaamistaan. Opiskelua monipuolistavat kuvat, videot ja chat-keskustelut ja posteri- sekä ryhmätehtävät. Lisäksi seksuaaliterveysasema kannustaa oman seksuaalisuuden pohtimiseen ja omien asenteiden kriittiseen tarkasteluun.

Yhteystiedot:

Karoliina Vuohtoniemi

etunimi.sukunimi@hivtukikeskus.fi

Karkiton Koulu -kampanja – www.thl.fi/karkitonkoulu

Markkinoinnin asiantuntija Eeva Parviainen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) yhteistyössä Pääkaupunkiseudun suun terveyden edistämisen yhteistyöryhmän MouthBook – Susta Puhe -kampanjan kanssa

Makeisten ja sokeripitoisten juomien kulutus on iso osa lasten ja nuorten lihavuusongelmaa, mutta silti moni koulu ylläpitää karkkikulttuuria juhliksaan ja retkivarojen keruuvälineenä. Peruskoululaisista noin 17–20 % on ylipainoisia (LATE-tutkimus ja Kouluterveyskysely). Makea heikentää tunnetusti myös suun terveyttä ja yleistä hyvinvointia.

THL:n pääjohtaja Pekka Puska antoi kimmokkeen Karkittomien Koulujen kampanjalle vetoamalla peruskouluihin kesällä 2011 Savonlinnassa pitämässään puheessa: ”Koulun pitäisi keskittyä terveelliseen ruokaan ja välipaloihin sekä rajata karkkien ja limsan käyttö kouluaikana hyvin vähäiseksi.”

Karkiton Koulu -kampanjan (1.11. –19.9.2012) tavoitteet

- kirjata THL:n verkkosivulle kaikki karkittomiksi julistautuneet peruskoulut
- tukea oppilaiden vanhempia ja kouluja ”karkittoman” asenneilmapiirin luomisessa
- tuoda esille makeisten, energiajuomien ja virvoitusjuomien haittoja terveydelle ja hyvinvoinnille sekä aktivoida koululaisia miettimään välipalojaan
- välittää koululaisille tietoa terveellisistä elintavoista ja suunhoidosta
- tavoittaa 10–16-vuotiaita koululaisia kumppanin kampanjasivustojen kautta

Kampanja keskittyi verkkoon – median ja kumppanien tuella

Kampanja toteutettiin kilpailun, toisiaan tukevien kampanjasivustojen, mediatiedottamisen ja sosiaalisen median avulla. Kouluja vedottiin julistautumaan karkittomiksi ja ilmoittautumaan THL:ään. Marraskuussa 2011 ilmoittautuneet osallistuivat kilpailuun, jossa palkittiin kolme koulua kuukauden ksylytolimakeispaketein. Kävijöitä ohjattiin kampanjasivustolle yhteistyökumppanin saiteilta Habbo-hotellista, suunvuoro.fi:stä ja OPH:n sivuilta. Tukena käytettiin myös THL:n Facebook-sivuja ja hasusanamarkkinointia.

Koululistan lisäksi kampanjasivusto sisältää mm. ravitsemustutkijan tekemän nuoriin vetoavan tietopaketin, Sauvosaaren koulun esimerkkitarinan ja ilmoittautumislomakkeet. Marraskuun yhteiskampanjan jälkeen THL päätti jatkaa karkittomien koulujen ilmoittautumisten kirjaamista toukokuun 2012 loppuun asti. Kampanja päättyy Kouluterveyspäivillä 2012.

Kampanja herätti keskustelua

Kuukaudessa karkittomiksi julistautui ja kilpailuun ilmoittautui 39 ja seitsemän kuukauden aikana sivustolle listautui 52 peruskoulua. Lähes täysin ilman ostettua mainontaa toteutettu kampanja onnistui saamaan kohtalaisesti näkyvyyttä mediassa ja aiheesta keskusteltiin kouluissa, kouluterveydenhuollossa ja vanhempainyhdistyksissä. Pääkaupunkiseudun suun terveyden edistämisen yhteistyöryhmän Habbo-huoneessa käytiin kuukauden aikana 18 755 kertaa – keskimääräinen vierailuaika noin 4 minuuttia – ja kilpailuun osallistui 6 388 nuorta. Karkittomuuden teema tulee osaksi THL:n uutta valtakunnallista Terveellinen ravinto ja liikkuminen – Lihavuuden ehkäisyohjelmaa.

Yhteystiedot:

Eeva Parviainen

etunimi.sukunimi@thl.fi

Koulun kerhotoiminta osana syrjäytymisen ehkäisyä – Keinutien ala-asteen Tyttöjen kulttuurikerho

Keinutien ala-asteen koulu

Koulun arjessa koettiin tarve järjestää koulun maahanmuuttajataustaisille tytöille omaa toimintaa. Jokaisessa luokassa oli tyttöjä, joilla ei ollut koulun ulkopuolista harrastusta tai muuta vapaa-ajan toimintaa. Koulupäivän päättyessä tytöt jäivät koululle viettämään aikaa ja kotiinlähtö viivästyi. Koulun valmistavan luokan opettajan, kouluterveydenhoitajan, suomi toisena kielenä -opettajan sekä koulun kuraattorin kanssa sovittiin kerhotoiminnan aloittamisesta. Kerhotoimintaa suunniteltaessa otettiin yhteyttä Helsingin Tyttöjen Talolle ja heidän konsultointiapunsa turvin Keinutien ala-asteen tyttöjen kerho aloitti toimintansa alkuvuodesta 2012. Tytöille tarkoitetun kerhon nimeksi sovittiin Tyttöjen kulttuurikerho.

Tyttöjen kulttuurikerhon tavoitteena on syrjäytymisen ehkäisy ja maahanmuuttajataustaisten tyttöjen kotouttaminen. Tavoitteena on myös yhteisöllisyyden lisääminen. Kerho mahdollistaa tytöille vapaata toimintaa koulun tuttujen aikuisen kanssa ja luo näin mahdollisuuden varhaiseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisevään työhön. Kerhon tavoitteena on myös vahvistaa tyttöjen sosiaalisia verkostoja koulun ulkopuolella sekä tutustuttaa heitä Helsingin kaupungin palveluihin. Yhteistyö Tyttöjen Talon kanssa aloitettiin jo kerhon suunnitteluvaiheessa ja tavoitteena on ohjata tyttöjä osallistumaan heidän toimintaansa. Kerho antaa tytöille mahdollisuuden omaan harrastukseen kodin lähellä sekä tutustuttaa heidät suomalaiseen kulttuuriin. Kerhotoiminnan tärkein tavoite on vahvistaa jokaisen tytön omaa itsetuntoa ja identiteettiä.

Tyttöjen kulttuurikerho on koulun kerhotoimintaa ja ohjaajina toimivat koulun kaksi opettajaa sekä koulun terveydenhoitaja ja kuraattori. Kerhoon osallistuminen tehtiin mahdollisimman helpoksi, etukäteisilmoittautumista ei edellytetty, kaikki tytöt olivat tervetulleita. Ainoastaan retkiä varten tarvittiin huoltajien kirjallinen lupa. Ensimmäisellä kerhotapaamisella osallistujat itse kertoivat toiveistaan ja odotuksistaan, siitä mitä halusivat kerhossa tehdä. Tytöiltä tulleiden toiveiden sekä ohjaajien etukäteissuunnittelun pohjalta luotiin kevään kerhotapaamisille sisällöt. Kerho sovittiin pidettäväksi kerran viikossa heti koulupäivän jälkeen koulun tiloissa. Kerhon sisällöksi sovittiin mm. leipomista, retkiä, askartelua ja käsitöitä. Koska osallistujia kerhoon oli lähes 30, tytöt jaettiin kunakin kerhoiltapäivänä kahteen ryhmään. Toinen ryhmistä oli aina leipomisvuorossa. Retket olivat erityisen odotettuja ja niitä tehtiin Fallkullan kotieläintilalle, Tyttöjen Talolle sekä Helsingin keskustaan. Retkille mentiin aina julkisilla kulkuvälineillä. Yksi kerhokerta suunniteltiin tyttöjen äideille eli äidit ja pienemmät sisarukset kutsuttiin äitienpäivän kunniaksi iltapäiväkahville. Tytöt askartelivat kutsukortit ja leipoivat tarjottavat. Lähes jokaisen tytön äiti vastasi kutsuun ja yhteinen iltapäivähetki oli kerhotoimintamme ainutlaatuinen hetki.

Keinutien ala-asteen tyttöjen kulttuurikerho on vakiinnuttanut paikkansa koulun toimintana. Kulttuurikerho on osa koulun tarjoamaa kerhotoimintaa ja siten kotien arvostamaa ja hyväksymää. Kerholle löytyy tulevaisuudessakin paikka koulun lukujärjestyksessä. Yhteistyö Tyttöjen Talon kanssa tiivistyy ja monipuolistuu.

Maahanmuuttajataustaisten tyttöjen kotouttaminen suomalaiseen yhteiskuntaan tapahtuu koulun kautta. Jokainen Suomeen tullut kouluikäinen lapsi aloittaa koulutyönsä asuinalueensa koulussa nopeasti maahantulon jälkeen. Koulun pedagogisen tarjonnan lisäksi lapset tarvitsevat myös muuta tukea kotouttamiseen. Koulun tarjoama vapaamuotoinen, tuttujen aikuisen ohjaama, perheiden hyväksymä ja luontevasti koulunpäivän jatkeeksi suunniteltu toiminta on tärkeää ja vahvistaa tyttöjen itsetuntoa sekä lujittaa sosiaalisia suhteita.

Yhteystiedot:

Sari Penttinen, etunimi.sukunimi@edu.hel.fi

Eva Autio, etunimi.sukunimi@hel.fi

Etelä-Suomen Lapsen ääni -kehittämishjelma 2011–2013

Etelä-Suomen Lapsen ääni -kehittämishjelma kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamaan Kaste-ohjelmaan. Kehittämishjelma tähtää lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja osallisuuden lisääntymiseen ja syrjäytymisen vähenemiseen.

Päätavoitteena on lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen. Tähän pyritään vahvistamalla laaja-alaista yhteistyötä, kehittämällä ja levittämällä hyviä käytäntöjä sekä edistämällä ammattilaisten osaamista ja asiantuntijuutta. Lisäksi kehittämishjelman osahankkeet tuottavat paljon arvokasta tutkimus- ja arviointitietoa.

Lapsen äänen neljätoista osahanketta kehittävät Etelä-Suomen lasten ja nuorten hyvinvointia ja osallisuutta edistävien sekä syrjäytymistä ehkäisevien palvelujen rakenteita, toimintamalleja sekä vaikuttavuutta. Suurin osa hankkeista tekee suoraa tai välillistä yhteistyötä opetustoimen kanssa.

Lapsen äänen osahankkeet on jaoteltu kolmeen *työotteeseen*:

1. **Konsultatiivinen ja intensiivinen työ lasten ja nuorten kasvuympäristössä.** Toimintamallit perustuvat riskiolosuhteissa elävien tai mielenterveydeltään oireilevien nuorten kokonaisvaltaiseen auttamiseen heidän omassa kasvuympäristössään. Tavoitteena on ehkäistä kodin ulkopuolisia sijoituksia ja nuorten psyykkisten oireiden vaikeutumista.
2. **Varhaisen tuen ja lapsen hyvinvoinnin arviointi.** Tärkeinä toimintamuotoina ovat osallisuutta tukevat toimintamallit päiväkodeissa, neuvolassa ja kouluissa, vertaistuen ryhmät sekä vanhempien erilaiset ehkäisevän ja varhaisen tuen toimintamallit.
3. **Verkkopalveluiden kehittäminen.** Tavoitteena on kartoittaa ja kehittää lasten, nuorten ja vanhempien tietoperusteisten ja vuorovaikutteisten verkkopalveluiden sekä asiointipalveluiden kokonaisuutta sekä tuottaa koulutusta, tietoa ja toimintamalleja aiheesta.

Kehittämishjelma perustuu laaja-alaiseen ja moniammatilliseen yhteistyöhön kuntien sosiaali-, terveys-, varhaiskasvatus-, opetus- ja nuorisotoimen sekä oppilaitosten ja järjestöjen kesken. Ohjelman tavoitteena on lisätä eri ammattikuntien sisällä lapsilähtöisten työmallien ja uudenlaisten työmenetelmien käyttöönottoa ja omaksumista. Ammatillisen osaamisen rinnalle on nostettu kokemusasiantuntijuus ja lapsen, nuoren ja perheen osallisuus.

Kouluympäristöissä toteutettu työ perustuu sekä opetusalan ammattilaisten, että perheiden parissa työskentelyyn. Hankkeissa kehitetyillä työtavoilla vahvistetaan esimerkiksi koulun ja kodin välistä kasvatuskumppanuutta ja vanhempien välistä yhteistyötä. Lisäksi tuotetaan erilaisia toimintamalleja kouluympäristöön sovellettaviksi.

Etelä-Suomen Lapsen ääni -kehittämishjelman hankkeet toimivat pääkaupunkiseudulla, Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa.

Lisätietoja:

www.lapsenaani.fi

Kvartti-vanhempainiltamalli

Pääkaupunkiseudullinen (Helsinki, Espoo, Vantaa) Tukevasti alkuun, vahvasti kasvuun on vuonna 2009 aloittanut hanke, jonka tavoitteena on ollut kehittää monitoimijaiseen yhteistyöhön perustuvia tarvelähtöisiä malleja vanhemmuuden tukemiseen. Vantaalla on mallinnettu perhevalmennus ensimmäistä lastaan odottavien vanhempien tukemiseen, Espoossa puolestaan on keskitytty siirtymään päivähoidosta esiopetuksen kautta kouluun ja Helsingissä ala-asteelta yläasteelle siirtymiseen liittyviin asioihin. Toimintaideologiana on hankkeen alusta asti ollut vahvistaa ja levittää olemassa olevia hyviä käytäntöjä, joten lapset, nuoret, vanhemmat sekä eri tahojen kuntatoimijat ja 3. sektori ovat olleet kehittämässä Kvartti-vanhempainiltamallia.

Kehitystyötä on toteutettu universaalien ehkäisyn näkökulmasta ja Kvartti-vanhempainiltamallin kohderyhmänä ovat kaikki 6.–8.-luokkalaiset sekä heidän vanhempansa. Keskeisimpiä yhteistyökumppaneita ovat olleet Helsingin kaupungin opetusvirasto, nuorisoasiainkeskus, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto, sosiaalivirasto, Helsingin seurakuntayhtymä, Kalliolan nuoret sekä sosiaalialan oppilaitokset. Kvartti-vanhempainiltamallin keskeiset teemat on poimittu vuonna 2009 tehdyn selvityksen pohjalta, jolloin pilottialueiden kuudesluokkalaisten vanhemmille toteutettiin kysely, kuudesluokkalaisten pidettiin Tukevasti-tunti sekä toimijoiden työpaja. Kvartti-vanhempainiltamallin kehittämistyössä on otettu huomioon nämä selvityksestä nousseet teemat:

- lisätään lasten, nuorten ja vanhempien osallisuutta
- tuetaan vanhemmuutta
- vahvistetaan koulun ja kodin välistä yhteistyötä
- edistetään myönteistä kouluilmapiiriä

Kvartti-mallissa painotetaan vanhempien vertaistukea ja vanhempainiltojen sisällön tuottavat vanhemmat osittain itse. Vanhempia kannustetaan keskustelemaan murrosikään liittyvistä asioista keskenään sekä luomaan yhteisiä sääntöjä ongelmien ehkäisemiseksi. Lisäksi tarkoituksena on madaltaa kynnystä hakea neuvoja ja apua ongelmiinsa ammattilaisilta mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Vanhempia kannustetaan edelleen olemaan läsnä, sillä murrosikäiset lapset tarvitsevat vanhempiaan tuekseen. Malli kattaa peruskoulun luokka-asteet viidennestä kahdeksanteen ja sisältö keskittyy murrosiän kehityshaasteisiin sekä vanhempien vertaistukeen. Vanhempien ja lasten vuoropuhelu konkreettisesti soveltuu mallin kuudes- sekä seitsemäsluokkalaisten vanhemmille suunnatuissa vanhempainiltoasioissa.

Koska arjen innovaatiot ovat osoittautuneet arvokkaiksi palvelujen parantamisen kannalta, Kvartti-malli on luotu olemassa olevat rakenteet huomioiden tarpeeksi yksinkertaiseksi. Tämä mahdollistaa sen käyttämisen sellaisenaan tai esimerkiksi inspiraation lähteenä. Lisäksi malli tukeutuu monitoimijaisiin yhteistyöverkostoihin, joiden tavoitteena on edistää lasten, nuorten ja heidän perheidensä hyvinvointia. Yhdessä toimiminen rikastaa kunkin omaa perustyötä, sillä se mahdollistaa innovoivan yhteiskehittelyn ammatilliset rajat ylittäen. Kun palveluita tuotetaan yhdessä eri toimijoiden ja asukkaiden kanssa, saavutetaan parempi ymmärrys tarpeista ja pystytään parantamaan palveluiden laatua. Esimerkiksi kohdennettua asiakastyötä tekevien on mahdollista laajentaa näkökulmaansa asiakasymmärryksen osalta. Tämä on tärkeää, sillä heidän asiakkaansa ovat samanaikaisesti myös universaalien palveluiden käyttäjiä.

Yhteystiedot:

Marinoora Alanne

etunimi.sukunimi@hel.fi

Leena Koskivirta

etunimi.sukunimi@hel.fi

Helsingin kaupunki

MLL:n Lasten ja nuorten puhelin ja netti – lupa olla keskeneräinen

Päällikkö Tatjana Pajamäki, MLL, auttavat puhelin- ja nettipalvelut

Lasten ja nuorten puhelin (116 111) on ainoa valtakunnallinen, suomenkielinen, kaikille lapsille ja nuorille tarkoitettu auttava puhelin, joka on auki vuoden jokaisena päivänä. Palvelu on kansainvälisen lasten auttavien puhelinten verkoston (Child helpline international) jäsen, joka edistää maailmanlaajuisesti lapsen oikeuksia ja valvoo jäsentensä toimintaperiaatteita. Vuonna 2011 Lasten ja nuorten puhelimessa ja netissä vastaanotettiin lähes 40 000 yhteydenottoa eri-ikäisiltä lapsilta ja nuorilta. Jokainen yhteydenotto tilastoidaan tarkasti puhelin- ja nettipalvelua varten erityisesti räätälöityyn tilastointiohjelmaan. Yleisimmät keskusteluaiheet puhelimessa vuonna 2011 liittyivät seksuaalisuuteen ja fyysiseen kehitykseen, kaverisuhteissa ilmenneisiin vaikeuksiin sekä koulukiusaamiseen. MLL:n koulutamat vapaaehtoiset vastaavat yhteydenottoihin ryhmissä, joissa on aina läsnä ammattityöntekijä. Vaikeissa tilanteissa päivystäjä voi kysyä neuvoa tai siirtää puhelun ammattilaiselle. Palvelun ideologian mukaisesti lapsi tai nuori määrää keskustelunaiheen sekä tavan keskustella, eikä aikuinen vähättele, mitätöi tai korjaa lapsen tai nuoren sanomisia. Lapset ja nuoret kohdataan ikäisinään, kasvussaan ja kehityksessään vielä keskeneräisinä. Yhdessä päivystäjän kanssa pohditaan erilaisiin tilanteisiin ratkaisua. Tarvittaessa lapsi tai nuori ohjataan ammatillisen avun piiriin.

Kirjoittaminen madaltaa kynnystä kertoa

Puhelimen lisäksi päivystäjät kohtaavat lapsia ja nuoria myös netissä: nettikirjeissä ja kahdenkeskisisä chat -keskusteluissa. Kirjoittaminen on toisille nuorille helpompaa kuin puhuminen. Kirjoittamalla - joko reaaliaikaisesti tai nettikirjeessä - yhteydenottaja voi ylläpitää tarvitsemaansa etäisyyttä päivystäjään. Kirjeissä painottuvat vakavat mielenterveysaiheet, kuten viiltely, itsemurha- tai kuolemaajatukset sekä syömispulmat. (www.mll.fi/nuortennetti) Vuodesta 2010 saakka Lasten ja nuorten puhelin ja netti on tarjonnut mahdollisuuden kahdenkeskiseen chat -keskusteluun aikuisen kanssa. Chat-keskustelumahdollisuuksia nuorille lisätään entisestään syksyllä 2012. Chatissa on huomattu tavoitettavan lapsia ja nuoria, jotka eivät ehkä muuten hakisi aikuisen apua. Chat-palvelu on tavoittanut hyvin myös pojat, joille nettikirjeen kirjoittaminen ei ole yhtä luontevaa kuin tytöille. Chat-keskusteluissa - kuten kirjepalvelussakin - käsitellään useammin vakavia aiheita, kuten mielenterveyden pulmia. Isoja huolia Lasten ja nuorten puhelimessa ja netissä yhdistää usein se, että nuorta ympäröivät aikuiset eivät tiedä niistä. Keskustelun avaaminen chatissa on tärkeä askel yhteydenottajan tilanteen edistymisessä. Nettikirjeissä ja chat-keskusteluissa korostuukin usein päivystäjän taito motivoida yhteydenottajaa hakemaan apua lähipiirin aikuiselta tai ammattilaiselta. Avun hakemisen kynnys on monella korkea ja keskustelun avaaminen isoista aiheista voi tuntua nuoresta mahdottomalta. Chat-keskusteluissa korostuvat ammattiauttajien toiminnasta kertominen ja toiminnan läpinäkyväksi tekeminen sekä avunhakemiseen motivointi. Yhdessä pohditaan myös keinoja ja tapoja ottaa vaikeaksi koettuja asioita esille ammattilaisen kanssa.

Yhteystiedot:

Tatjana Pajamäki

etunimi.sukunimi@mll.fi

<http://www.mll.fi/nuorille/lnpn/>

Mannerheimin Lastensuojeluliiton kouluille suunnatut aineistot

Mannerheimin Lastensuojeluliitto edistää nuorten tervettä kasvua yhteistyössä vanhempien ja koulun ammattilaisten kanssa. MLL tuottaa materiaaleja hyvinvointityön tueksi opettajille ja muille nuorten kanssa työskenteleville.

Lapsilla on oikeus hyvään mediakasvatukseen ja laadukkaaseen mediaympäristöön. Lasten turvallinen ja vastuullinen mediankäyttö edellyttää, että myös aikuiset tuntevat ja ymmärtävät mediakulttuurin eri ilmiöitä. Voit tilata koulullesi MLL:n kouluttajan puhumaan nettiturvallisuudesta joko oppilaille, opettajille tai vanhemmille. MLL:n nettisivuilla on ladattavissa ilmaisia oppituntipaketteja mediakasvatukseen. Tutustu esimerkiksi alakouluikäisille suunnattuun nettikiusaamisen ehkäisemistä käsittelevään oppituntipakettiin Ei nettikiusaamiselle! sekä yläkouluikäisille suunnattuun Laki nuoret ja netti -opetusmateriaaliin, jossa on tietoa nuorten nettiturvallisuudesta ja siihen liittyviä harjoituksia. Materiaalit ja koulutustilauslomake löytyvät osoitteesta: www.mll.fi/mediakasvatus.

On tärkeää, että kiusaamisesta keskustellaan koulussa. MLL tukee koulujen kiusaamisen vastaista työtä tarjoamalla tietoa kiusaamisesta sekä aineistoja ja malleja kiusaamisen käsittelyyn luokassa ja vanhempainilloissa. Osoitteesta www.mll.fi/kiusaaminen löytyy runsaasti tietoa kiusaamisesta sekä aineistoja kiusaamisen vastaiseen työhön. MLL on mukana Koulurauha-ohjelmassa, jossa kumppaneina ovat Opetushallitus, Poliisihallitus, Suomen Vanhempainliitto sekä Folkhälsan. Koulurauhan nettisivuilta (www.koulurauha.fi) löytyy muun muassa valmiita aamunavaustekstejä sekä toimintamalleja kouluhyvinvoinnin edistämiseksi.

Kaikille kaveri -hankkeessa kehitetään toimintamuotoja lasten ja nuorten kaverisuhteiden vahvistamiseksi sekä yksinäisyyden tunnistamiseksi ja ehkäisemiseksi. Hanke toteutetaan viidessä pilottikoulussa vuosina 2011–2014, jonka jälkeen toimintamuotoja ja aineistoja levitetään valtakunnallisesti kouluihin. Hankkeessa vahvistetaan yläkoulun tukioppilastoimintaa ja kehitetään alakoulujen kummitoimintaa järjestämällä koulutuksia ja iltoja oppilaille, opettajille ja vanhemmille. Pilottikouluilla kekeillaan myös sähköistä kanavaa, jossa oppilas voi keskustella nimettömästi kaverisuhdeongelmista tai yksinäisyydestä koulun aikuisten kanssa.

Tukioppilastoiminnan jatkokoulutusmateriaaleja voi hyödyntää tukioppilastoiminnan lisäksi muusakin opetuksessa. Materiaalit sisältävät taustaosion opettajalle sekä harjoituksia oppilaille. Koulutusaineistot käsittelevät muun muassa kiusaamisen ehkäisyä, itsetuntemusta, tunnetaitoja, ehkäisevää päihdetyötä sekä nettiturvallisuutta. Kaikki jatkokoulutusmateriaalit on ladattavissa osoitteesta: www.mll.fi/tukioppilastoiminta.

MLL:n Nuortennetissä on tietoa 12–18-vuotiaille mm. seurustelusta, seksistä, nettiturvallisuudesta, päihdeistä ja itsetunnosta. Useimpiin aiheisiin löytyy myös yläkoululaisille soveltuvia oppimistehtäviä. Tutustu sivustoon osoitteesta www.mll.fi/nuortennetti.

Kaikki MLL:n kouluille suunnatut materiaalit löytyvät kootusti osoitteesta www.mll.fi/kasvattajille. Uusista materiaaleista tiedotetaan esimerkiksi opettajien sähköisellä uutiskirjeellä, jonka voi tilata osoitteesta: <http://www.mll.fi/kasvattajille/opettajien-uutiskirje/>.

Koulu- ja opiskeluterveydenhoitajatyön mahdollisuudet kunnissa

Järjestöpäällikkö, kampanjapäällikkö Tarja Leinonen, STHL ry

Kuntia velvoittava neuvola-koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoasetus (380/2009) on ollut voimassa kokonaisuudessaan jo reilun puolitoista vuotta ja sitä on jo täydennettykin (338/2011). Asetuksen tarkoituksena on turvata lapsille ja nuorille yhtenäiset palvelut eri puolilla maata, ehkäistä syrjäytymistä ja tehostaa varhaista tukea sekä hillitä korjaavien palvelujen lisäämispainetta ja kustannustason nousua. Asetuksen myötä terveystarkastuskerrat lisääntyivät ja tarkastussisällöt laajenivat. Myös velvoite monipuoliseen terveysneuvontaan ja etsivän työhön korostui.

Asetuksen taustalla ovat kouluterveydenhuoltoajatellen koulu- ja opiskeluterveydenhuollon oppaiden suositukset, joiden toteuttaminen jo ennen asetukseen toimeenpanoa oli kunnissa puutteellista. Valviran valtakunnallisen tutkimuksen (Valvira 10/2011) kuin myös Terveystarkastuskeskuksen selvityksen mukaan (STHL 11/2011) kuntien toimenpiteet asetuksen suhteen vaihtelevat edelleen runsaasti. Tämä on johtanut asetusta koskevat asiakasryhmät epätasa-arvoiseen asemaan palvelujen saatavuuden suhteen eri puolilla maata.

Asetuksen mukaiset laajat terveystarkastukset ja etsivä työ tuovat entistä tehokkaammin esiin lapsen, nuoren ja heidän perheensä psyykkiset ja sosiaaliset ongelmat. Asetuksen mukaan ns. huoliperheille on järjestettävä viiveettä tuen tarpeen arvioiminen ja tuen toteuttaminen. Tämä näkyy terveydenhoitajan työssä vastaanottokäyntien lisääntymisenä ja erilaisina moniammatillisina verkostopalaverina sekä jatkohoitoon lähettämistoimenpiteinä. Kaikki edellä kuvattu lisää terveydenhoitajien työmäärää, työn vaativuutta ja vastuullisuutta. Tarvitaan osaamisen kehittämistä, jaksamisen tukemista ja ennen kaikkea terveydenhoitajaresurssien lisäämistä, jotta asetuksen velvoitteista on realistista selvittää.

Terveystarkastuslaki (1326/2010) astui voimaan 1.5.2011. Siinä yhdistyivät kansanterveyslaki ja erikoissairaanhoitolaki. Terveystarkastuslaissa on säädetty myös koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta. Tässä laissa painottuu vahvasti terveydenedistämisen näkökulma sekä syrjäytymisen ehkäisy huomioiden erityisesti muun muassa työttömät ja ikäihmiset.

Terveystarkastuskeskus laajentaa terveydenhoitajatyön kampanjaansa vuonna 2012 koskemaan myös terveydenhuoltolain toimeenpanon seuranta- ja ennaltaehkäisevien palvelujen osalta. Kampanjaa varten on julkaistu kaksiosainen julistesarja, jossa teemana on ”Terveenä kaiken ikäisenä”. Tulossa on myös kampanjalehti, johon on koottu kuvauksia terveydenhoitajatyön eri sektoreilta.

STHL haluaa kampanjallaan 2012 edelleen muistuttaa kuntapäätäjiä neuvola-, koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoasetuksen ja terveydenhuoltolain velvoitteista. Vain niitä noudattamalla koululaiset ja opiskelijat saavat kaikkialla Suomessa tasa-arvoiset koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Terveystarkastuskeskus seuraa aktiivisesti terveydenhoitajaresurssien kehittymistä ja terveydenhoitajien työssä jaksamista koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa.

Turvaverkko-hanke

Ensi- ja turvakotien liitto ry

Kaikille lapsille ja nuorille koti ei ole turvallinen paikka Suomessakaan. Pahoinpitelyn, sen yrityksen tai uhkauksen kohteeksi on joutunut jossain vaiheessa elämäänsä joka toinen nuori. Melkein joka viides nuori on nähnyt tai kuullut toiseen perheenjäsenen kohdistunutta fyysistä väkivaltaa. Väkivalta myös kasautuu. Ne nuoret, jotka ovat kokeneet itse väkivaltaa, joutuvat muita useammin myös väkivallan todistajiksi.

Väkivalta jättää jälkensä nuoreen oli hän sitten ollut suoraan väkivallan kohteena tai altistunut sille muuten. Kun nuori kohtaa perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa, on kyse vanhempien toisiinsa tai lapsiinsa kohdistamasta väkivallasta, sisarusten välisestä väkivallasta, nuoren vanhempiinsa kohdistamasta väkivallasta, jonkun muun sukulaisen väkivallasta toista sukulaista kohtaan ja/tai seurusteluväkivallasta. Väkivalta on valitettavan usein yli sukupolvien jatkuva tarina.

Turvaverkko-hanke on Ensi- ja turvakotien liiton koordinoima kolmevuotinen (2011-2013) hanke. Hankkeen päätavoitteena on nuorten turvallisuuden lisääminen sekä perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäiseminen nuorten osallisuutta ja voimaantumista vahvistaen. Toisena tavoitteena on tuottaa ja levittää tietoa väkivaltailmiöstä nuorille ja nuorten parissa toimiville. Tavoitteena on lisätä nuorten tietämystä väkivaltailmiöstä ja vähentää salaisuuden ilmapiiriä. Kolmantena tavoitteena on tarjota nuorten tarpeet kohtaavaa apua väkivaltaa kohdanneille nuorille kehittämällä verkkoauttamista ja matalan kynnyksen auttamismuotoja sekä ottamalla nuoret mukaan suunnitteluun ja toteutukseen.

Turvaverkko-hanke muodostuu viidestä itsenäisestä, mutta toisiinsa linkittyvästä teema-alueesta. Kehittämistoiminnassa on mukana kahdeksan Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistystä, jotka ovat valinneet teema-alueesta oman yhdistyksensä kehittämistoimintaan sopivimman.

Turvaverkko-hankkeen teema-alueet:

- Nuorten seurusteluväkiältä
- Tavoitteena on kerätä tietoa seurusteluväkivallasta, määrittellä käsitettä sekä luoda ja koota auttamisjärjestelmää ilmiöön liittyen.
- Perhe- ja lähisuhdeväkiältä nuorten näkökulmasta
- Tavoitteena on nuorten parissa tehtävän perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyön kehittäminen. nuorten saaminen avun piiriin sekä avotyön kehittäminen.
- Sisarusten välinen väkiältä
- Tavoitteena on ilmiön tarkastelu, määrittely, asenteisiin vaikuttaminen sekä auttamisjärjestelmän pohtiminen ilmiöön liittyen.
- Monikulttuuristen nuorten kohtaama perhe- ja lähisuhdeväkiältä
- Tavoitteena on tarkastella maahanmuuttajanuorten kokemia perhe- ja lähisuhdeväkivallan ilmiöitä sekä kehittää auttamisjärjestelmiä vastaamaan monikulttuuristen perheiden tarpeisiin.
- Nuorten nettiauttaminen
- Tavoitteena on Nettiturvakodin (www.turvakoti.net) kehittäminen osaksi nuorten auttamisjärjestelmää väkiältä-asioissa.

Tyttöjen Talo®

Tyttöjen Talo® on naistietoisien tyttötyön keskus, jossa tehdään ja kehitetään sukupuolisensitiivistä työtä tyttöjen ja nuorten naisten parissa. Tyttöjen Talo® on Kalliolan Nuorten, Setlementtinuorten liiton ja Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen, terveyskeskuksen ja sosiaaliviraston kumppanuustalo. Toiminnan perustehtävänä on tukea tyttöjen ja nuorten naisten kasvua ja identiteetin kehitystä sekä auttaa heitä kasvamaan itsensä näköisiksi naisiksi yhteisöllisyyttä ja naistietoisuutta arvostavassa turvallisessa ilmapiirissä. Talon kohderyhmänä ovat 10–28-vuotiaat tytöt ja nuoret naiset. Toimintamuotoja ovat avoin kahvila, harrastusryhmät, kasvua tukevat vuorovaikutteiset avoimet ja suljetut tyttöryhmät ja naistietoinen vapaaehtoistoiminta.

Seksuaaliterveystyö

Seksuaalineuvonta ja -kasvatus

Tyttöjen Talon seksuaalikasvatus ja -neuvonta täydentävät ja tukevat toisiaan muodostaen kokonaisuuden, joka edistää ja vahvistaa, 10–28-vuotiaiden tyttöjen ja nuorten naisten seksuaali- ja lisääntymisterveyttä. Tavoitteena on voimavarojen, seksuaalioikeuksien ja seksuaalisen itsetuntemuksen vahvistaminen sekä ennaltaehkäistä ja tunnistaa seksuaalista kaltoin kohtelua ja väkivaltaa. Seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyviä teemoja käsitellään yksilö- ja ryhmämuotoisesti sekä verkkoauttamisen keinoin.

Matalan kynnyksen Pop In -seksuaalineuvontavastaanotto tarjoaa Tyttöjen Talossa tilan, jonne voi tulla keskustelemaan ja saamaan ammatillista tukea, neuvontaa ja ohjausta. Seksuaalineuvonnalla voidaan ehkäistä ongelmien syntymistä, vaikeutumista sekä ohjata palvelujen piiriin. Vastaanotolla on mahdollisuus raskaustestiin, klamydia- ja tippuriseulaan, seksuaali- ja ehkäisyneuvontaan, maksuttomiin kondomeihin ja jälkiehkäisyyn. Suunnitelmallisessa yksilötyössä on mahdollista käsitellä seksuaalisuuden alueella ilmeneviä kysymyksiä neuvonnan keinoin.

Tyttöjen Talolla toteutetaan seksuaalikasvatusta eri-ikäisille tytöille, koululuokille ja erilaisille ryhmille. Seksuaalikasvatuksessa syvennyttään seksuaaliseen kehitykseen ikätason mukaisesti ja nuoren seksuaalioikeuksiin liittyviä teemoja käsitellen. Seksuaalikasvatusta toteutetaan sukupuolisensitiivisenä, turvallisena, luottamuksellisena ja vahvistavana kokemuksena nuorelle.

Seksuaalinen väkivaltatyö

Tyttöjen Talon seksuaalinen väkivaltatyö on yksilö- ja ryhmämuotoista tukevaa, kannattelevaa ja ohjaavaa työtä 12–28-vuotiaille tytöille ja nuorille naisille, jotka ovat kokeneet seksuaalista väkivaltaa ja kaltoinkohtelua. Seksuaalisessa väkivaltatyössä keskeisenä on tuki oikeusprosessissa ja yhteistyö eri verkostojen kanssa, jotta väkivaltaa kokenut saisi ulottuvilleen kaiken tarvittavan tuen. Ryhmämuotoista tukea annetaan myös nuorten huoltajille.

Lasten ja nuorten lihavuuden ehkäiseminen – Lihavuuden ehkäisyohjelma

Asiantuntija Päivi Mäki, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Lihavuus on lisääntynyt merkittävästi Suomessa. Myös lapset ja nuoret ovat lihoneet viimeisten vuosikymmenten aikana. Lasten terveysseurantatutkimuksen (LATE-tutkimus v. 2007–2009) mukaan kouluikäisistä jo noin viidesosa on ylipainoisia. Lapsuusiän ylipaino ja lihavuus lisäävät riskiä aikuisiän lihavuuteen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa on käynnistynyt strategiatyö, jonka tavoitteena on väestön lihomiskehityksen pysäyttäminen ja kääntäminen laskuun lähivuosina.

Lihavuus lisää useiden pitkäaikaissairauksien, kuten tyyppin 2 diabeteksen, kohonneen verenpaineen, rasva-aineenvaihdunnan häiriöiden, sydän- ja versiosuonisairauksien, tuki- ja liikuntaelinsairauksien sekä joidenkin syöpätautien vaaraa. Lapsuusiän lihavuus liittyy sydän- ja verisuonitautien riskitekijöihin (esim. kohonnut verenpaine, poikkeavat veren rasva-arvot ja sokeriaineenvaihdunta) ja riskitekijöiden yleisyys lisääntyy jo lapsuudessa lihavilla lapsilla.

Riski sydän- ja verisuonitauteihin pienenee merkittävästi, mikäli lihava lapsi saavuttaa normaali-painon aikuisikään mennessä. Lihavuuden ehkäisy on helpompaa kuin lihavuuden hoito. Ehkäisytoimet on hyvä aloittaa varhain, koska painonhallinnan kannalta tärkeät elintavat muotoutuvat varsin pysyviksi usein jo lapsuudessa. Kouluterveydenhuollossa on hyvät mahdollisuudet lasten ja perheiden terveellisten elintapojen edistämiseen ja tukemiseen.

Kouluikäisten lihavuuden ehkäisytyössä tarvitaan laajaa yhteistyötä:

- Huomioidaan terveys ja terveysvaikutukset kaikessa päätöksenteossa, laaditaan terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tavoitteet ja määritellään niitä tukevat toimenpiteet
- Turvataan riittävät resurssit, koulutus ja osaaminen lasten, nuorten ja perheiden ehkäiseviin palveluihin sekä ravitsemus- ja liikuntapalveluihin
- Kouluterveydenhuollossa jatketaan lastenneuvolassa aloitettua elintapaneuvontaa
- Terveystarkastuksissa huomioidaan koko perheen hyvinvointi ja elintapaneuvonta (ruoka- ja juomatottumukset, liikunta, uni ja lepo)
- Tunnistetaan mahdollisimman varhain ne lapset, jotka ovat riskissä tulla ylipainoisiksi ja tehostetaan heidän ja heidän perheidensä elintapaneuvontaa
- Tarjotaan monipuolisia, turvallisia ja ilmaisia liikuntamahdollisuuksia kaikille lapsille ja nuorille sekä koulupäivän aikana että vapaa-ajalla
- Huomioidaan liikuntaan innostaminen ja turvallisuusnäkökulmat kaikessa päätöksenteossa ja yhdyskuntasuunnittelussa: kevyen liikenteen väylät, liikuntapaikat, koulujen ympäristöt ja piha-alueet
- Perustetaan matalan kynnyksen liikuntaryhmiä, jotka ovat kaikkien lasten ja nuorten saavutettavissa, esimerkiksi yhteistyössä koulujen, liikuntatoimen ja liikuntajärjestöjen kanssa
- Edistetään liikuntaa koulupäivän aikana - Liikkuva-koulun periaatteiden tehokas levittäminen
- Edistetään terveellistä kouluruokailua ml. välipalatarjonta ja varmistetaan sen ravitsemuksellinen laatu
- Kouluruokailua kehitetään ja sen resurssit turvataan laaja-alaisena yhteistyönä, jossa ovat mukana oppilaiden ja opetushenkilöstön sekä kouluruokailusta vastaavien tahojen lisäksi myös päätöksentekijät
- Kouluruokailun asemaa paikallisessa opetussuunnitelmassa ja koulun vuosisuunnitelmassa vahvistetaan

Lasten lihavuudesta on Käypä hoito -suositus (www.kaypahoito.fi), joka on päivitetty v. 2012.

Perheen ruokailuun liittyvien käytäntöjen yhteys 13- ja 15-vuotiaiden nuorten kasvisten syöntiin

Hämälä R., Välimaa R., Ojala K., Tynjälä J. & Villberg J.; Jyväskylän yliopisto, terveyden edistämisen tutkimuskeskus, terveystieteiden laitos

Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

Nuorten ruokailutottumuksista, niiden muutoksista, ja niihin yhteydessä olevista tekijöistä on tärkeää saada tietoa, jotta voidaan kehittää nuorten ravitsemukseen kohdistuvaa terveyden edistämistä. Tässä tutkimuksessa nuorten ravitsemusta tarkasteltiin yläkoululaisten kasvisten syönnin osalta. Tutkimuksessa selvitettiin, ovatko perheen ruokailuun liittyvät käytännöt yhteydessä nuorten kasvisten syöntiin.

Tutkimusaineisto ja menetelmät

Aineistona tutkimuksessa oli WHO-Koululaistutkimuksen vuoden 2006 Suomen aineisto. 13- ja 15-vuotiaat nuoret (n=5249) vastasivat kouluaihana anonymisti kyselylomakkeeseen. Ruokailuun liittyviä käytäntöjä selvitettiin kysymyksillä aamiaisen syönnistä, perheen yhteisestä aterioinnista ja ruokailuun liittyvistä käyttäytymissäännöistä, kuten siitä, pitääkö kaikki ateriat syödä pöydän ääressä. Ruokailuun liittyvien käytäntöjen lisäksi kysyttiin myös nuoren kokemusta perheen taloudellisesta tilanteesta.

Keskeiset tulokset

Tytöt söivät kasviksia yleisemmin kuin pojat, sillä heistä reilu kolmasosa ja pojista vain reilu viidesosa söi kasviksia päivittäin. Aamiaisen syönti kouluamuisin oli yhteydessä kasvisten syöntiin. Verrattuna muihin nuoriin, suurempi osa niistä nuorista, jotka söivät joka koulupäivä aamupalan, söi päivittäin kasviksia. Sekä perheen päivittäinen yhteinen ateriointi että perheessä olevat ruokailuun liittyvät käyttäytymissäännöt (esimerkiksi hyvät pöytätavat ja se, että ateriat piti syödä pöydän ääressä) lisäsivät nuorten todennäköisyyttä syödä kasviksia päivittäin. Pojilla kasvisten syönti harveni sen mukaan, mitä heikommaksi pojat kokivat perheen taloudellinen tilanteen.

Johtopäätökset

Monet perheen ruokailuun liittyvät käytännöt ovat yhteydessä 13- ja 15-vuotiaiden nuorten kasvisten syöntiin. Kotona on siis mahdollisuus vaikuttaa yläkouluikäisten nuorten kasvisten syöntiin. Tämä on hyvä ottaa huomioon perheiden ja nuorten terveyden edistämistyössä. Vanhemmille on hyvä korostaa kotona yhdessä syötyjen aterioiden tärkeyttä. Yläkouluikäisten nuorten perheissä on hyvä huomioida ruokailuun liittyvät käyttäytymissäännöt koko yläkoulun ajan, koska myös ne tukevat nuorten päivittäistä kasvisten syöntiä.

Liikunnan syyt urheiluseuran aktiivijäsenillä ja muilla nuorilla – WHO-Koululaistutkimus

Viitanen E., Välimaa R., Tynjälä J., Ojala K., Villberg J.; Jyväskylän yliopisto, terveyden edistämisen tutkimuskeskus, terveystieteiden laitos

Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

Nuorten liikkumattomuus aiheuttaa huolta yhteiskunnassa. Aiempien tutkimusten perusteella tiedetään, että nuoruusaikana liikunnan harrastamisen tulee olla säännöllistä ja usean vuoden kestävä, jotta se ennustaisi aikuisiän liikunnan harrastamista (Telama ym. 2005). Nuorten liikkuttamisen kannalta on siten tärkeää tietää, millaiset tekijät nuorten itsensä mielestä ovat tärkeitä syitä liikkua. Tässä tutkimuksessa erityisen kiinnostuksen kohteena olivat liikuntaseuraan kuuluvien ja siellä aktiivisesti liikkuvien nuorten liikuntasyyt. Tutkimuskysymykset olivat eroavatko liikunnan syyt urheiluseuran aktiivijäsenten ja muiden nuorten välillä.

Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tutkimuksen aineistona oli koko Suomea edustavan WHO-Koululaistutkimuksen vuoden 2010 aineisto. Aineistosta analysoitiin 13- ja 15-vuotiaiden (n=4260) nuorten taustatietoihin, urheiluseurajäsenyyteen, seuran harjoitukseen osallistumiseen sekä liikunnan syihin liittyvät kysymykset. Aineisto kerättiin oppilailta anonyymisti kouluaikana kyselylomakkein, vastaaminen oli vapaaehtoista.

Keskeiset tulokset

Urheiluseuran aktiivijäsenyys oli yleisempää pojilla (41 %) kuin tytöillä (33 %). 13-vuotiaat (P 47 %, T 42%) olivat urheiluseurojen aktiivijäseniä yleisemmin kuin 15-vuotiaat (P 34 %, T 33 %). Liikunnan syyt tiivistyivät faktorianalyysin pohjalta muodostettuihin neljään summamuuttuun, jotka nimettiin seuraavasti: sosiaalisuus, fiilis, muiden miellyttäminen sekä terveyden tavoittelu. Terveyden tavoittelu nousi tytöillä tärkeimmäksi liikunnan syyksi, kun taas pojilla tärkein oli liikunnasta saatava fiilis. Vähiten tärkeäksi syyksi liikkua nuoret kokivat muiden miellyttämisen. Nuorten tärkeinä pitämät liikunnan syyt erosivat urheiluseuran jäsenten ja muiden nuorten välillä siten, että urheiluseurajäsenet pitivät kaikkia liikunnan syitä tärkeämpinä kuin muut nuoret.

Johtopäätökset

Liikuntaa tulisi tarjota nuorille liikunnallisten elämysten ja terveystieteiden avulla. Voittaminen jäi vähemmän tärkeäksi liikunnan syyksi, joten kilpaurheilun ohella ja sijaan urheiluseurojen olisi hyvä pyrkiä tarjoamaan liikunnallista toimintaa, jossa lähtökohtana olisi liikunnan ilo, yhdessä tekeminen sekä toimintakyvyn parantaminen.

Haasteena liikkumattomat lapset ja nuoret

Kehityspäällikkö Jenni Kannisto, Nuori Suomi ry

Kouluterveyspäivien osallistuja saa Nuori Suomi ry:n esittelypisteeltä ajankohtaista informaatiota lasten ja nuorten liikunnasta ja sen haasteista. Esittelyssä ovat käynnissä olevat ja jo päättyneet hankkeet, kampanjat sekä koulutustarjontamme. Tavoitteena on, että osallistujat saavat työkaluja, toimintamalleja ja ideoita siihen, miten tavoitetaan ja aktivoidaan erityisesti liian vähän liikkuvat ja syrjäytymisvaarassa olevat lapset ja nuoret.

Tuottamamme materiaalit perustuvat vuosina 2009–2011 toteutettuun kehittämishankkeeseen vähän liikkuvien ja liikunnasta syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten fyysisen aktiivisuuden lisäämiseksi. Kohderyhmänä kehittämishankkeessa olivat vähän liikkuvat 0–18-vuotiaat lapset ja nuoret. Lähtökohdat hankkeelle saatiin hallituksen Terveiden edistämisen politiikkaohjelmasta (STM) ja Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmasta (OKM) sekä Lasten ja nuorten liikuntaohjelmasta (OKM). Myös Terveyttä edistävän liikunnan neuvottelukunta oli kehittämishankkeen taustatahona (STM, OKM). Hankkeen tuloksena syntyi Haasteena liikkumattomat lapset ja nuoret -selvitystyö, raportti hanketoiminnasta sekä toteutettiin valtakunnallinen seminaarikierros yhdeksällätoista paikkakunnalla.

Hanketoiminnan raportin taustalla on 75 hanketta, jotka pyrkivät kohderyhmän liikunnalliseen aktivointiin joko ennaltaehkäisevästi tai korjaavasti. Hankkeita tarkasteltiin kahdesta näkökulmasta: yleisen liikunnan kehittämisen sekä liikunnan kohdennettujen palvelujen näkökulmasta. Hanketoiminnan perusteella tärkeiksi havaittiin lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta katsottuna eheät liikuntapalveluketjut, jotka muodostuvat kunnan eri hallintokuntien sekä järjestöjen välisestä yhteistyöstä.

Kehittämishankkeessa kootun informaation jalkauttamiseksi tuotettiin Haasteena liikkumattomat lapset ja nuoret -selvitystyö toimenpide-ehdotuksineen. Mukana toteutuksessa oli laaja yhteistyöverkosto ja toimenpide-ehdotuksia syntyi useita eri aihekokonaisuuksiin. Materiaaliin on koottu kohdistettuja viestejä eri tahoille, kuten lasta lähellä oleville aikuisille, koululle, päiväkodille, terveydenhuollon henkilöstölle, liikuntatoimintaa järjestäville tahoille ja päättäjille.

Yhteystiedot:

Jenni Kannisto

etunimi.sukunimi@nuorisuomi.fi

Neuvokas perhe – työväline koululaisen ja perheen terveystottumusten puheeksi ottoon

T. Koivumäki, K. Kuisma, M. Lahti-Koski; Suomen Sydänliitto ry

Viime vuosina terveysneuvonnan tärkeyttä ja koko perheen huomioimista on vahvistettu lailla ja asetuksilla. Terveystarkastuslaki (1326/2010) painottaa terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä sekä asiakaskeskeisyyttä. Asetus 338/2011 on tarkoitettu varmistamaan lapsille, nuorille ja perheille annettavan terveysneuvonnan suunnitelmallisuuden, yhtenäisen tason ja tarpeenmukaisuuden. Asetus toi tullessaan laajat terveystarkastukset, joissa otetaan huomioon koko perheen hyvinvointi. On tärkeää, että painopistettä siirretään varhaiseen tunnistamiseen, koko perheeseen sekä terveysneuvonnan tärkeyteen. Mutta samalla terveysneuvontaan tarvitaan uusia työvälineitä, jotta näihin tavoitteisiin päästään. Neuvokas perhe -menetelmä on juuri tällainen työväline perhe- ja voimavaralähtöiseen ohjaukseen.

Neuvokas perhe -menetelmän mahdollisuudet työntekijälle

- Koko perheen terveystottumusten puheeksi otto helpottuu
- Auttaa ohjaamaan perheitä ja perheenjäseniä heidän tarpeistaan lähtien ja voimavarojaan tukien
- Aktivoi perheitä
- Parhaimmillaan säästää aikaa vastaanotolla, kun osa työstä on tehty jo perheen kesken kotona
- Laadukkaat materiaalit syventävät ja konkretisoivat ohjausta

Neuvokas perhe – menetelmän mahdollisuudet perheelle

- Antaa perheelle aktiivisen roolin oman terveyden edistämiseen, passiivisen kuuntelun sijaan
- Antaa jokaiselle perheenjäsenelle mahdollisuuden tarkastella omia tottumuksiaan ja löytää juuri omaan tilanteeseen sopivat muutostarpeet
- Neuvokas perhe -kortin avulla perhe saa tietoa ja tukea kokemiinsa tarpeisiin
- Omien terveystottumusten kehittymistä on mahdollista seurata
- Mahdollistaa omien vahvuuksien ja voimavarojen löytämisen oman terveyden edistämiseen

Neuvokas perhe -menetelmä on tarkoitettu liikunta- ja ravitsemusohjaukseen lapsiperheiden kanssa työskenteleville, erityisesti äitiys- ja lastenneuvolaan sekä alakoulujen terveydenhuoltoon. Menetelmän avulla voidaan nostaa puheeksi myös vanhempien alkoholin käytön ja savuttomuuden. Neuvokas perhe - työvälineet ovat Neuvokas perhe -kortti sekä tieto- ja kuvakansio. Sydänliitto tarjoaa täydennyskoulutusta menetelmän käytön tueksi. Joko sinun kunnassasi on käytössä Neuvokas perhe – menetelmä?

Yhteystiedot:

Terhi Koivumäki

etunimi.sukunimi@sydanliitto.fi

www.sydanliitto.fi/neuvokas-perhe

Elämönhallintataitojen valmennus ammattioppilaitoksessa aloittaville opiskelijoille, jotka asuvat asuntolassa – kokeilu Savon ammatti- ja aikuisopiston metsäopetuksen ja KASTE- osahankkeen yhteistyönä

Erikoissuunnittelija Seija Leinonen, KASTE:Nuoren hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin puuttuminen – sektorirajat ylittävän toimintakulttuurin luominen koulutus- ja kehittämisohjelman avulla & erityispedagogiikan professori Leena Holopainen, Filosofinen tiedekunta, Itä-Suomen yliopisto & professori Juha Hämäläinen, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Itä-Suomen yliopisto & asuntolatoiminnan ohjaaja Tommi Lapinjoki, Savon ammatti- ja aikuisopisto & ylilääkäri Eila Laukkanen, nuorisopsykiatrian yksikkö, Kuopion yliopistollinen sairaala

Peruste ja tavoite valmennuskokeilulle

Ammattioppilaitoksissa on havaittu hyvinvointinsa riskikehitystä juuri peruskoulunsa päättäneillä nuorilla, jotka ovat aloittaneet opiskelunsa ja asuvat kouluviikot poissa kotoaan oppilaitoksen asuntolassa. Elämönhallintataitojen eli arkielämän perustaitojen ja -toimintojen itsenäisen toteuttaminen on useilla nuorilla huolestuttavan heikkoa, mikä heikentää heidän opiskelumotivaatiotaan ja oppimistuloksiaan sekä kaikkinaista psykososiaalista hyvinvointiaan. Valmennuksessa käsitellään ja harjoitellaan itsenäisen elämän kynnyksellä olevan nuoren omia, kehitystä suojaavia toimia kuten erilaisia käytännön taitoja ja oivallusta mm. nukkumisen, sosiaalisten suhteitten ja päihteitten käytön merkityksestä hänen fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnilleen.

Valmennuksen toteutus

Valmennuksessa oli mukana 26 opiskelijaa (pääosa synt. 1994–1995), jotka saivat yhden opintopisteen sisällytettäväksi valinnaisiin opintoihinsa. Valmennustapaamisia oli kaksi oppituntia (2x45min) viikossa 11 viikon ajan syyslukukaudella v.2011. Valmennusta varten laadittiin elämönhallintataitoihin liittyvää kysely (ks. raportti), jota voi hyödyntää esim. opiskelijaterveydenhuollossa.

Valmennuksen ohjelma

Jokaisella viikolla oli oma teemansa, jota käsitteli oppilaitoksen, nuorten sosiaali- ja terveyspalveluiden tai muu asiantuntija. Alkuun aiheina olivat opintojen aloitus ja asuntola-asuminen sekä hyvät tavat. Seuraavilla kerroilla käsiteltiin riippuvuuksia ja päihteiden käyttöä. Puhtaanapito, siivous, ruuanlaiton opettelu ja rahan käyttö jatkoivat ohjelmaa. Valmennuksen loppupuolella käsiteltiin turvallisuutta, liikennekäyttäytymistä, kiusaamista sekä terveyttä ja ihmissuhteita. Lopuksi aiheina olivat psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi sekä valmennuksen arviointi. Sekä opiskelijat että oppilaitoshenkilökunta kokivat valmennuksen hyödylliseksi ja muutamien parannuksien edelleen käyttöönotettavaksi.

Yhteystiedot:

Tommi Lapinjoki, etunimi.sukunimi@sakky.fi

Karl-Erik Hasa, etunimi.sukunimi@sakky.fi

Seija Leinonen, etunimi.sukunimi@muurame.fi

Raportti → <http://www.sakky.fi/default.asp?link=2526.5> → hanketoiminta

Työkaluja koulun arkeen – Terve koululainen -hanke

Tampereen Urheilulääkäriasema/UKK-instituutti

Terveellisyyden ja turvallisuuden asialla

TEKO – Terve koululainen on valtakunnallinen hanke, jonka tavoitteena on terveellisen ja turvallisen liikunnan edistäminen kouluissa ja myös vapaa-aikana. TEKOn kohderyhmänä ovat peruskoulun opettajat, terveydenhoitajat, muu koulujen henkilökunta ja oppilaat erityisesti yläkouluissa. Elementtiseinä (kuvassa) kiteyttää yhteistyöhanke sisältöalueet.

Hanke lisää liikunnan turvallisuutta seuraavin tavoin:

- **tuottaa** monipuolista tietoa verkkoon
- **kehittää** käytännön työkaluja
- **kouluttaa** koulujen ja oppilaitosten henkilökuntaa
- **kannustaa** yhteistyöhön
- **haastaa** oppilaita pohtimaan ja muuttamaan asenteitaan sekä toimintatapojaan

Materiaaleja maksutta verkosta

TEKOn verkkosivuilta www.tervekoululainen.fi löytyy mm.

- fyysisen aktiivisuuden seurantakortti
- opetusvideot ravitsemuksesta ja liikuntavamman KKK-ensiavusta
- päiväkirjamalleja ravitsemuksen ja unen seurantaan
- tietopaketteja ja tehtäviä TEKOn kymmenen elementin sisältöalueista

Verkkosivuilla on vapaasti hyödynnettävissä mm. kalvosarjoja, kuvakoosteita ja ideoita ohjaustilanteisiin, opetukseen, koulun teemapäiviin ja vanhempainiltoihin. Sivustot sisältävät myös linkkejä muiden terveydenedistämistyötä tekevien tahojen tuottamiin sivustoihin, testeihin ja erilaisiin julkaisuihin. Ajan tasalla olevat tietosisällöt ja tuoreiden tutkimusten ja selvitysten ydintiedot on esitetty nuorille suunnattuina selkeinä palasina. Myös sivuston kuvitus ja ulkoasu tukevat viestintää nuorelle kohdejoukolle.

TEKO on useiden asiantuntijoiden ja käytännön toimijoiden yhteistyöhanke, jota koordinoi UKK-instituutti. Hanke on osa Liikuntavammojen Valtakunnallista Ehkäisyohjelmaa. Ohjelmaa rahoittavat mm. STM ja OKM.

Yhteystiedot:

Anne-Mari Jussila, etunimi.sukunimi@uta.fi

Raija Oksanen, etunimi.sukunimi@uta.fi (etunimi: raija.l.)

www.tervekoululainen.fi | www.ukkinstituutti.fi

Tsemppari – Nuorten Aikalisä ammatillisissa oppilaitoksissa

Projektikoordinaattori, TtM Marjukka Kolehmainen & ylihoitaja, TtM Jyrki Wehkalampi & päällikkö, TtM Hanna Viitala, Helsingin koulu- ja opiskeluterveydenhuolto

Helsingin kaupunki kehittää ja toteuttaa hallintokuntien välistä yhteistyötä. Hallintokuntien välisillä yhteisillä prosesseilla pyritään ehkäisemään nuorten syrjäytymistä ja takaamaan nuorten hyvinvointi. Helsingin kaupungin terveystakeskus hallinnoi ja osallistuu useisiin hankkeisiin, joissa kehitellään nuorille tarkoitettuja intensiivisiä, etsiviä terveys- ja sosiaalipalveluja yhdessä muiden hallintokuntien kanssa. Terveystakeskuksessa koulu- ja opiskeluterveydenhuolto on keskeinen toimija.

Helsingin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa (2009–2012) painopisteenä on kehittää hallintokuntien rajat ylittäviä peruspalveluita ja varhaista tukea niin, että lasten ja nuorten hyvinvointi lisääntyy. Ohjelmassa on neljä hyvinvointitavoitetta. Yhtenä kärkihankkeena on koulupudokkuuden estäminen monihallintokuntaisen yhteistyön avulla sekä koulupudokkaiden tuen ja ohjauksen varmistaminen.

Tsemppari – Nuorten Aikalisä -hankkeen tavoitteena on varsinaisen Aikalisän eli armeijapudokkaille suunnatun toimintamallin soveltaminen oppilaitoskontekstiin. Tsemppari-hankkeen lähtökohtana on ollut suuri keskeyttäneiden opiskelijoiden määrä ammatillisissa oppilaitoksissa. Taustalla on Helsingin kaupungin neljä hallintokuntaa ja neljä näkökulmaa:

- terveystakeskus terveyserojen supistamisen näkökulmasta
- opetusvirasto opintojen keskeyttämisen vähentämisen näkökulmasta
- sosiaalivirasto syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta
- henkilöstökeskus nuorten työllisyydenhoidon näkökulmasta.

Tsempparitoiminta alkoi Helsingin tekniikan alan oppilaitoksessa (Heltech) Vallilan koulutusyksikössä syksyllä 2008 ja laajeni syksyllä 2010 Helsingin sosiaali- ja terveystalan oppilaitokseen (Hesote) ja Helsingin palvelualueen oppilaitokseen (Helpa) ja Diakoniaopistoon. Hankkeessa toimii tsemppari-ohjaajina viisi psykiatrista sairaanhoitajaa. Terveystakeskus päätti keväällä 2012 juurruttaa tsemppari-työotteen ammatillisiin oppilaitoksiin ja tsemppari-ohjaajat jäävät sinne vahvistamaan opiskelijahuollon osaamista. Työotteessa painottuvat varhainen puuttuminen, voimavarakeskeinen ja jalkautuva työskentely sekä moniammatillisen yhteistyön vahvistaminen.

Hankkeessa on kehitetty moniammatillisia malleja, joiden avulla tuetaan nuorta suorittamaan oppilaitosmuotoinen ammatillinen perustutkinto ja tuetaan niitä nuoria, jotka keskeyttävät ammatillisen oppilaitosmuotoisen perustutkinnon suorittamisen. Uuden nuorisolain edellyttämä tietojen luovuttaminen etsivää nuorisotyötä varten mallinnettiin oppilaitoksen sisällä yhdessä terveystakeskuksen ja opetusviraston kanssa. Toimintatavassa pyritään siihen, että jokainen opintonsa keskeyttävä nuori saa tavata tsemppari-ohjaajan ja suunnitella hänen kanssaan tulevaisuuttaan. Samalla psykiatrinen sairaanhoitaja selvittää nuoren kokonaistilanteen, arvioi hoidon tarvetta ja ohjaa tarvittaessa jatkohoitoon. Hän tekee etsivän nuorisotyön tarpeen arvion omalta osaltaan. Tämä tehostaa nuorten palveluihin ohjautumista ja palvelusta toiseen siirtymistä sekä edistää nuorten palvelujen järjestämiseen liittyvän tietojen vaihdon sujuvuutta.

Hankkeen aikana niiden opiskelijoiden määrä, joita ei tavoiteta ollenkaan oppilaitoksissa, on vähentynyt 5 %.

Uusien toimintamallien kehittäminen ja testaaminen on välttämätöntä. Perinteinen, sektoreittain jakautunut palvelujärjestelmä ei yksistään pysty tukemaan nuorta ongelmien esiintyessä.

Yhteystiedot:

Marjukka Kolehmainen

etunimi.sukunimi@hel.fi

Moniammatillinen yhteistyö nuorten rikosoirehdintaan ja perheväkivaltaan puuttumiseksi

Helsingin kaupunki, Terveyskeskus, Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto

Nuorten rikosentekijöiden määrä ja nuorten tekemien väkivaltarikosten määrä Helsingissä on lisääntynyt viime vuosina (PolStat, 2011). Tilastojen mukaan ongelmat kasautuvat pienelle ryhmälle nuoria, joiden syrjäytymisvaara on poikkeuksellisen suuri. Helsingin kaupungin terveyskeskuksen Moniammatillinen yhteistyö nuorten rikosoirehdintaan puuttumiseksi -hankkeen (2010–2012) tavoitteena on ollut luoda moniammatillinen toimintamalli Helsinkiin nuorten rikosentekijöiden ja heidän perheidensä erityistarpeisiin vastaamiseksi.

Toimintamallissa kaksi psykiatrista sairaanhoitajaa on työskennellyt kahdessa eri poliisipiirissä Helsingissä syksystä 2010 alkaen. Psykiatristen sairaanhoitajien tehtävänä on ollut tunnistaa ne lapset ja nuoret, jotka rikoksia tekemällä viestittävät avun tarpeesta ja mahdollisista mielenterveydellisistä ongelmista. Psykiatriset sairaanhoitajat ovat muodostaneet moniammatillisen tiimin yhdessä poliisin ja poliisipiirissä toimivan sosiaalityöntekijän kanssa. Rikoksilla oireilevien nuorten tunnistamisen lisäksi psykiatrinen sairaanhoitaja on arvioinut rikoksen uhriksi joutuneiden lasten ja nuoren psyykkistä terveydentilaa sekä ohjannut heidät tarvittaessa hoidon ja tuen piiriin. Psykiatrinen sairaanhoitaja on tavannut asiakkaita mahdollisimman matalalla kynnyksellä. Työote on ollut perhekeskeinen ja mahdollisuuksien mukaan lapsen tai nuoren perhe on pyritty ottamaan mukaan jo esityöskentelyvaiheessa.

Poliisipiireissä toimivat psykiatriset sairaanhoitajat keräsivät tilastotietoja asiakaskäynneistään 2.5.2011–23.3.2012. Aineiston keräämisen aikana asiakaskäyntejä tehtiin poliisipiireissä yhteensä 795. Asiakaskäynneistä poikien tekemiä oli 51 % ja tyttöjen 49 %. Nuorimmat asiakkaat olivat vain 3-vuotiaita ja asiakkaiden iän keskiarvo oli 20 vuotta. Eniten asiakaskäyntejä oli 14-vuotiailla.

Psykiatristen sairaanhoitajien asiakaskäynneistä 45 % olivat tehneet rikoksesta epäillyt, 33 % rikoksen uhrin, 11 % perheenjäsenet ja 2 % rikoksen todistajat. Tilastojen mukaan yleisin tulosyys psykiatriselle sairaanhoitajalle oli perheväkivalta, joka oli syynä 33 % asiakaskäynneistä. Toiseksi yleisin tulosyys asiakaskäynnille oli muu väkivalta 28 %. Omaisuusrikos oli syynä 10 % ja mielenterveysongelma 6 % tapauksista.

Psykiatristen sairaanhoitajien työ poliisiasemilla on osoittautunut pitkälti korjaavaksi työksi. Asiakkaista suurin osa on ollut vakavassa syrjäytymisvaarassa olevia lapsia, nuoria ja heidän perheitään. Tällaisessa tilanteessa on ollut oleellista pysäyttää tilanne, osoittaa sen vakavuus ja yhdistää perheen ympärillä toimivat viranomaisverkostot. Joissain tapauksissa jo viranomaisen puuttuminen tilanteeseen ja nuoren käyttäytymisen puheeksi ottaminen on riittänyt pysäyttämään nuoren rikoksilla oireilun.

Hankkeen aikana tehdyt asiakaskäynnit, psykiatristen sairaanhoitajien ja yhteistyökumppaneiden kokemukset osoittavat, että tarvetta moniammatilliselle yhteistyölle on ollut. Poliisipiireissä työskentelevät psykiatriset sairaanhoitajat ovat kohdanneet lukuisia rikoksilla oireilevia tai perheväkivallan kanssa eläviä lapsia ja nuoria. Toimintamallin kehittämistä jatketaan edelleen.

Yhteystiedot:

Jyrki Wehkalampi,

etunimi.sukunimi@hel.fi

Folkhälsan Familjerum – Perhetila

Projektipäällikkö Diana Cavonius, kehittämisprojekti Perhetila

Perhetila on kolmevuotinen (2010–2013) projekti, jonka tarkoituksena on kehittää työmuotoja ja toimintamalleja, jotka entistä paremmin vastaavat perheiden tarpeisiin perheissä, joissa on lapsi/nuori joka herättää vanhempien huolen erityistarpeidensa vuoksi tai lapsi, joka on vanhemmilleen erityisen haastava. Uusien työmuotojen tulisi mahdollisuuksien mukaan myös huomioida jo olemassa olevat paikalliset ja asuinkunnan tarjoamat palvelut ja linkittyä niihin. Uusien työmallien tavoitteena on myös huomioida ja auttaa perhettä saamaan käyttöönsä perheessä olevat voimavarat. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa on tärkeä osa projektia, jossa pyritään laajentamaan osaamista. Yhteistyön kautta pystytään myös luomaan uusia toimintamalleja, joita yhteiskunnassa ei riittävästi ole saatavilla, ja tällä tavoin toimimaan täydentävänä toimijana.

Projektin kohderyhmänä ovat perheet, joissa vanhemmalla on huoli lapsesta. Huoli voi liittyä lapsen poikkeavaan kehitykseen, oireiluun, jo olemassa olevaan diagnoosiin ja/tai johonkin erityistarpeeseen. Myös lastensuojelun piiriin kuuluvat perheet ja erityistä tukea tarvitsevat perheet kuten monikulttuuriset, yksinhuoltaja- ja/tai tukiperheet kuuluvat projektin kohderyhmään. Projektissa ei ole kategorisoitu mitään erityistä vamma- ja/tai diagnoosiryhmää. Ikäjakauma on koko lapsuus- ja nuoruusaika sekä nuoret aikuiset.

Projektin tavoite on auttaa perhettä kokonaisuutena huomioiden kaikki perheenjäsenet lapsen diagnoosista ja iästä riippumatta. Pyrkimyksenä on, että tuki auttaa perhettä arjesta selviytymisessä ja lisää perheenjäsenien keskinäistä ymmärrystä ja vuorovaikutusta. Projektin päätyttyä on tarkoitus jatkaa uusien toimintamallien ja perheinterventioiden toteuttamista osana jatkuvaa Folkhälsanin toimintaa.

Projektin perheinterventioita ovat dialoginen perheohjaus, vertaistukiryhmät, perheterapia, perhearviointi, perheterapeuttinen psykoterapiaryhmä vanhemmille, joilla on erityistä tukeva vaativa lapsi sekä sosiaalisten taitojen harjoitteluryhmä lapsille, nuorille ja nuori aikuisille. Perheen on mahdollista myös itse olla yhteydessä Perhetilaan ja varata tarvittaessa ilmainen tapaaminen, jossa on mahdollisuus yhdessä perheen kanssa miettiä juuri kyseiselle perheelle sopivia tukimuotoja. Tapaamisessa autetaan myös perhettä muiden toimijoiden ja esim. oman kunnan palveluiden äärelle. Työskentelykielme ovat suomi, ruotsi ja englanti.

Yhteystiedot:

Diana Cavonius

etunimi.sukunimi@folkhalsan.fi

Nuoret pelissä – Tietoa kasvattajille lasten ja nuorten digitaalisesta pelaamisesta ja rahapelaamisesta

Projektipäällikkö Inka Silvennoinen, Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on tuottanut yhteistyössä Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry:n Pelitaito-projektin kanssa aineiston, joka käsittelee lasten ja nuorten digitaalista pelaamista ja rahapelaamista sekä haittoja, jotka niistä voivat aiheutua. Se on tarkoitettu tueksi lasten ja nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille sekä aihetta pohtiville vanhemmille ja muille läheisille. Aiheesta on tuotettu myös PowerPoint-diasarjat esimerkiksi koulujen vanhempainilloissa käytettäväksi.

Aineiston tavoitteena on lisätä kasvattajien tietoutta ja ymmärrystä lasten ja nuorten pelaamisesta ja siihen mahdollisesti liittyvistä ongelmista, helpottaa peliongelmiin tunnistamista ja niistä puhumista sekä edistää varhaista puuttumista.

Aikuisten huoli lasten ja nuorten pelaamisesta on lisääntynyt, kun pelaaminen on yleistynyt. Liialliseen pelaamiseen liittyy haittoja, joista on hyvä olla tietoinen ja jotka on mahdollista välttää. Siksi pelaamista käsitellään tässä aineistossa lähinnä riski- ja ongelmanäkökulmasta. Aineistossa löytyy tietoa myös pelien ikärajoista ja niiden perusteluista.

Rahapelaamista lukuun ottamatta lasten ja nuorten pelaaminen ja moninaiset pelikulttuurit sisältävät myönteisiä, lapsen kehitystä tukevia piirteitä. Peleistä löytyy jännitystä, uusia tavoitteita, haasteita ja monesti myös sosiaalisia kontakteja. Myönteisen pelikulttuurin syntyminen vaatii aikuisilta ja vanhemmilta aktiivista ja tiedostavaa otetta peleihin ja pelaamiseen.

Pelaamisella tarkoitetaan tässä aineistossa rahapelaamista ja muuta tietokone-, konsoli- ja mobiilipelaamista, myös verkossa.

Julkaisun myynti 10 kpl:een nipuissa, 14 €/nipu, toim. kulut 6 €/lähetykset.

Tilaukset: www.thl.fi/kirjakauppa, puh. 029 524 7190, faksi: 029 524 7450.

Tilauuskoodi: MUU281.

Yksittäiskappaleet maksutta pdf-muodossa sekä PowerPoint-diasarjat ohjeistuksineen ladattavissa osoitteesta: www.thl.fi/pelihaitat. Aineisto, diasarjat ja ohjeistukset ovat verkossa myös ruotsiksi.

Yhteystiedot:

Inka Silvennoinen

etunimi.sukunimi@ehyt.fi

Lastensuojelun käsikirja -verkkopalvelu

Lastensuojelun käsikirja on verkkopohjainen työväline, joka on tarkoitettu alan ammattilaisille asiakastyön ja kehittämisen tueksi. Lastensuojelun käsikirjassa on tietoa lastensuojelulaista ja sen soveltamisesta. Kuvattuna on lastensuojeluprosessin eri vaiheet alkaen ehkäisevästä lastensuojelusta ja jatkuen jälkihuoltoon saakka. Jokaisesta prosessin vaiheesta on esitetty olennaiset työssä huomioitavat asiat. Käytännön työn avuksi on laadittu muistilistoja työvaiheista, esitetty työmenetelmiä ja hyviä käytäntöjä sekä rakennettu mahdollisuus ottaa käyttöön lomakkeita käsikirjan kautta. Käsikirjaa kehitetään yhteistyössä käyttäjien kanssa.

Uusia sisältöjä Lastensuojelun käsikirjassa

Uusina sisältöinä muun muassa Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosepäilyjen ilmoitusvelvollisuus ja Avoimen adoption merkitys lastensuojelussa -osiot sekä monikulttuurisuuden liittyen Somalialainen kulttuuri ja venäläinen kulttuuri.

Tervetuloa Lastensuojelun käsikirjaan!

www.lastensuojelunkasikirja.fi

Tiedosta terveyttä ja hyvinvointia

KASVUN KUMPPANIT Lasten hyvinvointia vahvistamassa

Kasvun kumppanit -verkkopalvelu tarjoaa tietoa ja menetelmiä lasten, nuorten ja perheiden peruspalveluissa toimiville ammattilaisille sekä päätöksentekijöille.

www.thl.fi/kasvunkumppanit

HYVÄ KOULU PITÄÄ HUOLTA

verkostaan ja verkko pitää huolen oppilaista!

Oppaan tarkoituksena on esitellä:

- miten koululaisen turvaverkolla voidaan ehkäistä päihteiden käyttöä, päihdekokeiluja ja päihdehaittoja
- sekä turvaverkon toimijat.

Alkoholiohjelma on tuottanut aineistoa ja työvälineitä alkoholihaittojen ehkäisyyn sekä ammattilais- että asiakastyöhön. Tilaukset ja ladattavat pdf-tiedostot:

- www.alkoholiohjelma.fi > Aineistot ja julkaisut
- www.thl.fi > Kirjakauppa > Päihteet ja riippuvuudet

THL julkaisee

Julkaisujen tilaukset
www.thl.fi/kirjakauppa

Jussi Aaltonen

Turvataitoja nuorille

Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn

Oppaan tavoitteena on ennaltaehkäistä nuorten kokemaa seurusteluväkivaltaa, seksuaalista väkivaltaa ja sukupuolista häirintää. Turvataitokasvatuksella vahvistetaan nuoren omia voimavaroja, lisätään tietoa seksuaalioikeuksista sekä tuetaan tunnetaitojen kehittymistä. Samalla vahvistetaan nuoren keinoja puolustaa itseään ja omia rajojaan.

Oppaaseen on koottu testattuja ja vuorovaikutteisia harjoituksia tehtäväksi yhdessä nuorten kanssa. Opas on suunnattu yläkoulun ja toisen asteen oppilaitosten opettajille, kuraattoreille ja terveydenhoitajille.

Opas 21/2012 171 s. 32 €

Mimosa Koskimies, Jukka Pyhäjoki, Tom Erik Arnkil

Hyvien käytäntöjen dialogit

Opas dialogisen kehittämisen ja kulttuurien muutoksen tueksi

Opas kertoo, kuinka järjestää Hyvien käytäntöjen dialogeja työyhteisössä ja työyhteisöjen välisenä vuoropuheluna tai asiakkaiden, lasten, nuorten ja vanhempien/ huoltajien kanssa ja näitä vuoropuheluita toisiinsa yhdistäen. Keskiössä ovat hyvät varhaisen avoimen yhteistoiminnan käytännöt. Koulutyössä, varhaiskasvatuksessa, neuvolatoiminnassa, mielenterveytyydessä, ylipäätään kaikissa palveluissa, on viisasta toimia varhain ennen kuin vaihtoehdot kapenevat, läheisverkostojen ja ammattilaisten voimavaroja yhdistäen.

Opas 24/2012 72 s. 29 €

Tuovi Hakulinen Viitanen jne.

Laaja terveystarkastus

Ohjeistus äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan sekä kouluterveydenhuoltoon

Laaja terveystarkastus on uusi lakisääteinen terveystarkastus, jossa ovat aina mukana lapsi ja hänen vanhempansa. Oppaassa esitellään mm. laajan terveystarkastuksen määrittelmä ja tavoitteet, käytännön järjestelyt, terveydenhoitajan ja lääkärin työnjako, lapsen ja perheen elämäntilanteen arvioimisen tavat sekä tarkastusten keskustelunaiheet ja teemat.

Ohjeistus on kirjoitettu terveydenhoitajille ja lääkäreille sekä kuntien päätöksentekijöille.

Opas 22/2012 129 s. 27€

Päivi Mäki, Katja Wikström, Tuovi Hakulinen-Viitanen, Tiina Laatikainen (toim.)

Terveystarkastukset lastenneuvolassa ja kouluterveydenhuollossa

Menetelmäkäsikirja

Käsikirjassa kuvataan ja ohjeistetaan keskeiset lastenneuvolan ja kouluterveydenhuollon terveystarkastusmenetelmät. Siinä kuvataan eri menetelmien merkitys, ajankohta, tarvittava välineistö ja toteutus sekä ohjeistetaan tulosten tulkintaan, jatkotoimenpiteisiin ja kirjaamiseen. Käsikirja soveltuu myös terveydenhuoltoalan henkilöstön perus- ja täydennyskoulutukseen.

Opas 14/2011 239 s. 34 €

Risto Kaikkonen jne. (toim.)

Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot

Raportissa tarkastellaan lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointieroja. Vuosina 2007–2008 toteutetun Lasten terveysseuranta-tutkimus (LATE) osoittaa, että neuvola- ja kouluikäisten suomalaislasten terveydentila on yleisesti hyvä, mutta haasteita riittää, erityisesti sosioekonomisten terveys- ja hyvinvointierojen ja alueiden välisten erojen kaventamisessa. Raportissa pohditaan myös mahdollisuuksia, joita yhteiskunnalla olisi tämän rakenteellisen ongelman korjaamiseksi.

Raportti 16/2012 188 s. 25 €

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

thl.fi/kirjakauppa

Kouluterveyspäivät 2012

18.–19.9.2012 Espoo

Kouluterveyspäivien teemana tänä vuonna on nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Ajankohtainen tutkimustieto perehdyttää meitä syrjäytymisen mekanismeihin ja liittää syrjäytymisen ilmiönä osaksi laajempaa hyvinvointi- ja yhteiskuntapoliittista keskustelua. Tutkimus myös auttaa meitä paremmin ymmärtämään syrjäytymiseen olennaisesti liittyvää ylisukupolvisuuden ilmiötä. Päivillä kuullaan sekä yksilökohtaisista selviytymistarinoista että yhteisöllisistä onnistumisista. Rakenteellisia ratkaisuja syrjäytymiseen haetaan matalan kynnyksen palveluista, ehkäisevästä työstä ja laajoista terveystarkastuksista. Näitä ja lukuisia muita teemoja käsitellään luentojen lisäksi myös päivien ajaksi pystytetyllä Ideatorilla.

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

KOULUTERVEYSKYSELY

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
PL 30 (Mannerheimintie 166)
002710 Helsinki
Puhelin: 029 524 6000
www.thl.fi